

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

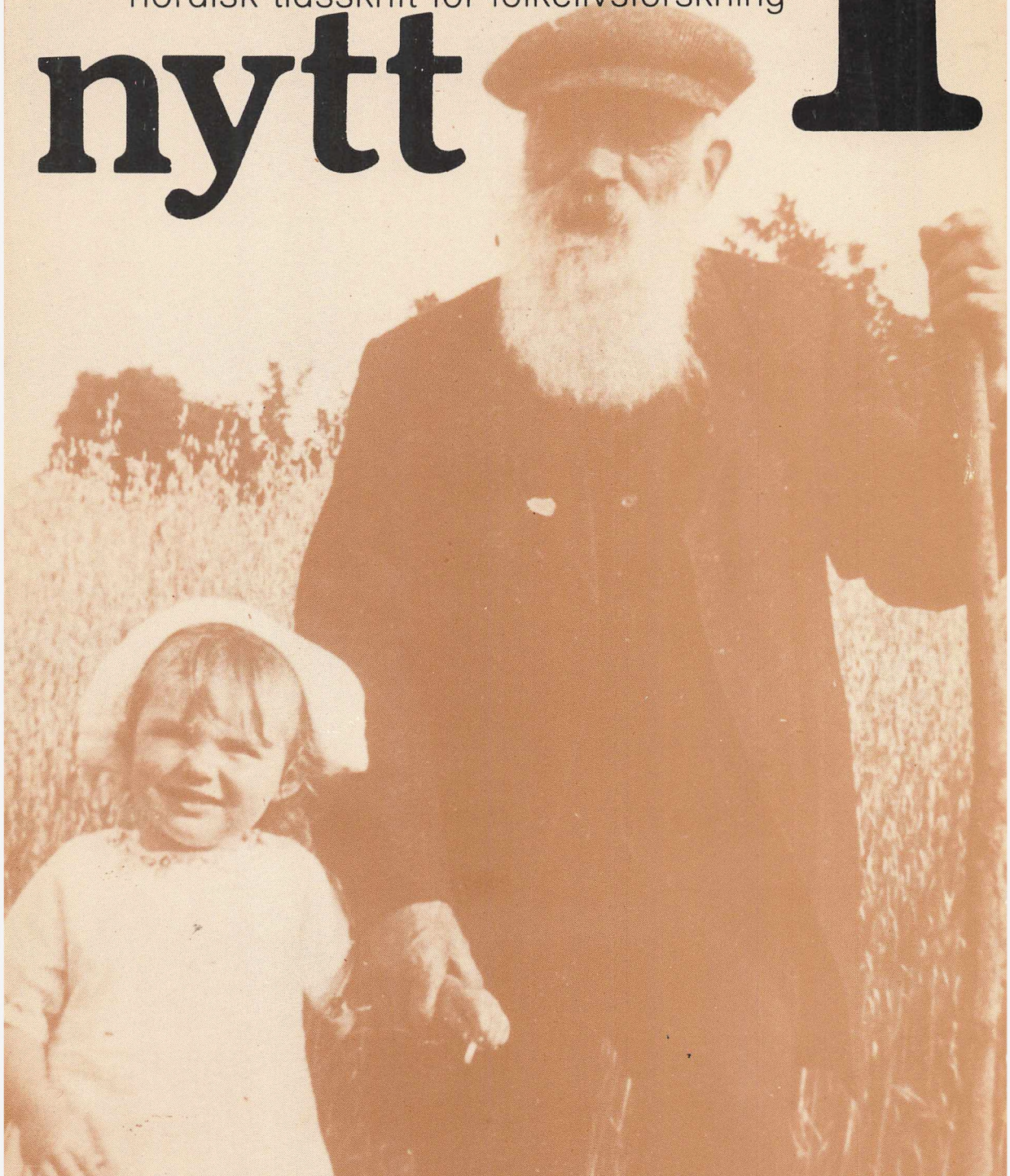
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

nord

nordisk tidsskrift for folkelivsforskning

nytt

1

nord nytt

ny serie, nr. 1, nov. 1978

nordisk tidsskrift for folkelivsforskning

udgivet af NEFA-Norden

Redaktion

Institut for Europæisk Folkelivs-
forskning, Brede Alle 69,
DK-2800 Lyngby.

Abonnement

Museumstjenesten, Lysgård,
DK-8800 Viborg, tlf. (06) 66 76 66

Økonomi

Jens Mastrup, Silkeborgvej 319 B,
DK-8230 Åbyhøj, tlf. (06) 25 01 96

Produktion

Nord Nytt, Nationalmuseet,
Ørholm Stationsvej 5, DK-2800 Lyngby,
tlf. (02) 88 05 08

ISSN 0008-1345

Special-Trykkeriet Viborg a-s

Forord

Dette nummer af Nord Nytt er det første i en ny serie. Redaktionen målsætning er, at bladet kan udkomme ofte - det vil give mulighed for:

- 1) debat - en faglig meningsudveksling i kortere eller længere indlæg
- 2) nyhedsstof - kendskabet til begivenheder kan bringes videre inden det bliver forældet
- 3) anmeldelser - bøger kan anmeldes mens de er nye

Bladet skal være åbent for stof og nyheder fra alle retninger inden for folkelivsforskningen. Du opfordres til at give dit bidrag, hvis du har en artikel på skrivebordet eller kender til en nyhed, som kolleger andre steder i Norden vil få glæde af at kende. Redaktionen vil arbejde for at bringe ny forskning frem, kæmpe for belysning af forsømte områder og iøvrigt søge at dække fagområdet så godt som muligt.

Bladets økonomi er svag. Derfor opfordres du til at betale for det blad du har modtaget så hurtigt som muligt. Da vi ikke kræver penge forudbetalt for abonnement, skal vi hurtigt have pengene hjem for det ene nummer, for at vi kan sætte et nyt i produktion. Samtidig må du bringe kendskabet om bladets genoplivelse videre - en fast kreds af abonnenter er nødvendigt for en fast udgivelse. Iøvrigt har vi et forfængeligt håb om at der vil være en gavmild fond, som kan støtte bladet. Herved vil redaktionen få tid til at arbejde med det redaktionelle stof.

Mundtlig historie og arbejderklasse historie.

Paul Thompson

Introduktion.

Paul Thompson's artikel er en præsentation af "Oral History". Vi har oversat det til mundtlig historie, selvom vi ved at det faktisk er forkert at oversætte et begreb. For dét er det i den angelsaksiske verden, hvilket også fremgår af forfatterens begejstring.

Mundtlig historie har derimod en lang tradition i Norden, men alligevel er det godt med inspiration for en fornyelse og engagement samtidig med at folkelivsforskningens mål måske også kan trænge til en revision.

I England er den mundtlige historie en del af den historiske vækkelse, som finder sted der. Oral History Society med dets flere hundrede medlemmer er et vigtigt samlingspunkt for en lang række forskere repræsenterende et vidt spektrum af forsknings- og interesseretninger, dog med det til fælles, at de er interesseret i den nyere tids historie og forhold.

Med i bevægelsen ligger også en solidaritet med det almindelige menneske, som museumsfolk, radio- og TV medarbejdere, undervisere, lokalhistorikere o. a. i praksis bringer videre.

Billederne i artiklen er fra bogen "The Edwardians" og teksten er en lettere omarbejdet udgave af et foredrag fra en historikerkongres i Italien, 1977.

En ændring af historiens mål.

Historiens overlevering afhænger i sidste ende af dens sociale formål. Det er derfor den i fortiden er gået i arv via krønikeskrivere og den mundtlige tradition, og det er derfor at dagens professionelle historikere bliver støttet af offentlige fonds og børn får historieundervisning i skolen. Det sociale formål kan være vulgært, som i national krigspropaganda, eller omhyggeligt skjult, som i akademiske undersøgelser; men mest er historien en hjælp til en almindelig forståelse af verdenen. Gennem historien forsøger folk at forstå omvæltningerne og forandringerne, som de kan se i deres liv: verdenskrig, udvandring, teknologisk forandring, arbejdsløshed eller sociale forandringer som

ungdommens forandrede status. Gennem lokal historie kan en by eller egn finde en mening i dens eget karakterskifte og tilflyttere kan få en slags rod gennem personlig historisk viden. Gennem politisk og social historie i skolerne, får børnene hjælp til at forstå-og acceptere- hvordan det politiske og sociale system de lever i, er dannet.

Den mundtlige histories udfordring har relation til dette sociale formål. Det er samtidig hovedgrunden til at den har begejstret nogle historikere og forskrækket andre. Tilfældigvis er frygten for mundtlig historie som sådan grundløs. Brugen af interview af professionelle historikere er gammel - naturligvis- for det er den ældste videnskabelige metode. Og de amerikanske erfaringer viser, at den nye mundtlige (båndoptagne) historie kan blive brugt på en socialt og politisk konservativ måde. Amerikansk mundtlig historie er begrænset til optagelser fra de højtstående snarere end den "almindelige" amerikaner - og den har udviklet en metode velegnet til dette specielle formål. De væsentligste projekter er endnu "minde"-projekter for ex-præsidenter og andre ledende politikere samt projekter betalt af militærmyndigheder. Selv projekter om industrihistorie har fuldt ud koncentreret sig om interviews med foretagere og ledere med en meget lille repræsentation af de almindelige arbejdere. Et antal projekter studerer atypiske overleveringer set fra et folkløst synspunkt såsom bestemte bjergboere. Der findes også projekter, som studerer etniske grupper, men de mest vægtige undersøgelser er om de mindst typiske grupper nemlig indianerne. Studiet af storbyernes arbejderklasser eller af fagforeninger, er derimod sjældne, og i almindelighed enten utilstrækkeligt funderet eller metodisk naive. Alt dette er delvist en konsekvens af den private finansiering af forskningen, således af mundtlig historie-projekter bliver monumenter for velhavende givere og deres holdninger. Men det afspejler også størstedelen af de amerikanske mundtlige historikere selv. Mundtlig historie behøver ikke at være et instrument for forandring; det afhænger på ånden hvorved den bliver brugt.

Alligevel kan mundtlig historie sikkert være et redskab for forandring både for indholdet i og for formålet med historien. Den kan blive brugt til en ændring af historiens genstand og kan åbne nye områder for spørgsmål; den kan nedbryde barrieren mellem lærere og studerende, mellem generationer, mellem uddannelsesinstitutioner og verdenen udenfor; og ved historieskrivningen - enten i bøger, museer, radio - kan historien gives tilbage til de folk, som lavede og erfarede historien, gennem deres egne ord.

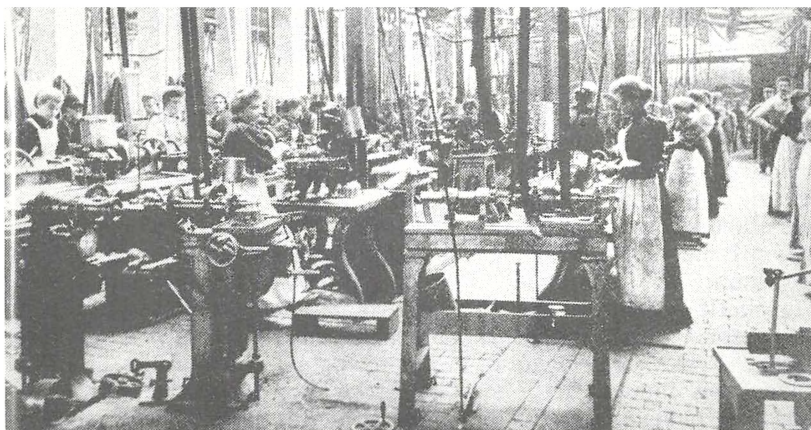
Indtil dette århundrede har historiens genstand hovedsagelig været politisk: en dokumentation af kampen om magten i hvilken almindelige menneskers liv eller økonomien og religionens love, havde en meget lille opmærksomhed - undtagen i krisetider som reformationen, den engelske borgerkrig eller den franske revolution. Selv lokalhistorien handlede mere om administrationen af sognene end om dagliglivet i samfundet og på gaderne. Dette var hovedsagelig fordi historikere - som selv tilhørte den administrerende og ledende klasse - tænkte at det var dette som betød mest. De havde ikke udviklet nogen interesse for arbejderens synspunkter undtagen hvis han var speciel besværlig. Da de samtidig var mænd, havde de ingen ønsker i at undersøge kvindernes liv. Selv om de skulle have ønsket at skrive en anden form for historie, ville det langt fra havde været let, for råmaterialet til historieskrivningen - dokumenterne - er blevet kasseret eller bevaret af folk med de samme prioriteter. Jo mere personlige, lokale og uofficielle dokumenterne har været, jo større var chancen for kassation. Dette har været tilfældet selv efter etableringen af offentlige arkiver. Registrering af fødsler og bryllup, referater af byråds møder, og offentlige optegnelser af alle slags overleveres i hobetal; der er nogen dokumentation af store private firmaer og godser. Men breve, dagbøger og

andre flygtige optegnelser af mænd og kvinder fra arbejderklassen, eller papirer fra små forretningsdrivende, er næsten ikke bevaret.

Som et resultat af dette, bliver historiens genstand det samme - politik og administration -, selvom spændvidden er blevet udvidet. Derfor er økonomisk historie bygget op om lønninger, priser og arbejdsløshedsstatistik, statspolitik og enkelte studier af store firmaer. Arbejderhistorikere koncentrerer sig igen om statspolitik og store fagforbund. Socialhistorikere koncentrerer sig om velfærdsstatens fremkomst eller statistiske studier af befolkningen og familiens struktur. Selv kvindehistorien har koncentreret sig om den politiske kamp for stemmeret. Der er naturligvis vigtige undtagelser som viser at forskellige synsvinkler er mulige selv med de eksisterende kilder. Men det er bestemt vanskeligt at skrive en anden slags historie ud fra de eksisterende kilder. F.eks. var både E.P.Thompson's "The Making of the English Working Class" og James Hinton's "The First Shop Stewards' Movement" i stor udstrækning baseret på rapporter fra regeringsbetalte informanter i henholdsvis det tidlige 19. århundrede og omkring 1. verdenskrig. Når socialistiske historikere er reduceret til at skrive historie via optegnelser fra regeringsspioner, er disse begrænsninger klart fortvivlende. Og mens vi desværre ikke kan interviewe gravstene, betyder brugen af mundtlig historie

Riley's court, et slumkvarter i midten af London, skåret igennem af jernbanen. Dødshyppigheden i et kvarter af denne slags var dobbelt så stor som i forstæderne.

Masseproduktion af cykler, baseret på arbejdsdeling, tillod kvinderne at deltage som oplærte arbejdere under opsyn af mandlige ledere. Under 1. verdenskrig omstilledes produktionen til våben.

imidlertid en rig og varieret kilde for den kreative historiker for tiden efter første verdenskrig.

Helt generelt bliver en ny dimension givet til historien, når livserfaringerne fra alle slags mennesker kan blive benyttet som råmateriale. Mundtlig historie betyder en kilde meget lig offentliggjorte erindringer, men med meget videre muligheder. Den overvejende majoritet af offentliggjorte erindringer er fra en snæver gruppe af politiske, sociale og intellektuelle ledere, og selv om de skulle stamme fra de rigtige områder, den rigtige tid og socialgruppe, vier de alt for ofte ringe eller slet ingen opmærksomhed overfor nøglespørgsmål. Historikere kan med mundtlig historie derimod vælge præcis hvem de vil interviewe og hvad de vil spørge om. De kommer ind i en ny verden, ikke længere begrænset af de tykke udgaver af gamle kataloger. De kan forestille sig hvilke oplysninger som er nødvendige, og kan spørge om dem.

For det meste af den bestående historieskrivning bliver den afgørende effekt måske denne nye synsvinkel, at tillade vidneudsagn om nye områder. Historikerne, som skriver om arbejderklassen politisk, kan sidestille beretningerne fra regeringen eller fagforeningshovedkvarteret med stemmen fra de menige medlemmer, både de lige glade og de militante. Der er ingen tvivl om at dette vil give en mere realistisk rekonstruktion af fortiden. Virkeligheden er kompleks og mangesidet; og det er den største fordel ved den mundtlige historie, at den i større udstrækning end de fleste andre kilder tillader en genskabning af den oprindelige mangfoldighed af synspunkter. Men denne fordel er ikke kun vigtig for historieskrivningen. De fleste historikere gør bevidst eller ubevidst umiddelbare vurderinger fordi det sociale formål med historien kræver en forståelse af fortiden som sætter den direkte eller indirekte i relation til nutiden. Moderne professionelle historikere er mindre åbne i deres sociale budskab end Macaulay eller Marx, fordi videnskabelig standard synes at være i konflikt med et erklæret mål. Men det sociale budskab er sædvanligvis til stede selvom det tilsløres. Det er meget let for en historiker at give de sociale ledere, som han beundrer, den største opmærksomhed, uden at give et direkte udtryk for sin egen mening. Siden holdningen

hos de fleste eksisterende kilder er i overensstemmelse med autoriteternes synspunkter, er det ikke overraskende at historiens dom oftest retfærdiggør magtens visdom. Den mundtlige historie gør derimod en mere retfærdig undersøgelse mulig: vidnesbyrd kan nu også blive hentet fra underklassen, de upriviligerede og de fordømte. Den sørger for en mere realistisk og retfærdig rekonstruktion af fortiden, en udfordring til den etablerede forklaring. På denne måde har den mundtlige historie en fundamental betydning for det sociale budskab i historien som sådanne.

Samtidig indebærer den mundtlige historie at de fleste slags historie skifter fokus. Således bliver uddannelseshistorie vedkommende for de erfaringer som børn og studenter har gjort såvel som lærerne og administratorernes problemer. Socialhistorikerne kan vende sig fra bureaukraterne og politikerne til fattigdommen selv, og lære hvorledes de oplevede fattigforstanderen og hvordan de overlevede hans afslag. Økonomerne kan iagttage både arbejdsgiver og arbejder som sociale væsener, og i deres daglige arbejde. Her ved kan de komme nærmere til en forståelse af både den typiske proces, og dens følger og modsigelser. Politikhistorikerne kan komme nær på vælgerne hjemme og på arbejdspladsen, og kan hermed forhåbentlig forstå "det tavse flertal", som ellers ikke har ytret sig i aviserne.

På nogle felter kan den mundtlige historie ikke kun betyde et skift i fokus, men også en åbning for nye felter af undersøgelser. Arbejderhistorikere kan f.eks. for første gang gøre effektive studier af de dårligt organiserede mandlige og kvindelige arbejdere, og af de normale arbejdererfaringer og deres betydning for familie og samfund. Byhistorikere kan vende sig fra grundigt udforskede problemområder som f.eks. slum til at se andre typiske former for social byliv: den lille industri- eller handelsby eller middelklasseforstad, genskabe de lokale former for sociale forskelle, gensidig hjælp mellem naboer og familie, fritid og arbejde. De kan nærme sig emmigrantgruppers liv indefra. Socialhistorikere kan f.eks. studere arbejderklassens fritid og kultur; eller kriminalitet - set fra den almindelige ofte uopdagede og socialt halvanderkendte krybskytte, butikstyv eller arbejdsrapser.

Den vigtigste betydning får den mundtlige historie måske for familiehistorien. Uden dens vidneforklaringer, kan historikere kun opdage meget lidt om enten de almindelige kontakter med familie og naboer, eller familiens interne forhold. Manden og hustruens roller, opdragelse af piger og drenge, følelsesmæssige og materielle konflikter og afhængighed, ungdommens kamp for uafhængighed, frieri, seksuel adfærd før og efter ægteskab, antikonception og aborter - alt dette har været fuldstændig hemmelige områder. Ved hjælp af interview er det nu muligt at konstruere en fuldkommen familiehistorie for de sidste 90 år. Barndommens historie bliver for første gang mulig. Tilsvarende kan der ske en åbning for kvindehistorien.

For alle disse områder af historien er den kummulative forandringsproces sat i gang: ved at introducere nye vidnesbyrd fra undersiden af samfundet, ved at skifte fokus, ved at ændre nogle af de accepterede historiske udsagn og ved at bringe opmærksomhed for tidligere glemte befolkningsgrupper. Spændvidden af selve historieskrivningen bliver større og beriget; samtidig forandres dets sociale budskab. Historie bliver - for at sige det simpelt - mere demokratisk. Dets hovedmål, - som tidligere var de regerendes historie - er nu almindelige menneskers livserfaringer: arbejderklassens historie. Og der er en anden dimension ved denne forandring af samme vigtighed: Skriveprocessen forandres samtidig med indholdet. Brugen af mundtlige udsagn nedbryder barriererne mellem skribent og publikum; mellem uddannelsesinstitution og verden udenfor; mellem historie og samfund.

Undersøgelse af familieliv, arbejds erfaring og samfund i England før 1918.

Ved University of Essex har vi for nylig afsluttet et nationalt mundtlig historisk studie af familieliv, arbejds erfaring og samfund i England før 1918. Dette projekt er blevet udført for størstedelen af Thea Vigne og mig selv, selvom vi har brugt det i forskellige publikationer. (1) Fordi denne undersøgelse er det største systematiske mundtlig historie projekt i arbejderklassens historie, som endnu er blevet foretaget, tror vi at vores eksperimenter, metoderne vi har udviklet og deres fejl, kan være nyttige at dele med andre historikere som ønsker at starte lignende arbejder. Min egen interesse i at benytte interview stammer fra mine undersøgelser til bogen: "The Edwardians: the Remaking of British Society". Selvom den tidlige periode i dette århundrede i England var rig på pionerer inden for sociologiske studier, følte jeg et alvorligt savn i dem i omtalen af livet set fra et arbejderklasse-synspunkt, således som det kom til udtryk i Henry Mayhew's arbejde om midten af det 19. århundrede; og der var visse områder hvor savnet af viden var forfærdende, således ægteskab, barnepasning, ungdomskultur, klassebevidsthed, arbejderklasse-konservatisme o. s. v. Hvorledes kunne dette hul fyldes ud? Som socialhistoriker i en sociologisk afdeling blev interview foreslået som en naturlighed af mine kolleger. Jeg tænkte på det simpelt hen som en metode for at samle viden, og ikke en opøvelse i "mundtlig historie", hvis eksistens jeg endnu ikke kendte. Men på dette tidlige stadium fandt vi lokal inspiration i George Ewart Evans' arbejder (2). Vi besluttede at eksperimentere.

Vores første vigtige interviews blev udført af Thea Vigne specielt i Østengland, men vi havde også hjælp af forskningsassistent Elizabeth Sloan i Midlands og Nordengland. Vores første optegnelser kom som en åbenbaring - som et chok - af en slags som er mindre i dag, hvor mundtlig historie er blevet bedre kendt blandt socialhistorikere. Vi havde tænkt på det område, hvor vi levede, som en fuldkommen moderne, mekaniseret egn hovedsagelig beboet af byarbejdere. Efter at have lyttet til en pensionist, som startede ved arbejdet i et pløjelaug i 1890'erne, så vi at der var en ukendt dimension i hele området; den tidligere historie levede fortsat hos folk selv. Og hvis det var sandt i vores egn, måtte det være således i hele England. Disse levende vidnesbyrd ville desuden forsvinde uigenkaldeligt, hvis de ikke blev indsamlet nu. Vi søgte derfor støtte til den nationale kortlæggelse, som vi var klar til at starte i 1969.

To problemer trængte sig på ved starten. Den ene vil jeg ikke diskutere i detaljer her, da jeg har behandlet det andetsteds (3). Det er spørgsmålet om hukommelsens pålidelighed. Ved at trække samtlige sociologiske, psykologiske og medicinske diskussioner om processerne ved oplevelse og hukommelse, samt tiden og alderdommens virkning på hukommelsen, opsummeres i det følgende forskellige fejlkilder ved interviewmetoden og hvorledes man kan blive klar over dem og formindske dem. For det første ligger den vigtigste fejlkilde ved selve oplevelsen snarere end ved hukommelsen og influerer på al historisk og sociologisk viden. For det andet er tab i hukommelsen en gradvis proces, som starter tidligt i voksenalderen, men normalt er begræn-

set til de nyeste oplevelser snarere end til erindringer fra barndom eller ungdom; og dette bliver fuldt ud modsvaret af det større ønske som ældre mennesker har for fuldstændigt at fortælle hvad de husker og som er karakteristisk for "livshistorie". For det tredje er historisk viden normalt baseret på tilbage-skuende interviews f.eks. til avisartikler, regeringsundersøgelser, statistik eller kilder med lignende fejkilder såsom private breve eller offentliggjorte erindringer. I korthed søger den normale sociologiske og historiske kildekritik for at kontrollere og sammenligne viden hvor det er muligt; og ved at være klar over dets begrænsninger, behøver hukommelsens pålidelighed ikke at blive et specielt problem. Nogle mennesker er naturligvis generelt mindre pålidelige end andre. Folk som er vant til at vise et professionelt offentligt image, således som politikere, er mindre tilbøjelige til at være oprigtige; folk som læser usædvanlig meget om fortiden som skolelærere og historikere udviser personlige erindringer. I almindelighed arrangerer de fleste mennesker ikke deres erindringer i tidsfølge - kalenderår betyder ikke det samme for dem som historikerne; og alle udtrykker subjektive og vage indtryk på uklare spørgsmål om de gode eller dårlige gamle dage. Men en middevej er mulig for at undgå disse fælder og komme frem til en direkte førstehåndsviden: gennem interview at danne en primærviden for at skrive socialhistorie.

Den anden vanskelighed var hvorledes man skulle vælge et egnet udsnit til vores nationale undersøgelse. Vi besluttede os at sikre - så langt det var muligt - at samle en gruppe mennesker, som er repræsentative for hele den britiske befolkning i begyndelsen af dette århundrede. Aldersgruppen var 64 år og derover da vi startede (født før 1906). Forskelle i dødshyppighed mellem sociale klasser, erhverv og lokalitet ville gøre en tilfældig udvælgelse umulig; og i hvert fald var ingen fortegnelser til rådighed for os, hvorfra sådanne udvalg kunne gøres. Vi besluttede derfor at lave et forholdsmæssigt udvalg: en liste over de kategorier af personer, som vi ønskede, og i bestemt forhold, som herefter kunne blive opfyldt ved på forskellige måder at finde egnede informanter. Et forholdsudvalg havde en betydelig fordel fremfor statistisk tilfældig udvælgelse, fordi denne var mindre pålidelig: der er ingen grund til at optegne fra alle informanter, som modstræbende bliver overtalt til at blive interviewet, og derfor ville give mindre udtømmende besvarelser - og en statistisk tilfældighedsudvælgelse vil altid være af denne karakter.

Vores egen udvælgelse var baseret på folketællingen af 1911. Den blev først delt efter køn: 230 kvinder og 214 mænd ud af ialt 444. At få en korrekt balance mellem kønnene er en elementær konsekvens af at ville have en repræsentativ gruppe. Næsten alle historiske projekter optegner mere fra mænd end kvinder, hovedsagelig fordi mænd oftest foreslås som informanter. For det andet er udvælgelsen sket efter en deling i 6 erhvervsgrupper, som vi har taget fra Guy Routh's bearbejdelse, på basis af gennemsnitsindtægt ifølge klassifikationen benyttet i folketællingen. (4). Vi fulgte forholdet i befolkningen i 1911: i erhverv 200, uden erhverv 244. De af vores informanter, som havde arbejde i 1911 blev henregnet til gruppen "i erhverv". Dem som ikke havde arbejde blev klassificeret efter hovedpersonen i husholdningen, som normalt er faderen eller ægtemanden, men undertiden moderen og andre slægtninge. Ved fordelingen i erhvervsgrupper, fulgte vi Routh, hvor vi beregnede afhængige grupper, principielt af hustruer og børn for det passende forhold af mennesker uden arbejde, som hørte til hver erhvervsgruppe. For det tredje delte vi i udvælgelsen mellem de større bydannelser, byer og landboområder (henholdsvis 100, 200 og 144). Til sidst sikrede vi os en tilnærmelsesvis repræsentation af de 30 regioner, som vi delte England i.

Det endelige udvalg blev en modifikation af nogle af de ideer, vi oprindeligt foreslog. Den regionale fordeling blev fulgt mindre nøje

ERHVERVS OG KØNS FORDELING

	MÆND		KVINDER	
	i arbejde	uden arbejde	i arbejde	uden arbejde
selvstændige 18	4	3	4	7
arbejdsgivere og arbejdsledere 54	16	10	4	24
kontorfolk og formænd 28	10	2	2	14
faglærte 142	48	24	14	56
halvfaglærte 160	48	25	30	57
ufaglærte 42	16	8	4	14
	$\underbrace{142 \quad 172}_{214}$		$\underbrace{58 \quad 172}_{230}$	

end de andre, og vi opgav vor oprindelige hensigt med at dele efter aldersgrupper. Vi havde tidligt forladt den oprindelige skelnen mellem kontorfolk og den lille gruppe af formænd. Vi besluttede ikke at gøre noget forsøg på at relatere de regionale forhold til den regionale erhvervsstruktur, skønt variationen mellem regionerne - som eksempelvis det store antal kontorfolk i London - i praksis er betænkt i hver regionale gruppe af interview. Hovedgrundene for disse forenklinger var praktiske forhold. Hver meddeler skal klassificeres efter 5 kriterier, og af disse var det kun 6 hvor der ikke var tvivl om klassificeringen fra de informationer, som kom frem ved det oprindelige kontaktbesøg. Det er helt sædvanligt for en meddeler, at have flyttet nogle måneder i 1911, eller en fader var flyttet til en anden erhvervsgruppe eller tidspunktet for vedkommendes egen arbejdsstart måtte ændres; alt i alt en ændring af klassificeringen. Da vi havde et budget med begrænsede resourcer, kunne vi ikke tillade os at tage for mange ubrugelige interviews eller bede vore interviewere om at bruge ubegrænset tid på at finde personer med sjældne kombinationer. Vi måtte holde udvælgelsen så nær i overensstemmelse med vores oprindelige mål for at få undersøgelsen fuldstændig. Da det kom til stykket blev forholdene mellem køn, storby/by/land, i arbejde/ikke arbejde, og erhvervsgrupper opfyldt fuldstændigt mens vi var mere fleksible med kombinationsmulighederne.

Denne nødvendige fleksibilitet fulgte delvis også den oprindelige forestilling om udvælgelsen. Vi ønskede at benytte en yngre gruppe - fordi få af vores meddelere var over 30 år i 1911 - for at få indsigt i hele det britiske samfund. Nogle konsekvenser af dette kunne vi komme i forkøbet eller acceptere eller tillade i analysen: for eksempel kom de fleste beretninger om familieliv snarere fra børn end fra forældre; og vi kunne ikke sikre os direkte udsagn om det at være gammel i Edwardian Britain. Der var imidlertid to problemer vi ikke kunne imødegå. Den ene var den ujævne aldersfordeling blandt kvinderne. I modsætning til mændene ophørte kvinderne med erhvervsarbejde i slutningen af 20'erne; kvindelige arbejdere var koncentreret i aldersgruppen 14 - 25. Da vi erfarede dette problem, tvang det os til nogen ændring i vores kombinationsmålsætning, og den fulde konsekvens var vanskeligheden at bestemme værdien af de informationer, som vi fik om social mobilitet. Det andet problem er svagheden af en entydig bestemmelse af erhvervstilhørsforhold som basis for en analyse af social klasser. Vi havde naturligvis været klar over at der var andre vigtige faktorer for social position. I særdeleshed i Edwardian perioden, "respektabel" - at undgå drikkeri, et beskidt hus eller andre "rå" vaner - var et kritisk problem. Vanskeligheden ligger i at "respektabel" er defineret ved kvalitative snarere end kvantitative begreber - og selv for det at drikke findes der ingen målangivelse som for eksempel hvor mange familier, som havde mindst en fordrukken far eller mor - det er ikke muligt at introducere en helt tilfredsstillende måleenhed. Det der kan gøres er at modvirke den normale tendens i mundtlig historie-arbejdet ved at optegne fra de mest respektable repræsentanter, fordi disse er de oftest foreslåede. Man kan finde alternative forbindelser og måder at finde informanter på. På et senere tidspunkt var det dog undertiden muligt at sammenligne indsamlet interviewmateriale med nogle af resultaterne fra nutidige undersøgelser som f.eks. fra Booth og Rowntree.

Forholdsrepræsentationen var af disse grunde ikke fri for vanskeligheder; og i virkeligheden har det uden tvivl gjort undersøgelsen længere og vanskeligere. Jeg vil heller ikke anbefale repræsentationsmetoden for ethvert mundtlig historie projekt med en målsætning lig vores. For et nationalt eller regionalt studie er det sandsynligvis det bedste valg, men for mange andre projekter er en udvælgelse efter socialgruppe mere anvendelig. Der findes også andre mulige metoder, som jeg har diskuteret andetsteds (5). Vi er imidlertid overbeviste om at det var rigtigt at stile efter en repræsentativ gruppe

informanter i vores undersøgelse, og vi håber at vores eksempel vil blive gentaget af andre for studiet af senere perioder eller i andre lande.

Jeg vil nu behandle metoden for udførelsen af interviewene. Vi brugte et totalt detaljeret spørgeskema. Dette var et resultat af vores erfaringer fra pilotinterviewene. Vi startede med kun enkelte overskrifter som stikord noteret på to stykker papir. Som tiden gik, opdagede vi at jo mere man nøjagtigt havde fundet ud af var værd at spørge om og hvordan man skulle spørge, jo mere kunne man få fortalt fra hvilken som helst informant. Med relativt tavse mennesker, som i starten sagde: "Det er i orden, bare du stiller spørgsmål", var dette indlysende; og meddelere af denne slags er ret almindelige. Men det var også rigtigt overfor de mere snakkesagelige personer, forudsat at skemaerne blev benyttet fleksibelt. Såvidt det er muligt, skal meddelere ikke forstyrres. Hvis de bliver forstyrret i at fortælle en historie, som man synes er irrelevant, vil man ikke alene afskære sig for denne ene, men en hel serie af efterfølgende informationer, som vil være relevante. Og det er særlig vigtigt, hvis nogen har en klar ide om hvad de ønsker at fortælle, at lade dem fortælle færdigt. Før eller senere vil de have fortalt deres umiddelbare historier, hvorefter de tillige ønsker at få stillet spørgsmål. Ved denne slags informanter kan man gennemspille båndet fra det første besøg og krydse de informationer af på spørgeskemaet, som allerede er blevet givet. Når du starter med at opstille mange spørgsmål, har du et system at falde tilbage på. Naturligvis er det også nødvendigt at være opfindsom og fantasifuld ved at stille opfølgende spørgsmål, da få mennesker ikke er specielle på en eller anden måde. Intet skema - og specielt ikke et nationalt - kan opfylde mere end det mest elementære behov for spørgsmål. Men det er vigtigt at have disse fuldt gennemarbejdede. De hjælper til ikke alene at opnå mere omfattende og systematiske informationer, som er væsentlige for enhver systematisk analyse senere. De hjælper også til at undgå værdiladede spørgsmål, som giver påvirkede svar eller forvirrede spørgsmål, som er lette at misforstå.

Vores eget interviewskema er derfor en ramme for de informationer, som vi ønsker fra et interview. Det starter med en beskrivelse af husholdet - familiestørrelsen, hvor moder og faderen kom fra og hvilke erhverv de havde. Jeg vil selv mene at denne del danner de grundlæggende sociale kendsgerninger, som skal være sikret ved alle som indsamler historiske interviews uanset deres specielle formål. Ualmindelig mange optegnelser, som er samlet på arkiver, er uanvendelige for socialhistorikere, fordi de savner denne elementære dokumentation for informantens sociale sammenhæng.

Det næste er en diskussion af de huslige rutiner. Rækkefølgen er udviklet via vores interview og kan let blive fulgt op uden mange overvejelser: klæder; mændenes deltagelse i husarbejdet; børnene; og derefter om måltiderne, dels for en angivelse af familiens levestandard og dels som en indikator for familieorganisationen. Sociale forbindelser ved bordet har givet en bemærkelsesværdig interessant indsigt i familiens karakter som social enhed. Bordet leder gennem vaner til spørgsmål om disciplin og de følelsesmæssige forhold mellem forældre og børn. Dette kan imidlertid være et temmeligt følelsesladet og farligt område, og det er undertiden bedre at vente med dette til et andet besøg (det samme forhold gælder ved spørgsmål om sociale klasser). Derefter går vi videre til forskellige kulturelle- og fritidsaktiviteter indenfor og udenfor huset - musik, læsning, begravelser, ferier, indkøb. Dette bliver fulgt op med en afdeling om religiøse aktiviteter (snarere end tro - et område i hvilket skemaet kunne have været større, hvis vi havde været sikrere på at udtænke passende spørgsmål; ikke om trossætninger, men om specielle individuelle og lokale former for tro og overtro m.v.); politisk aktivitet og meninger;

Kul var et af Englands vigtigste eksportvarer. Det blev gravet frem ved minearbejdernes energi og styrke. Snævre gange var typiske for de ældre miner hvor kulskæremaskinerne var sjældne.

specielle fritidsaktiviteter for forældre og børn; og derefter sociale klasser. Her begynder vi med praktiske spørgsmål om besøg og hjælp fra naboer og slægtninge; herefter neutrale og generelle spørgsmål om eksistensen af sociale klasser, som bliver fulgt op med detaljerede spørgsmål om det lokale hieraki. Forskellen mellem svarene på generelle og personlige spørgsmål er her særlig vigtige for at opbygge et billede af informanternes syn på socialklasser og samfundet. Derefter spørges om skolen - en afdeling vi formindskede, da vi fandt at de fleste af vores meddelere ikke ønskede at fortælle meget om deres erfaringer; og derefter til arbejdet. Her blev spørgsmålene særlig elementære, fordi vi ikke kunne udtænke en serie alternative spørgsmål for at dække alle mulige erhverv. (Vi gjorde en undtagelse for tjenestefolk, fordi det var et arbejde indenfor familien, og forudsatte specielt tilpassede versioner af skemaet i særskilte udgaver). I al væsentlighed begynder kredsløbet igen med hjemmelivet efter at have forladt skolen; ægteskab; og livet som gift - indtil 1918. Dette betyder for de fleste interviews vedkommende, at kun de første 9 sider af skemaet var nødvendige. Vi udarbejdede dog i en senere afdeling en fuldstændig gentagelse af kredsløbet for gifte par; en speciel version for de familier, som havde ansat tjenestefolk, der boede på stedet; en version for tjenestefolkene selv; en afdeling for institutioner og kostskoler, og endelig børn og søskendes beskæftigelser (en afdeling, som normalt ikke blev benyttet, og egnet for en uformel diskussion ved slutningen af besøgene). I gennemsnit blev der optaget over 3 timer fra hver meddeler fra 2 eller flere besøg ofte efter en foreløbig kontakt. Nogle besøg krævede 5 eller flere besøg som gav 10 timers båndoptagelse. Besøgene måtte normalt være kortest hos de ældste meddelere, som hurtigst blev trætte. Vi fandt desuden at mange meddeleres interesse dalede, når vi nåede til afdelingen om hjemmelivet efter skolen eller i det mindste for mændenes vedkommende den gifte families liv. Dette kan måske antyde en generel tendens mod en stærkere interesse i barndommen, men den cykliske tendens i interviewskemaet forstærkede det. For vort synspunkt gav det færre ulemper, men for andre studier måtte det være bedst at starte et andet sted i livscyklens. At starte ved arbejdet ville måske være det mest indlysende alternativ - og i virkeligheden begyndte nogle af vores interviews med beretninger om arbejdet.

Alle os i Essex, som var med i projektet - Thea, mig selv, Trevor Lummis, Brenda Corti og vores udskriver, Janet Parkin - udførte selv nogle interviews. Over en fjerdedel af interviewene blev derved udført direkte - mest i London og Østengland, men også nogle i Vestengland og

alle i Skotlands Highland. De fleste af de resterende interviews blev udført af en snes deltids ansatte (heri ikke indbefattet adskillige, som arbejdede for ubetydelige honorarer). Disse blev udvalgte gennem annoncer, hvorefter et forsøg på at finde en meddeler og optegne et kort interview efter en del af skemaet - dette var en uvurderlig form for praktisk bedømmelse. Interviewerne fik først en dags introduktion, og herefter fortsatte tilsynet, som på grund af at deres arbejde blev optaget på bånd, kunne være mere effektiv end i de fleste undersøgelser, og var måske den vigtigste del af deres træning. Thea Vigne var kontrollant for feltarbejdet. Det skal understreges, at effektivt feltarbejde må være historisk baseret og opfindsomt: konstante beslutninger skulle gøres om valg af informanter, tillægsspørgsmål i bestemte tilfælde o. s. v.

Det var op til interviewerene at finde meddelejerne for at opfylde den liste af egenskaber for informanterne, som hver fik udleveret. De brugte så vidt muligt mange forskellige teknikker: personlige kontakter, socialarbejdere, læger, pensionistklubber og besøgsorganisationer, avisopfordringer, selv tilfældig kontakt på gaden eller i en park. Vi klassificerede meddelejerne, og vi forsøgte også at imødegå den mindste tendens til at få informanter fra en enkelt statusgruppe. I almindelighed var det vanskeligt for interviewerene at finde de egnede informanter fra toppen og bunden af den sociale skala.

Hos nogle af interviewerene prægede deres personlige interesse deres arbejde: i Salford: slumkultur; i Nottingham: sex mønster og ungdom. Dette kunne udvikles fra det grundlæggende interview, og vi lærte ofte vigtige ting fra denne slags kreativ udspørgning. Vi fulgte også metodiske vink, specielt fra andre, som havde benyttet andre undersøgelseskemaer. Vigtigheden af pauser, at tage et interview meget langsommere end en samtale, at uddrage mere information, er et par eksempler.

De fleste af vores interviewere, som normalt ved undersøgelser, var gifte kvinder i 30' og 40'erne og middelklasse. Der var imidlertid visse interessante undtagelser: en ældre arbejderklasse kvinde, en mand, som selv havde været arbejder før 1914, en yngre ex-student, hvis stil nærmest var "hippie" og en kvinde, hvis sociale status og vaner nærmere var overklasse end middelklasse. Jeg tror at det er rigtigt at konkludere fra vores eksperiment, at i England kan en virkelig god interviewer klare en hvilken som helst normal social barriere - klasse, køn eller race. Middelklassekvinder er måske de mest bredt accepterede som fortrolige, men der er fordele og ulemper i de fleste kombinationer. For eksempel vil en kombination af modsatte køn tit opmuntre sympati og svar, men der er nogle fortrolige oplysninger, f.eks. om seksuel adfærd, som er lettere at udveksle mellem gifte personer af samme køn. På lignende måde betyder det at tilhøre samme klasse og endnu mere det samme samfund, at det er meget svært at stille mange spørgsmål, fordi informanten ved, at interviewerene kender svaret; eller interviewerene tror fejlagtig, at han kender svaret og undgår spørgsmålet. Det samme er tilfældet, hvis begge har de samme sociale forbindelser, at udveksling af fortrolige oplysninger vil være mere vanskelig end det vil være for fremmede.

Vi udførte de fleste af vores interview i informantens hjem og alene. Fra vores synspunkt er dette den bedste situation. Tilstedeværelsen af en anden meddeler kan give en værdifuld kontrol på oplysninger, men det giver også et socialt pres for forventede svar; og adskillige ældre mennesker sammen vil give en "gruppe-græde" effekt. Hjemmet, som interview sted, vil også sikre at fokusere interviewet om familien. Et interview på en tidligere arbejdsplads eller pub vil aktivisere andre områder af hukommelsen og det vil også medføre en mindre "respektabel" sprogstil som hører til en sådan social lokalitet.

Vores informanter blev almindeligvis ikke betalt. Dette er normal praksis i engelsk undersøgelsesarbejde og fra vort synspunkt ville en betaling ødelægge interviewforholdet på mange måder, fordi det var bygget op på hvad de ældre havde at give. Da mange ældre er kedede af deres sociale afhængighed, er det vigtigt for deres selvrespekt at være i stand til at give. Vi ændrede denne praksis i enkelte tilfælde overfor meget fattige mennesker i institutioner, hvor vi blev bedt om penge. Vi gjorde det også klart at der ville blive tale om betaling, når uddrag af interviewene blev brugt i radioprogrammer; og vi vil gøre dette når interview blev publiceret i fuld udstrækning. Også her fulgte vi regler som er i modsætning til amerikansk mundtlig historie praksis, idet vi ikke lavede nogen formel copyrightaftale, hverken før eller efter interviewet. Engelsk lov omkring copyright er ukendt, men vort nuværende synspunkt er - specielt for almindelige informanter - at formelle aftaler vil skabe mer angst og flere vanskeligheder, end de vil afhjælpe.

Efter optagelsen bliver alle bånd udskrevet. Vi tror at en fuldstændig udskrivning - selv om den er tidskrævende og omfattende - er absolut væsentlig for en effektiv benyttelse af en hvilken som helst samling båndoptagelser. Vi har været meget heldig i at sikre os en ualmindelig dygtig fuldtids udskriver. Før dette fandt vi, at de fleste udskrivere var forfærdelig langsomme og upålidelige, specielt ved enhver dialekt forskellig fra deres egen. Selv med de bedste udskrivere er en udskrivning naturligvis en fortolkning af båndet. I modsætning til amerikansk mundtlig historiske projekter, sender vi ikke udskrivningerne tilbage for at blive rettet og ændret af informanterne undtagen når de specielt har spurgt om dette. Vi kontrollerer kun navne og vigtige oplysninger, som mangler. Størstedelen af vores informanter ville være blevet overvældet, hvis de blev spurgt om at rette en udskrift på 50 - 100 sider; andre ville blive forstyrret af deres grammatik eller af nogle af de bemærkninger, de har gjort. For os er den måde talen og informationer blev givet på båndet, det primære vidnesbyrd. For alle vores publikationer kontrollerer vi båndet som manuskript.

Det ene eksemplar af udskrivningen bliver bevaret som en nøjagtig kopi af det optagne interview. De andre bliver ordnet i forskellige afsnit ofte med adskillige klassifikationer: efter tidsfølge, et meget krævende arbejde efter systematik o.l. Det er derfor muligt at benytte samlingen enten ved at tage enkelte personer og læse deres fortællinger helt igennem, eller at vælge et tema - f.eks. efter hvor ægtepar først mødte hinanden - og så se hvordan alle meddelerne havde det på dette punkt. Der findes ligeledes indholdsfortegnelser for hver enkelt interview med de væsentligste oplysninger såsom steder, familiestørrelse, beskæftigelse, religion, politik o.s.v.

Materialet er blevet benyttet på mange måder. Der er vores egne publikationer (se note 1) i hvilken de største resultater af vores metode må ligge. Men lige så vigtig har inspirationen for andre været. Vi har haft mulighed for at dele brugen af denne enestående historiske kilde både med besøgende forskere som med vores egne studenter. Essex er blevet hovedcenteret for arbejdet med mundtlig historie på universitetsniveau i England. Vi kan tilbyde et etårs M.A. studium i socialhistorie ved siden af at Ph. D. studerende kan benytte materialet.

Vi har benyttet samlingen for uddannelsesformål ved the Open University: til kurser i historiske data og socialvidenskab, hvor vi producerede en radio- og TVserie om projektet med tjenestefolks arbejde i begyndelsen af århundredet som eksempel. Vi har været i stand til - både på gymnasie og studenterniveau - at bruge samlingerne som en hjælp og inspiration til uddannelsesprojekter.

Mundtlig historie som metode.

Mundtlig historie er særlig velegnet til projektarbejde på grund af metodens krav til kreativitet og samarbejde. Naturligvis kan mundtlige beretninger, som en gang er optegnet, benyttes af enlige studerende på biblioteker. Men de vil miste metodens hovedfordel - dens fleksibilitet, dens evne til at danne lige den viden som er nødvendig. Når historikere en gang er begyndt med interviews, finder de sig i et uundgåeligt samarbejde med andre - i det mindste sammen med informanterne. Og for at blive en succesfuld interviewer, er en ny slags vaner nødvendige; inklusiv en forståelse af menneskelige relationer. Historikeren som feltarbejder bliver nød til at komme ned fra sit elfenbenstårn og få erfaring på et medmenneskeligt niveau samtidig med at det er nødvendigt at trække på hans professionelle viden. Projektarbejde med mundtlig historie - enten som gruppearbejde eller individuelle studenteropgaver og enten i skoler, universiteter, gymnasier eller ved voksenuddannelse - starter med det usædvanlige, at alle deltagere er på lige fod. Den kan også blive udført overalt; i alle dele af landet er der mængder af områder, som kan studeres lokalt: den lokale industris historie, sociale forbindelser i et bestemt samfund, fritid og kultur, familiens forandring, virkningen af krig og strejker o. s. v. Et mundtlig historisk projekt vil sikkert være gennemførligt; og det kan meget vel vise relevansen af historie i de umiddelbare omgivelser, specielt hvis den beskæftiger sig med de historiske rødder af nogle nutidige forhold.

Valg af fremgangsmåde afhænger af interessen hos den gruppe det vedrører. For yngre børn i skolen er en metode udviklet for at gøre fortiden levende for dem; det er gengivet i D.J. Steel og Lawrence Taylor: "Family History in Schools" (1973, Phillimore and co.). Familiehistorie har andre fordele; det giver en barncentreret synsvinkel, for den benytter familien og venner som projektbasis og med fotografier, gamle breve og dokumenter samt erindringer som hjælpemidler. På samme måde opmuntrer familiehistorie til deltagelse af forældre og bedsteforældre i skoleaktiviteter. Et barns egen familiehistorie præsenterer måske den simpleste form for projektemne. Med ældre grupper kan undersøgelsesemnerne blive mere krævende. Vi har erfaret, at det er muligt for selv en enkelt student ved et sommerferieprojekt at lave en nyttig udvidelse af sin historiske viden gennem interview - og også skabe kilder som andre senere kan bruge for lødig historie. Emnet skal vælges med omtanke, og det bliver bedst hvis et lokalhistorisk arkiv og aviser også kan blive inddraget - skønt dette ikke altid er ønskværdigt eller vigtigt. Eksempler på vellykkede valg er studierne af forskellige østengelske landsbysamfund, af sæsonarbejde ved humleplukning, rekruttering af skolelærere, klasserelationer i Nottinghams slumkvarterer og to fiskerihavne, Essex' militære tekstilindustri, økonomien hos landarbejderfamilier, spredningen af svangerskabsforebyggende midler, maskinarbejdere i Colchester under 1. verdenskrig, og generalstrejken i 1926 i samme by. Ved et gruppeprojekt er mulighederne selvfølgelig større - antallet af interviews kan blive større og arkivstudierne mere indgående. Både det at arbejde alene og sammen med andre, kan give studerende i alle aldersgrupper en grundlæggende følelse af engagement i skabende historisk arbejde af en virkelig værdi.

Gruppenprojektformen har sine specielle egenskaber. I stedet for den normale konkurrencementalitet i undervisningsforløbet, kræver den en indstilling til intellektuelt samarbejde. Isoleret læsning, eksaminer og forelæsninger kan erstattes af forskning i fællesskab. Lærer og elever vil blive bragt i et nærmere, mindre hierarkisk forhold med flere uformelle kontakter imellem sig. Deres afhængighed bliver gensidig. Læreren må give af sin erfaring for fortolkning af og kendskab til eksisterende kilder, men vil overlade studenten arbejdet som organisator og feltarbejder. Den bedste skribent er ikke nødvendigvis den bedste organisator eller interviewer, hvilket også gælder læreren. En mere lige situation bliver resultatet. Men paradoksalt giver det samtidig læreren mulighed for at være mere professionel ved at ophæve - eller i det mindste indstille - modsætningen mellem undervisning og forskning. Gruppenprojektet er begge dele og uløseligt sammenknyttet.

Den væsentligste værdi ved arbejdet i gruppe og enkeltvis er den samme. De tillader eleverne at deltage i begejstringen og tilfredsstillelsen af original historisk undersøgelse. Samtidig giver de en personlig erfaring med nogle af vanskelighederne ved et arbejde af denne art. De danner fortolkninger og finder de rigtige kendsgerninger, som ikke kan bortforklares. De finder at de interviewede ikke let passer ind i de sociale typer, som de bliver præsenteret for ved den indledende læsning. De bliver klar over problemet med fejkilder, modsigelser og fortolkninger i beretningerne. Fremfor alt bliver de bragt væk fra den skrevne histories bredt trampede stier til det pulveriserende liv for den enkelte, som er dens basis.

Begge slags projekter har også den virgite konsekvens ved at tage uddannelsen væk fra dets institutionaliserede tilbagetrukkenhed fra det virkelige liv. Begge sider får fordel af dette. Interview kan bringe folk fra forskellige sociale klasser og aldersgrupper sammen, folk som ellers sjældent mødes, men som herved kan komme til at lære hinanden at kende. Ved at få indblik i informanternes liv, kan akademikeren få en større forståelse for værdier, som han ikke deler selv, og ofte får en respekt for den tapperhed, som er blevet udvist i et liv som har været mindre privilegeret end deres eget. Men i interviewets natur er der - eller bør være - en mere fundamental nedbrydning af grænsen mellem uddannelsesinstitutionen og verdenen udenfor eller videnskabsmanden og hans publikum. For historikeren bliver nød til at være på samme fod som andre, der på trods af at de kommer fra en anden social klasse, eller er mindre uddannede eller ældre, ved mere om bestemte ting. Rekonstruktionen af historien bliver en proces med mere samarbejde, hvor de ikke-professionelle må spille en kritisk rolle. Ved at give alle slags mennesker en central plads ved beskrivelsen og præsentationen, bliver historien omfattende. Og specielt ældre mennesker drager fordel af dette. Et mundtlig historisk projekt kan ikke alene give dem nye sociale kontakter, men måske også vedvarende venskab. Det er tit overset, at det kan give dem en større tjeneste: det kan give dem følelsen igen at have et mål i tilværelsen, en værdighed, ved at de nedfælder deres livserfaringer og giver den videre til en yngre generation.

Disse mulige forandringer gennem den mundtlige historie er ikke kun tilfældet når man skriver bøger og afhandlinger. Museer, biblioteker og lydarkiver har i dag alle brug for at tilføre liv til deres samlinger og bringe sig i et mere aktivt forhold til samfundet. I England er et af de mest bemærkelsesværdige eksempler landbrugsmuseet i Emilia, men der er også foretaget interessante eksperimenter i lokalradioen. Men måske er de vigtigste projekter udenfor universiteterne dem, som har stillet spørgsmål ved den fundamentale forbindelse mellem professionel historisk fortolkning og samfundet. Historisk information behøver ikke at blive taget væk fra samfundet for at blive

fortolket og præsenteret af professionelle historikere. Gennem den mundtlige historie kan og bør samfundet have den tillid selv at skrive sin historie. Dette håb har ligget bag nogle af de samarbejdende lokale mundtlig historie grupper som har udgivet billige dublerede hæfter med uddrag af interview. Det ligger ligeledes i de samarbejdsprojekter, som mundtlige historikere og fagforeningsfolk har foretaget i "the History Workshop" som udspringer fra Ruskin College Oxford, og dets nye tidsskrift "History Workshop, a Journal of Socialist Historians."

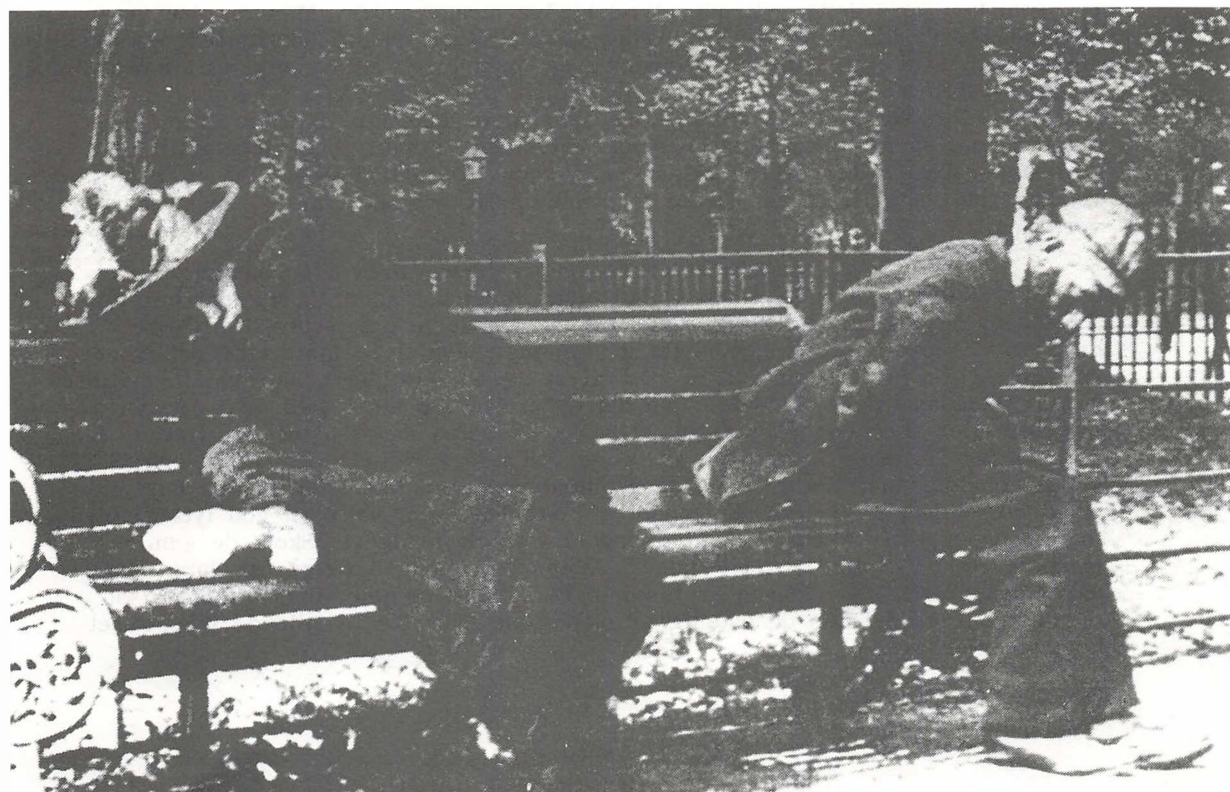
Den mest radikale model for denne fremgangsmåde er givet af "the People's Autobiography of Hackney". Den stammer fra en gruppe, oprindeligt samlet i en aftensskoleklasse, som mødtes i et lokalt bog- og kommunikationscenter. Gruppemedlemmernes alder var fra teenagere til folk i 70'erne, men alle havde levet i eller nær Hackney i Nordøstlondon. Erhvervs-sammensætningen var meget blandet. Gruppen var åben, samlet efter en notits i de lokale aviser og opslag på biblioteker o.l. Et medlem kunne gøre optegnelser fra hvem som helst. Ved gruppemøderne afspillede disse interview og diskuteredes, undertiden med båndoptagelse af selve diskussionen - og man planlagde hvorledes det kunne udnyttes. Dette skete hovedsagelig gennem udgivelse af en serie billige hæfter, hjulpet økonomisk af et lokalt bibliotek. Det var hovedsagelig baseret på udskrifter af bånd eller skrevne oplysninger om folks liv, og de fik en stor udbredelse. Disse udgivelser havde samtidig den virkning, at de gav anledning til reaktioner fra andre mennesker samtidig med at de fremmede diskussion og optegnelser. Gruppen indsamlede ligeledes fotografier, og har tilstrækkeligt materiale i form af lydband og lysbilleder til at kunne give en historisk præsentation i samfundet bl. a. hos hospitalspatienter og pensionistklubber - en anden måde at give folk deres egen historie tilbage, vise dem dens værdier og stimulere deres egen medvirken. "The People's Autobiography" havde som mål på den ene side, at bygge på en serie individuelle bidrag om livet og arbejdet i Hackney, og på den anden side som mål at give folk tillid til deres egen hukommelse og forståelse af fortiden, deres evne til selv at skrive historie - tillid til deres egne ord: i korthed, tillid til sig selv.

Muligheden af at benytte historien til et sådant konstruktivt socialt og personligt formål, kommer fra den egentlige natur af den mundtlige fremgangsmåde. Det er om det enkelte menneskes liv - og alles liv er af interesse. Og den er afhængig af talen og ikke af den meget mere krævende og begrænsede nedskrivning. Desuden tillader båndoptageren ikke alene historien at blive nedfældet i taleform, men den kan også senere blive præsenteret på samme måde. Brugen af den menneskelige stemme bringer altid fortiden frem til nutiden med en ekstraordinær klarhed. Ordene er måske grammatisk "ukorrekte", men måske derfor er de mere udtryksfulde.

Andet kan også læres af dem ved indholdet alene. Båndoptagelserne demonstrerer folks rige muligheder for at udtrykke sig om alle livets forhold. George Ewart Evans har i sine mange bøger vist hvorledes dialekten hos en østengelsk landmand - på trods af generationers påvirkning fra landadlens "rigtige" sprog - endnu besidder en ældre grammatisk og udtryksmæssig styrke, som er svært at finde i almindelig engelsk. Og denne slags opdagelser har de mundtlige historikere stødt på alle steder hvor de har arbejdet. Båndoptageren har tilladt menigmands stemme - deres berettende form f. eks. - at blive forstået for første gang. For få år siden formodede uddannelsesfolk - efter inspiration fra Basil Bernstein - at arbejderklassesproget var et fatalt handicap, en tvang, som forhindrede alt undtagen den simpleste slags tanker. Nu kan tidsskriftet Language and Class modbevise Bernsteins teorier ved at udgive nedskreven tale; og i USA er "urban folklore" blevet en accepteret lit-

Hvad en bænk kan bruges til. Øverst to piger fra et velstående hjem med deres nurse. Nederst to hjemløse.

terær retning. Men alligevel kan det vare længe inden denne mening bliver almindelig accepteret. Indtil da vil en af de vigtigste sociale indsatser være at give almindelige mennesker tro på deres egen stemme.

For at nå så langt mod dette mål, har mundtlig historie bevæget sig langt fra sit oprindelige udgangspunkt - og der er utvivlsomt en fare for konflikt mellem de to. Ved selve interviewplanet har der været rejst kritik af forholdet til informanterne, hvor de erfarne middelklasseinterviewere har bestemt hvem som skal interviewes og hvad der skal tales om, hvorefter de forsvinder med et bånd indeholdende et persons liv som vedkommende aldrig hører mere om - og hvis de gjorde, måtte de blive forbavsede over den fejlagtige mening, som er blevet lagt i deres ord. Der er klare sociale fordele i det modsatte ideal med en selvstyrende gruppe, eller et åbent møde, som beskæftiger sig med en lige diskussion og opmuntrer lokale publikationer som resultat. Og for individuelle interviews, som mere er samtale end direkte interviews. Men der er også ulemper ved alternativet.

Den selvstyrende gruppe vil sjældent være et fuldt repræsentativt udsnit af befolkningen. Det er ligesom den dannes af dets centrale grupper: folk fra gruppen af faglærte arbejdere eller lavere middelklasse. Den lokale overklasse vil sjældent deltage og de fattige, de mindre frigjorte kvinder eller fremmedarbejdere vil ligeledes heller ikke være til stede. En mere sandfærdig og socialt mere givende form for mundtlig historie, vil blive dannet, når disse grupper bliver inddraget. Dets publikationer vil blive meget mer fortællende, hvis de kan sidestille f.eks. husets frue med tjenestefolkene eller mølleejeren med mølleriarbejderne. Den vil derved afsløre mangfoldigheden af sociale erfaringer i samfundet, grupper som har haft det godt eller dårligt - og måske lede til en bestemmelse af hvad der kan gøres ved det.

Lokalhistorie set og skrevet fra en bestemt begrænset socialgruppe tenderer til at blive mere selvtilfreds, en stadfæstelse af samfundets myte. Dette er bestemt nødvendigt at opdage, og en selvstyrende lokalgruppe, som kan gøre dette, vil uden tvivl hjælpe mange andre. Men for den venstreorienterede historiker er det næppe nok. Historie skulle ikke underholde og lindre; den skal sørge for en udfordring og forståelse, som hjælper til forandring. Derfor må myten være mere dynamisk. Den skal omfatte konfliktens mange sider. Den socialistiske historikers arbejde er ikke kun at fejre arbejderklassen som sådan, men at hæve dens bevidsthed. Det er ikke klogt at flytte de konservative myter om overklassens visdom til underklassen. Det er nødvendigt med en historie som leder til handling: ikke at cementere, men ændre verdenen.

I princippet er der ingen grund til hvorfor lokale projekter ikke skulle have en sådanne målsætning, fordi det samtidig opmuntrer selv-tilliden og til historieskrivning som kommer fra selve samfundet. De fleste grupper vil normalt indeholde nogle medlemmer med flere historiske erfaringer end andre. De bliver helt sikkert nød til at være taktfulde; at underspile hellere end at fremhæve deres fordele. Men det er et tab for alle, hvis de i det lange løb fornægter det. Deres bidrag skal være at hjælpe gruppen mod et videre perspektiv. Lignende forhold er gældende ved interviewforløbet. Det nødvendige er en gensidig respekt. En overlegen, dominerende holdning sikrer på intet tidspunkt noget godt interview. En mundtlig historiker skal være en god lytter, informanten en aktiv hjælper. Som George Ewart Evan siger: "Skønt de gamle længstlevende var omvandrende bøger, kunne jeg aldrig bare gå fra dem. De var mennesker". Og sådanne er historikere. De er kommet for et formål, at få information, og hvis de endelig er skamfulde over det, skulle de ikke været kommet overhovedet.

Forholdet mellem historie og samfund skal derfor ikke være ensidig på nogen felter: en serie af udvekslinger, en dialektik mellem information og forståelse, mellem underviseren og omgivelserne, mellem klasser og generationer. Der er plads for mange slags mundtlig historie og det vil have mange forskellige sociale konsekvenser. Men i grunden er de alle ens.

Mundtlig historie er historie bygget op omkring mennesker. Det tror på livet i selve historien og åbner for udsynet. Den tillader helte ikke kun fra ledernes kreds, men fra hele den ukendte majoritet af folk. Den opmuntrer lærere og studerende at arbejde sammen. Den bringer historien ind til - og ud af - samfundet. Den hjælper de mindre privilegerede og specielt de ældre til værdighed og selvrespekt. For den enkelte historiker og for andre som deler interessen, kan den give en følelse af tilhørsforhold til et sted og til tiden. På samme måde kan mundtlig historie give en udfordring til historiens accepterede myter, til de autoriserede domme i dens tradition.

NOTER

1. Undersøgelsen er blevet støttet af the Social Science Research Council, og pilotprojektet af Essex Universitet, the Nuffield Foundation og Nuffield College, Oxford. Publikationer udgivet ud fra projektet af Thea Vigne omfatter: Oral History. Volume 3, no. 2, (Family History Issue), "Parents and children, 1890-1918; Distance and Dependence"; i samarbejde med Alun Howkins: "The Small Shopkeeper in English Industrial and Market Towns", i Geoffrey Crossick (red.): "The Lower Middle Class in Britain 1870-1914." 1977 (Croom Helm). Publikationer skrevet ud fra projektet af mig selv er: "The Edwardians, the Remaking of British Society"; 1975 (London, Weidenfeld and Nicolson); "Voices from Wtihin", i H.J. Dyos og M. Wolff (red): "The Victorian City", 1973 (London, Routledge og Kegan Paul); "Problems of Method in Oral History", Oral History, Volume 1, no. 4; "The War with Adults" i Thea Vigne (red.) "Family History Issue", Oral History, Volume 3, no. 2.

Disse publikationer præsenterer kun begyndelsen på udnyttelsen af materialet og andre vil følge: studier i familiehistorie, og af arbejde og klassebevidsthed er allerede startet; og det vil tage lang tid før dets muligheder er udtømte selv for andre forskere, som benytter materialet. Desuden er der to sideløbende projekter, som er blevet udført i relation til dette: et studie af "Middle and Upper Class Families in the early 20th Century" af Thea Vigne, og en anden af "The Family and Community Life of East Anglian Fishermen" af Trevor Lummis, begge med støtte fra the Social Science Research Council. To mindre pilotprojekter om lokalhistorie og om socialhistorie for minoritetsgrupper af fremmede racer, er også ved at blive udført støttet af the Nuffield Foundation.

2. "Ask the Fellows Who Cut the Hay", 1955; eller "Where Beards Wag All", 1970; "The Days that we have Seen", 1975; "From Mouths of Men", 1976, alle Faber, London.
3. "Problems of Method in Oral History", i Oral History, Volume 1, no 4.
4. Guy Routh: "Occupation and Pay in Great Britain, 1906-1960", 1965.
5. Oral History, Volume 1, nr. 4.

(oversat af Jørgen Burchardt).

Arbetet och kapitalets historia

Sven Lindqvist

Introduktion

"Gräv där du står" er titlen på en bog om "hur man utforskar ett job". Bogen er på en gang en håndbog og lærebog i praktisk forskning. Men samtidig er den et kampskrift for at man tager fat på at interessere sig for almindelige menneskers forhold. Gennem hele bogen bruger han cementarbejdere som eksempel på hvorledes en befolkningsgruppe holdes uden for historien.

Med forfatterens tilladelse bringer vi et par af kapitlerne, som må formodes at have særlig interesse for folkelivsforskere.

Hvis man iøvrigt interesserer sig for et nyt historisk verdensbillede med arbejdet og arbejderne i centrum, kan de andre kapitler i bogen på det varmeste anbefales.

1. På museum.

På museum.

- Var ligger Arbetarklassens museum?
  - Det finns inte.
  - Det kanske heter något annat. Var ligger Arbetarrörelsens museum?
  - Det finns inte.
  - Finns det inte? Jamen, var ligger Arbetets museum då?
  - Det finns inte. Såvida det inte är Skansen du menar...?
  - Nä, Skansen, det är ju hantverk och bondesamhälle för hela slanten. Där finns ju knappast en enda maskin...
    - Är det maskiner du söker skall du gå till Tekniska museet.
    - Ja, men där finns också bara själva maskinerna. Inte arbetsplatserna, inte strejkerna, inte yrkesfarorna, inte arbetslösheten, ingenting av arbetarnas verklighet. Det är ingenjörernas och företagsledarnas museum.
    - Då får du gå till Nordiska museet.
    - Men det är ju inte jägarnas och fiskarnas och jordbrukarnas arbete som framförallt intresserar mig. Sverige är ett industriland. Vi har haft en industri i modern mening i över 100 år. Och nu frågar jag: Var ligger det museum som visar mig industriarbetets, arbetarrörelsens, arbetarklassens historia?
      - Det finns inte. Såna där politiska museer har vi inte här i landet.
      - Jaså, bönder - det är inte politik det. Men industriarbetare, dom är politiska och politik är fult och får inte komma på museum, va? Vad är det för fel med politik? Varför skulle man inte kunna ha ett politiskt museum?
        - Det finns inte har jag sagt. Och därmed basta.

Nordiska Museet.

Cement är, kan man säga, raka motsatsen till vad Nordiska museet har intresserat sig för.

Det är en modern produkt, utan förankring i det gamla svenska bondesamhället. Det är en internationell produkt, utan regionala eller nationella särdrag. Det är en standardiserad produkt, som inte bär några spår av de människor som gjort den. Tillverkningen har redan från början skett i industriell skala, utan större inslag av hantverk. Cement har ersatt äldre byggmaterial som trä och sten och har därigenom bidragit till att tränga undan traditionella byggnadsformer.

Folklivsforskningen började som en räddningsaktion för just sådana gamla byggnader som blivit omoderna genom cementet. Man ville bevara åtminstone kunskapen om att det en gång funnits hus, som såg olika ut i olika delar av landet. På liknande sätt ville man rädda spinnrocken och folkdräkten undan den framflyttande textilindustrin, hammaren och skäran undan verkstadsindustrin och räfspinnen undan skördetröskan.

Med den inriktningen var det naturligtvis snårt för Nordiska museet att intressera sig för industriarbetsplatser eller moderna byggmaterial. Man ville studera "folkets kultur", men med "folket" menade man allmogen och "kultur" var de förindustriella kulturformerna.

Under tiden fortsatte industrialiseringsprocessen. Landsbygdsbefolkningen flyttade till städerna, jordbrukare och hantverkare bytte yrke. Det "folk" som folklivsforskarna studerade förvandlades från en överväldigande majoritet till några få procent av totalbefolkningen.

Nordiska museet har gjort flera försök att vakna upp och anpassa sig till den nya situationen. I slutet av 1930-talet deltog museets tjänstemän i ett stort upplagt projekt som kallades "Den svenska arbetarklassens historia". Deras uppgift var att undersöka arbetarnas bostäder och hemmiljö, mat och kläder, löner och nöjen. Man samlade in 18 000 sidor anteckningar och enkät-svar och över 3.000 fotografier och ritningar.

Men undersökningen gällde sällan industriarbetare i egentlig mening. Visserligen kartlade man arbetarkvarter i några industristäder som Västerås och Eskilstuna, visserligen studerade man textilarbetarnas traditioner och levnadsförhållanden i Alingsåstrakten och man undersökte arbetsförhållandena inom kalkstensindustrin i Hellvi och Lärbro socknar på Gotland. Men den stora massan av undersökningsmaterialet gäller bönder, torpare, statare och hantverkare. Denna snedfördelning präglar också den färdiga boken:

ARBETAREN

i helg och söcken. (Den svenska arbetarklassens historia, 4.)
Sthlm 1943.

Där skrivs t.eks. matsäckens historia. Vi får ordentligt besked om hur matsäcken sett ut vid olika tidpunkter för jordbrukets arbetare, för smeder, flottare, fiskare och nyodlingsarbetare. Men industriarbetarens matlåda lämnas öppen - och har så förblivit.

Där skrivs också heminredningens historia. Vi får veta hur hemmiljön gestaltade sig för bönder, torpare, bruksarbetare och hantverkare av olika slag. Om industriarbetarnas hem heter det kortfattat:

Storindustrins uppblomstring medförde många förändringar. Mycket folk kom från olika håll och även de föraktade bönderna antogs som arbetare inom industrin. Järnspisar insattes - elden från härden syntes icke mer - istället fick man klart lysande fotogenlampor. Brödhjällen togs bort, kärlyllan ersattes av en skänk, dragkistan av en byrå och hos de smått försmögna skaffade sig mannen en chiffonje som ställdes i kammaren och var på allehanda prydnadssaker fingo sin plats. Pinnstolar, stoppade möbler, amerikanska väggur och gungstolar köptes för relativt överkomliga priser... Kort sagt: här uppstod den bostadstyp som ännu finns bevarad i många hem och just nu är på väg att vika för en ny typ av rumsinredning som börjar finna sin form i dessa dagar.

Samma sak med arbetsdräktens historia. Vi får detaljerade uppgifter om hur bönder och torpare, pigor och kuskar, gesäller och lärgossar och framförallt smeder varit klädda i arbetet. Vi får veta att arbetsblusen ursprungligen var båtsmannens yrkesdräkt (sjömännen kunde redan på 1700-talet köpa färdiga arbetskläder under sina korta uppehåll i hamn), att overallen förekom på 1880-talet i Tyskland men slog igenom i Sverige först ett gott stycke in på 1900-talet och att byxor med hängslen blev vanliga vid ungefär samma tid. Men i övrigt anses industriarbetarnas klädsel ointressant. Detta uppfattas rentav som ett avgörande framsteg:

Förr markerade hantverkaren sitt yrke och sin ställning genom de dräktattribut som nästan ständigt följde honom, socialt sett kunde han ej hävda sig annat än genom sin yrkesstolthet. Nu har denna medeltida tradition brutits, den spelar inte längre någon roll i ett fritt samhälle. Arbetsdräkten blir en ren arbetsdräkt och den mest praktiska formen kommer till användning, oberoende av yrkets art. Arbetsdräkten är ej längre en hel folkgrupps egentliga klädsel, den har blivit endast ett skyddsplagg för arbetstimmarna.

Det här är slutsatser som jag inte kan instämma i. Är det verkligen sant att arbetskläderna "i ett fritt samhälle" inte längre har någon social funktion? Vilken förändring i inställningen till arbetet innebär det när arbetsdräkten blivit "endast ett skyddsplagg"? Hur förändras människan när fritidskläderna blivit de "egentliga" kläderna? Är det på något sätt bättre att hävde sig genom en flott kostym eller en ny bil än genom sin yrkesstolthet, symboliserad av arbetskläderna?

"Arbetaren i helg och söcken" varken ställer eller besvarar sådana frågor. Den når bara med yttersta fingertopparna fram till industrialismens samhälle.

Samma brister präglar föremålssamlingarna. Nordiska museet och Skansen har sedan sin tillkomst samlat omkring 750.000 olika föremål som belyser olika sidor av det svenska folkets liv. Det är inte det udda, det märkvärdiga, det exklusiva man söker. Det är tvärtom de mest alldagliga föremålen man samlar på. Avsikten är att samla föremål som är typiska för livet i olika samhällsklasser på landsbygden och i städerna under olika tider.

Inför 100-årsjubileet 1973 gick museets tjänstemän på nytt igenom samlingarna för att se efter hur man lyckats i denna avsikt. Det visade sig att majoriteten av de insamlade föremålen kommer från det förindustriella samhället och att de flesta härstammar från de högre samhällsklasserna.

Man satte sig t.ex. att räkna stolarna. Man fann att Nordiska museet hade 1.348 stolar av känt ursprung. Bara 19 av dessa stolar kom från arbetarhem. Därav kom 17 från arbetarhem på landsbygden. Städernas arbetarklass var representerad med två stolar. Två av 1.348.

Jag gick till museet och bad att få se dem. Men det visade sig att ingen längre visste var just dessa bägge stolar fanns. De hade återigen försvunnit i mängden av stolar från över- och medelklassen.

Eftersom Nordiska museet tjänar som förebild för många lokala museer ute i landet är det viktigt att den här snedheten i samlingarna rättas till. Och det är vad man försöker göra. Museet söker nu framförallt föremål från de senaste 50 åren. Man söker särskilt föremål från stads- och tätortsmiljöer. Och man söker i synnerhet föremål från arbetarmiljö.

Vilka föremål var typiska för ditt yrke i gamla tider? Finns de bevarade? Vart tog de vägen?

Vilka föremål är typiska för din arbetsplats idag? Vart kommer de att ta vägen? Är det någon som samlar på dem?

Vilken bild ger det lokala museet av dina föregångares liv och av din arbetsplats i gamla tider? Hur kan museet förnyas?

HJÄLPMEDEL: Nordiska museets program läggs fram i "Föremål. Bild. Data. Riktlinjer för Nordiska museets insamlingsverksamhet" Sthlm. 1973. (Stencil). Där finns också en lång lista på olika typer av föremål som museet behöver, alltifrån leksaker från tiden efter 1920 till redskap och maskiner för möbeltillverkning från tiden efter 1950. Museet sänder gratis på begäran en aktuell lista över sina behov. Och eftersom samlingarna ökar nästan enbart genom frivilliga gåvor, så tar man tacksamt emot alla förslag. Ta kontakt med museet i din stad, i ditt län - där har man troligen samma inställning.

2. I monumenten.

Anläggningar som Kungliga slottet i Stockholm, Uppsala domkyrka eller cementfabriken i Hällekis kan inte föras till museum för att bevaras. De är för stora. De står bäst där de står.

Slottet i Stockholm är kungamaktens främsta monument här i landet. Det byggdes som ett uttryck för kungens sätt att se på sig själv och sin ställning. Det står fortfarande kvar - en av Europas vackraste byggnader - och fortsätter att påverka nya generationers uppfattning om kungadömet.

På liknande sätt är kyrkorna svenska kyrkans monument (till den grad att vi har samma ord för både byggnaden och organisationen). Herrgårdarna är monument över godsägare och brukspatroner. Rådhus, tingshus och andra förvaltningsbyggnader är ämbetsmannaklassens monument. Bankpalatsen är finanskapitalets.

Nu anar du redan min fråga: Var finns den svenska arbetarklassens monument?

Är det miljön kring Norra bantorget i Stockholm med LO-borgen och husen efter de nedlagda tidningarna MT och AT? Är det Folkets hus ute i bygderna med sina affischer om "Sex-show" och "Benknäckargänget"? Eller är det nya Domus som dominerar centrum i alla svenska tätorter? Vad är i så fall de förvillande likadana Epa och ICA tvärs över gatan monument över?

Och fabrikerna, arbetsplatserna - vems monument är de? Är de överhuvudtaget värda att bevaras?

(efter en genomgång og præsentation af det engelske "Industrial archeology" vender Sven Lindqvist tilbage til Sverige.)

Industriarkeologi i Sverige.

I Kenneth Hudsons bok "A guide to the industrial archeology of Europe" (Bath 1971) framstår Sverige som ett enastående rikt fält för kommande industriarkeologiskt arbete. Boken redogör kortfattat för ett 40-tal industriella minnesmärken, framförallt från gruvor och järnhantering.

Hudson besökte Sverige 1968. Samma år författade hans svenska lärjungar, konsthistorikern Marie Nisser och arkitekt Gunnar Silen, ett upprop för att försöka engagera frivilliga för en inventering av svenska industriminnesmärken. Efter engelskt föredöme lät de trycka registerkort som skulle fyllas i och skickas in till Riksantikvarieämbetets kulturhistoriska byrå.

Men de som visste bättre sa att man skulle akta sig för "amatörer". Det var näringslivet som skulle engageras, inte allmänheten. Man borde söka anslag, inte lita till frivilliga krafter. Initiativtagarna lät avråda sig och korten blev aldrig utsända. Men ett av dem kom av en slump i händerna på en ung man vid namn Eric Juhlin i Karlsborg och tack vare honom hör nu industrimiljöerna i Skaraborgs län till de bäst undersökta i landet. Han är en svensk enmansmotvarighet till den engelska folkrörelsen.

Här bildades istället en expertkommitte, industriminnesgruppen, med representanter för museer, universitet och byggnadsvårdsmyndigheter och man sökte anslag hos AMS för att låta arbetslösa akademiker inventera industribyggnader i Stockholms och Kristianstads län. Arkitekturmuseum utgav en första översikt över svenska industriella minnesmärken:

NISSER, Marie m.fl.

Industriminne. Sthlm 1974.

Det är framförallt en bok om fabriksruiner i olika branscher af svensk industri. Så här beskrivs t.ex. cementfabriken i Valleviken på Gotland:

Den strax efter andra världskriget nedlagda Vallevikens cementfabrik i Rute är också en ruin - en samling rostiga ugnar, förfallna byggnader och kajanläggningar. I anslutning därtill ligger samhället, en arbetarmiljö med träkaserner, egnahem med trädgårdar och ett Folkets hus i romantisk utformning från tiden efter första världskriget.

Det är en ganska aningslös skildring - om man har läst Clas Engströms roman "Insändaren" (Sthlm 1966), som handlar om invånarna i Skånska cements träkaserner i Valleviken. Det utmärkande för de svenska industriarkeologernas fabriksbeskrivningar är att de skickligt väver samman produktions-tekniska och konstvetenskapliga fakta men avstår från alla sociala och politiska synpunkter. Ett exempel från Visby cementfabrik:

För sin från början torveldade roterugn byggde man i Visby en lång och väldig byggnad, givetvis i betong och kalksandsten och med stora kontreforter och fönsterarkader. Snart byggde man ut ytterligare en ugn, och med spår och linbana knöt man an till hamn och järnväg. Visby cementfabrik drevs på detta sätt i trettio år, men under andra världskriget lades den ned.

Ett foto från 1973 visar Visby cementfabrik, "den enda av stadens monumentala ruiner som idag löper risken av förintelse". Den revs kort därefter.

Cementfabriken i Valleviken är också riven. Likaså Lomma, Maltesholm och Ifö. Av de svenska fabriker som Skånska cement köpt upp och lagt ned återstår nu bara två. Klagshamns cementfabrik ligger kvar på sin udde söder om Malmö medan tomtmarken stiger i värde. Man behöver bara blunda en sekund för att se 80-talets radhus och köpcentrum. Cementfabriken i Lanna är den bäst bevarade. Den gamla schaktugnen som var urmodig redan när den installerades 1932 är fortfarande intakt - men hur länge?

Dessa arbetsplatser borde åtminstone beskrivas och dokumenteras innan de är borta. Det samma gäller de cementfabriker som nu står i tur att läggas ned: Hällkis, Köping, Limhamn, Stora Vika ... Vad kommer att bevaras av dem? Och hur? Kommer de att stå där som företagets monument - eller som arbetarnas?

MINNESMÄRKEN: Kvarn, gruva, fabrik, kanal, bro, o.s.v.		LÄNSBOKSTAV/KOMMUN		UTM.nr
BRÄNSCH	NUVARANDE ÄGARE	BYGGNADS- eller TILLVERKNINGSÅR	SOCKEN	REFERENSNUMMER
LOKALISERING: I stad, på landet, vid vattendrag, på slätt o.s.v.			FASTIGHETSNUMMER	DATUM FÖR RAPPORT
<p>BESKRIVNING:</p> <p>1. Om byggnaden (mått, byggnadsteknik, arkitektonisk utformning, nuvarande skick o.s.v.).</p> <p>2. Om maskiner eller annan utrustning.</p> <p style="text-align: center;">Ett av de registerkort som aldrig blev utsända.</p>				
(Ytterligare uppgifter kan antecknas på kortets baksida. Där kan även skiss eller foto bifogas.)				
<p>NUVARANDE ANVÄNDNING: Fara för rivning, eller ödeläggelse. Har monumentet varit utsatt för skadegörelse.</p>				
<p>KÄLLMATERIAL: Tryckt litteratur, otryckta handlingar, kartor, ritningar eller fotografier.</p>				
UPPGIFTSLÄMNARENS NAMN OCH ADRESS		BILAGOR		KORTET RETURNERAS TILL:
Teknikhistoriska inventeringen				

Monument över vad?

"Kulturminnesvården", skrev Gunnar Sillen i Dagens Nyheter 22/3 1972, "är liksom konst och andra kulturyttringar ett medel som grupper, klasser och nationer använder för att nå en högre grad av självmedvetande och därigenom styrka gentemot andra grupper, klasser och nationer".

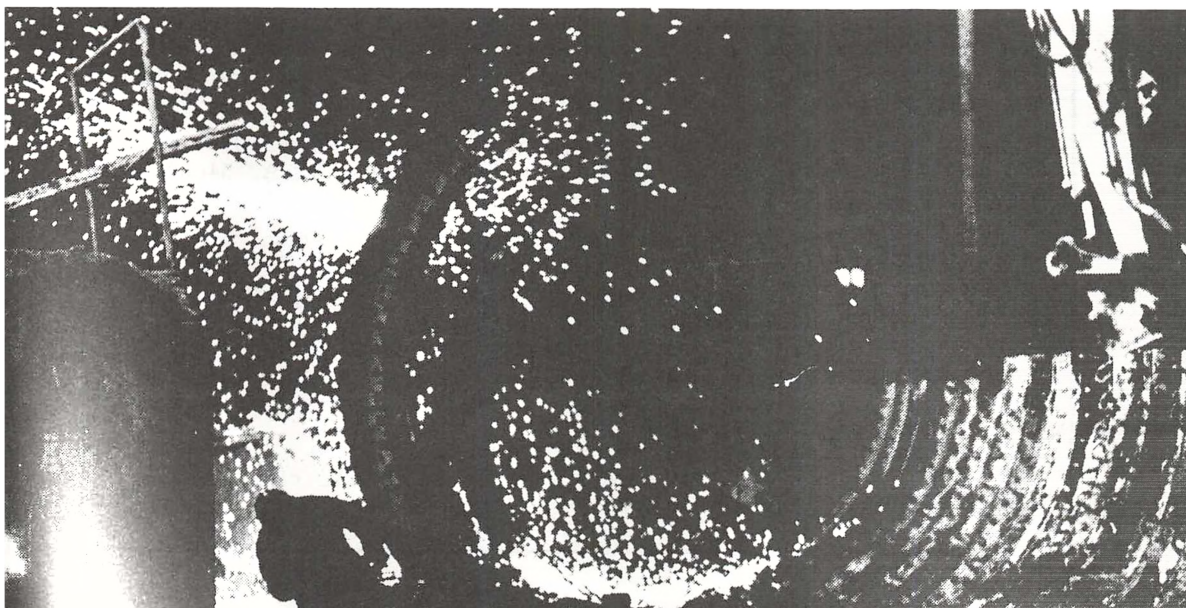
Som kulturminnesvården hittills har fungerat i vårt land (expertstyrd, med långsam beslutsgång, knäsat av mäktiga ekonomiska intressen) är den bara ett uttryck för det etablerade samhällets värderingar. För att bli meningsfull måste kulturminnesvården decentraliseras, anser Sillen. Den måste bli ett sätt att motverka människans främlingskap i det teknokratiska samhället.

Sillen hänvisar till de socialistiska staterna, där vården och driften av industrihistoriska anläggningar på många håll spelat en stor roll för att stärka arbetande människors självförtroende. Där söker man bevara båda sådana anläggningar med minnen från arbetarrörelsens historia.

I Sverige har vi mest hyllat minnet av det svenska tekniska geniet eller ägnat oss åt nostalgiska drömmar över försvunna järnvägar och ångbåtar. Men det händer också att människor söker upp gamla industribyggnader för att få en känsla av historisk kontinuitet i den egna arbetsinsatsen.

Även här i Sverige borde vi ta tillvara sådana industrimiljöer som bär på minnen från arbetarklassens historia. Anläggningarna bör bevaras i sådana former att de blir arbetarklassens ideologiska egendom.

Det finns just nu en stor risk (skriver Sillen) att industriminnen tillsammans med slotten och kyrkorna dras in i den akademiska intressesfären och på så sätt kommer att sakna den djupare förankring i folkets medvetande som skulle göra bevarandet av dem försvarbart. En annan risk är att industriminnena blir företagarnas ideologiska egendom som minnesmärken över den egna företagsamheten. De flesta i Sverige idag medvetet bevarade industriminnen har den funktionen.

Om industriminnena skall få den ideologiska betydelse för arbetarkulturen som jag hoppas, fordras att de på ett mer omedelbart sätt ställs till arbetarnas förfogande, exempelvis genom att lokala fackföreningar ges egna medel och egen beslutanderätt när det gäller att starta upprustning av deras egna historiska arbetsmiljöer och minnesplatser.

Ett bra förslag. Men det är långt dit.

När Sverige väljer ett industriminnesmärke som ledande projekt under det europeiska byggnadsvårdsåret 1975, så är det Johnsonkoncernen som äger det. Det är Johnsonkoncernen som får bidrag av AMS för att sätta det i stånd. Det är Axel och Margret Ax:son Johnsons stiftelse som bekostar den flotta publikationen på engelska - "Swedish industrial archeology: Engelsberg ironworks" (Sthlm 1975) - den mest kvalificerade beskrivning som gjorts av något svenskt industriminne. Och när turisterna kommer dit, som jag kom, när skolklasserna och studiecirkelarna visas runt, som tänkt är - då är det den svenska storföretagsamhetens monument de får se och ta intryck av.

Men var i detta land finns arbetarklassens monument?

Vilka arbetsplatser har funnits i din kommun, på din ort, i ditt kvarter? Vad hände där? Vad finns kvar av dem idag?

HJÄLPMEDEL: Den bästa svenska handboken är Gunnar Sillens "Stiga vi mot ljuset. Om dokumentation av industri- och arbetarminnen" (Malmö 1977). Den innehåller många praktiska tips och uppslag och försöker medvetet vidga perspektivet till att omfatta också sociala och politiska fakta, sedda från arbetarnas synvinkel.

"Industriminnesdokumentation. Handbok" (Sthlm utan år) kan beställas från Svenska cellulosa- och pappersbruksföreningens industrihistoriska uttskott, Villagatan 1, 114 32 Stockholm. Den innehåller bl.a. användbara fotografier och en mall för intervjuer, men är skriven helt och hållet från arbetsgivarnas utgångspunkter. "Industriminnena", heter det, "utgör en del av företagens identitet som ej kan skänkas bort eller överlätas åt andra att sköta".

Exempel på industriinventeringar gjorda från denna synpunkt är Marie Nisser och Helene Sjunnesson "Massafabriker och pappersbruk i Värmland och Dalsland" (Svenska pappers- och cellulosaingenjörsföreningens meddelande nr 19, Sthlm 1973) och Marie Nisser "Hyttor i Örebro län" (Jernkontorets forskning, serie H, nr. 10. 1974).

Eric Juhllins industriminnesinventeringar från Hjo och Vara (1976) och Mullsjö (1977) kan beställas från författaren, Järnväggsgatan 12 A, 54600 Karlsborg.

I Danmark inleddes 1974 forskningsprojektet "Industrialismens bygninger og boliger". Forskarna utger en tidskrift med samma namn. En fyraårig prenumeration på tidskriften inklusive hittills utkomna nummer kostar 30 kr., som man sätter in på postgiro 126 69 69, Nørregade 7C, 1165 København K. En av deltagarna, Per Boje, har utgett "Det industriella miljø 1840-1940" (København 1976), en handbok till källor och litteratur för undersökningar i dansk industriell socialhistoria.

Vilka minnesmärken finns det kvar över dina föregångare i yrket, på arbetsplatsen? Om det är arbetarnas snarare än ägarnas eller företagsledarnas historia man vill ha kvar - vad borde då framförallt bevaras av din arbetsplats?

3. Hembygden.

-Det är klart att fackliga och politiska organisationer inte är forskningsinriktade. De har annat att göra. Men det finns en stor folkrörelse med uppåt 300.000 medlemmar som sysslar med att undersöka det förflutna, inklusive det lokala näringslivet. Det är till hembygdsrörelsen du skall gå för att finna en oberoende bild av företaget.

Låt oss pröva det påståendet. Hembygdsrörelsen består av 24 regionala hembygdsförbund och över 500 lokala hembygdsföreningar. De flesta är organiserade i "Riksförbundet" (tidigare Samfundet) för hembygdsvård, som bildades 1916. Så gott som varje förening utger någon publikation och många utger stora årsskrifter eller böcker, där hembygdsforskningens resultat publiceras. Sammanlagt växer hembygds litteraturen i Sverige med omkring 30 hyllmeter om året!

Hembygdsrörelsen gör alltså en stor forskningsinsats som till största delen bygger på frivilliga insatser av icke-yrkesforskare. Den har stor betydelse därför att den präglar människors bild av sig själva och den plats där de bor.

Hembygdsrörelsen hade ursprungligen ett samhällskritiskt inslag, som också vände sig mot företagen. Man uppfattade den frambrutande industrialismen som en invasion utifrån. Bygdens egenart bröts ned när vackra gamla hemgjorda bruksföremål ersattes av utifrån kommande krimskrams. Bygdens självständighet bröts ned när folket blev arbetskraft åt främmande bolagsherrar.

Varför skövlades urskogen? Därför att den köpts upp av människor som inte själva bodde i dess närhet utan bara såg att den hade värde i pengar. Varför blev vattenfall torrlagda och gamla byggnader rivna? Därför att besluten fattades utanför bygdens kulturella gemenskap, av oförstående främlingar. Varför fick sulfatfabrikerna förpeta milsvida bygder och anrikningsverk förstöra vattnet i fiskrika sjöar? Jo, därför att de som fattade besluten inte själva drabbades av konsekvenserna.

Och sådant finner vi oss i, så låter en hel stor bygdebefolkning sig själv tyranniseras, sin hembygd fördärvas, sitt välbefinnande sättas på spel av några industrifurstar, i regeln avlägset boende främlingar.

Så skrev författaren Karl Erik Forsslund i Hembygdsvård, 1914, den stridsskrift som blev den tändande gnistan för hembygdsrörelsen. Många av hans argument har kommit tillbaka i den aktuella debatten. I miljögruppernas kritik av företagens föroreningar. I byalagens krav på lokal kontroll över närmiljön. I fackföreningarnas kritik av de multinationella företagen.

Men det blev inte den samhällskritiska linjen som kom att prägla hembygdsrörelsen. Man samlades istället kring sina bygdegårdar - ofta byggda som direkta motpoler till Folkets hus - och bevarade relikerna från en förgången bondekultur. Denna inriktning präglar också de forskningshandböcker som används inom rörelsen, exempelvis:

NIHLÉN, John

Vi upptäcker hembygden. Hälsingborg 1971.

GUSTAFSON, KG Jan m. fl.

På jakt efter en hembygd. Sthlm 1976.

Dessa böcker innehåller många nyttiga tips, t.ex. om hur man använder arkiv och kartor. Men de gör bara lama försök att modernisera en i grunden traditionell hembygdsuppfattning, där gården och kyrkan, spinnrocken.

och slagan fortfarande står i centrum. Bägge är skrivna för bönder och medelklass, där hembygdsrörelsen framförallt har sina medlemmar. Var är industrisamhället? Var är samhällskritiken? Nästan lika långt borta som när Sigurd Erixon och hans medarbetare för 30 år sedan utgav hembygdsrörelsens monumentalverk "Svensk bygd och folkkultur i samling, forskning och vård." 1-4 (Sthlm 1946-48).

Även städernas hembygdsföreningar vårdar framförallt minnena från den förindustriella epoken. "Limhamns museiförening" är ett typiskt exempel. Vad är det man har valt att rusta upp och bevara av en så utpräglad industriort som Limhamn? Ett gammalt soldattorp och en bondgård. Och när årsskriften "Limhamniana", som utkommit sedan 1959, för en gångs skull intresserar sig för den cementindustri som skapade orten - vem är det då som för pennan? Naturligtvis en av Cementas direktörer:

LAURELL, Gunnar Chr.

Cementfabriken i Limhamn. I: Limhamniana 1972.

Uppsatsen ackompanjeras av stora annonser för Cementa. Överhuvudtaget finansieras Limhamniana liksom många andra liknande årsskrifter i stor utsträckning genom annonser. Och när det gäller att få något av det förflutna bevarat blir hembygdsföreningarna ofta ännu mera beroende av företagets välvilja.

Företagen betalar inte för en kritisk granskning av sig själva. De betalar inte för att få hembygdsrörelsens ursprungliga program aktualiserat. De betalar för att rörelsen skall undvika dagens problem och oskadliggöra det förflutna.

Fallet Lomma.

-Det är väl ganska naturligt att en rörelse som vill samla alla som bor på en viss plats måste undvika de politiskt kontroversiella problemen. Man värdar till det gemensamma lokala intresset, som står över politiken.

Det här är en inställning som man ofta möter. Felet med den är bara, att den som undviker det politiskt kontroversiella också undviker nästan allt som är betydelsefullt och engagerande.

Ett exempel. Av de 13 orter i Sverige som har eller har haft en cementfabrik som centrum är det bara Lomma som har blivit föremål för en mera omfattande lokalhistorisk framställning:

NORDENGREN, Sven

Lomma sockens och församlings historia. Malmö 1973.

När man sitter med en sådan bok i handen har man anledning att ställa sig några frågor.

1. Vem har skrivit boken? Det framgår av företalet att Nordengren är docent i ekonomisk historia. I bibliotekskatalogen kan man se efter vad han tidigare har skrivit och skaffa sig en uppfattning om mannen.
2. På vems uppdrag har boken skrivits? Lokalhistoria har ofta skrivits på uppdrag av någon. I det här fallet har Lomma kyrkoråd stått som beställare. Den som åtar sig ett uppdrag vill ofta åstadkomma någonting som uppdragsgivarna kan tänkas bli belåtna med. Det är därför nästan ofrånkomligt att uppdragsgivarna kan tänkas bli belåtna med. Det är därför nästan ofrånkomligt att uppdragsgivarnas förväntningar påverkar arbetet. Nordengren har sökt och funnit ungefär den historia som kyrkorådet har hoppats på.
3. Vilka problem har uppdragsgivarna önskat få belysta? Man kunde t.ex. tänka sig att kyrkorådet hade varit oroat över kyrkans isolering i dagens Lomma.

Hur uppstod den? Har den någonting att göra med kyrkans uppträdande i de sociala striderna under arbetarrörelsens genombrottsår? Hänger den kanske samman med den sociala kontroll som kyrkan tidigare utövade? Eller finns det andra orsaker?

Man kunde också tänka sig att kyrkorådet hade varit bestört över den plötsliga inflyttningen av tusentals Malmöbor i ett tidigare tämligen stillsamt samhälle. Har liknande plötsliga förändringar inträffat förr? Har de inträffat på andra håll? Vad innebar de då? Vilka handlingsmöjligheter har vi nu?

Kyrkorådet kunde ha varit upprört över klasskillnaderna i Lomma och önskat en historisk belysning av deras uppkomst. Kyrkorådet kunde ha varit engagerat i frågan om asbestriskerna och industrins framtid på orten. Det finns tusen och en frågor som kunde ha givit kyrkorådet anledning att utforska Lommas historia.

Vad var då den verkliga anledningen? Jo, den gamla vanliga - ett jubileum. Kyrkan fyllde 100 år. Den gamla kyrkan som hade stått på samma plats revs 1871. "Hur såg denna gamla kyrka ut, varför rev man den? Dessa väckte andra till liv. Hur många bodde och verkade i Lomma vid den tiden, vilka försörjningsmöjligheter fanns? Ja, vad förtäljer hävderna över huvud om Lomma genom tiderna?"

Som man frågar får man svar. Sven Nordengren är inte en historiker som i onödan uppsöker de problem beställarna inte har bett honom rota i. Han glider förbi dem så snabbt och bekvämt som möjligt:

Vad industrin beträffar kom kapitalet och initiativet i hög grad från Malmö. Arbetskraften gick för låg betalning och konsumerade större delen av vad de fick in. Vinsterna från företagen i Lomma fördelades över landet eller fördes till Malmö, där de placerades i nya företag som inte lokaliserades till Lomma.

Punkt och slut. Men hur stora vinster har under decenniernas lopp förts bort? Vad har det betytt för orten att det dominerande företaget inte var en självständig enhet utan tillhörde cementkoncernen? Vilka handlingsmöjligheter har en liten kommun när den hamnar i samma situation som ett u-land i förhållande till ett stort multinationellt företag?

Det är några huvudfrågor i Lommas moderna historia. Men de blir inte ens ställda.

4. Vilka källor har författaren använt? För den förindustriella tiden i Lomma har Nordengren gjort relativt grundliga efterforskningar. Han har utnyttjat dialekt- och ortnamnsarkivet och folklivsarkivet i Lund, landsarkivet och länsstyrelsens lantmäteriaivdelning. Han har sett på skifteskartor, kronofogdepapper och husförhörslängder.

För den industriella tiden har han haft tillgång till en arbetardagbok, eller kanske rättare sagt "årsbok", förd av maskinisten Jöns Nilsson. Det är ett unikt dokument, men Nordengren utnyttjar det bara för några enstaka citat.

Industrins utveckling tecknas med hjälp av företagsledaren för Skandinaviska Eternit AB, direktör Bertil Kylberg. I övrigt är allting hämtat från Cementas jubileumsskrift och jubileumsskriften över R. F. Berg. Även fackföreningen och arbetarkommunen är skildrade med hjälp av jubileumsskrifter. Från dessa fyra jubileumsskriften bär Nordengren en förlamad historia vidare till kyrkans jubileumsskrift.

Det är fyra festtalare som för ordet genom en femte. Ingen vill vara långsint. "Då Kylberg efterträdde Schärengrad var Lomma ett litet fint, idylliskt,

nästan sovande samhälle." Ingen vill störa stämningen. "Förhållandet mellan företagsledning och arbetsstyrka var under denna tid alltid personligt och gott". Försonligheten lägger sig som ett töcken över det förflutna:

Under de femton år som följde efter 1925 utbröt inte några större konflikter i Lomma. Arbetarrörelsen var konsoliderad och ansluten till socialdemokratin. Detta partis mål att genom reformer och folkbildning förändra samhället uppfylldes i hög grad i Lomma. Biblioteket utvecklades och spelade en stor roll, vilket också var fallet med Sagostunds-rörelsen.

Så lät det 1973. Slutet gott, allting gott.

Men ytterligare några år senare, 1975, när den av Industriaktiebolaget Eurocs ägare utsedda företagsledningen meddelade att bolagets verksamhet i Lomma på grund av arbetsmiljölagstiftningen mot asbestfaror inte längre gav några vinster som kunde fördelas över landet och föras till Malmö för att placeras i nya företag som inte lokaliserades till Lomma och att fabriken i Lomma således skulle läggas ned- då var det en och annan Lommabo som fick anledning att fråga sig: Vad var egentligen Sagostunds-rörelsen? Kan den sägas ha utgjort det slutliga målet för Lommaarbetarnas kamp? Eller fanns det möjligen andra mål, som tappats bort på vägen?

Det förflutna är ingenting som skall paraderas vid festliga tillfällen. Det bara förklarar historien. Men när man behöver ta sats är det bra att ta några steg tillbaka. Till historien skall man komma med konkreta problem. Då bryts förklaringen. Då blir det förflutna något mer än en sagostund.

Finns det någon historisk skildring av din hembygd? Vilken bild ger den av din arbetsplats och det företag där du arbetar?

Tillhör du den lokala hembygdsföreningen? Föreslå då att man bildar en forskningsgrupp som undersöker ortens arbetsplatser. Sök samarbeta med de lokala fackklubbarna och med hembygdsföreningarna på andra orter där den egna ortens företag är verksamt.

HJÄLPMEDEL: TRU:s studiematerial "Bygd i förvandling" (1973) är ett försök att rikta hembygdsvetenskapen mot industrisamhällets miljöer och problem.

I Norge har hembygdsvetenskapen en starkare ställning än hos oss. Landslaget for bygde- og byhistorie har utgivit "Lokal historie i forskning og kulturarbeid gjennom 200 år" (Trondhejm 1970) med utförlig litteraturförteckning. Bland aktuella skrifter från Norsk lokalhistorisk institutt i Oslo kan nämnas "Lokalhistorie i skolen" (Orkanger 1975) och Rolf Fladby m. fl. "Lokalhistorie fra gard til tettsted" (Oslo 1974).

Utmärkta engelska handböcker är W.G.Hoskins "Local history in England" (2:a upplagan, London 1972) och "Fieldwork in local history" (2:a upplagan, London 1969). Den billigaste handboken är David Iredale "Discovering local history" (Aylesbury 1973). Experiment med lokalhistoria i skolan beskrivs bl. a. i H. P. R. Finberg: "Local history. Objective and pursuit" (2:a upplagan, Newton Abbot 1973).

Både de norska och engelska handböckerna är skrivna av utpräglat konservativa människor. En socialistisk motsvarighet till dessa handböcker har jag inte hittat någonstans. - Men det är kanske på väg. I slutet av Gunnar Sillens "Stiga vi mot ljuset" (Malmö 1977), som utgivits på initiativ av ABF och Riksförbundet för hembygdsvård, finns även en marxistisk modell för lokalhistorisk forskning.

4. I »Vem är det«?

Samma år som "Sveriges taxeringskalender" började utkomma, 1912, utkom också första upplagan av "Vem är det?". Den är nu ute i sin 32:a årgång. Det är en viktig bokserie för den som vill hålla reda på det svenska etablissemanget.

Där finns givetvis uppgifter om alla Skånska Cements verkställande direktörer från Ernst Wehtje senior till Sten Lindh. Exempel:

Lindh, Sten, ambassadör, Malmö, f 1 Kalmar 24/10/22 av dir Ernst L o Elisabeth Larsson.

Jur kand Stlm 45, civekonom 46, attaché UD 45, t.jg Washington, Paris, London; hdlsråd 59, byråch UD 59, ministers sälln 63, ambassadör EEC o Euratom Bryssel samt kol- o stålunionen Luxemburg ävensom ständ ombud Europarådet Strasbourg 64, i disponibilitet 68, verkst dir Industri ab Euroc sed 68.

Sekr deleg OEEC 46-50, 50 års besparingsutredn, 50 års ekon långtidsutredn; omb hdlsförhandl m Storbritannien 54-58; sakk förhandl europ Irhdsområdet Paris 55-56, omb förhandl om upprättande av EFTA 59, organisator o ch EFTA:s sektr Genève 60; UD:s förhandlingsgrupp 63; styrelse Lamco, Liberian Iron Ore Ltd Canada sed 62; Skand ensk bkn sed 69, ab Skånska cementgjuteriet sed 69, Gränges ab sed 70, ab Carde sed 72.

LVSL

Gm 45 jur kand Maikki Velander, f 21, dtr av prof Edy V o Maj Haile.

Förkortningarna är ofta svårbegripliga och bara ett fåtal av dem förklaras i boken. Men om man kan lösa dessa gåtor så innehåller de där raderna mycket koncentrerad information. Den är uppställd så här: Efternamn, förnamn, titel, bostadsort, födelseort, födelsedatum (som ger första hälften av personnumret), faderns titel och namn, moderns namn. Utbildning, tjänstekarriär. Övriga uppdrag. Utgivna skrifter. Ordnar. Årstal för äktenskap, makas titel, namn och födelseår, svärfars titel och namn, svärmors namn.

Genom den långa följderna av årgångar ger "Vem är det", möjlighet att undersöka förändringar - och inte minst uteblivna förändringar - i det svenska samhället. Hur många av dem som var med i första årgången var kvinnor? Hur har kvinnornas andel sedan förändrats under årens lopp? Vilken andel av dem som var med 1912 kom från arbetarhem? Hur har denna andel sedan förändrats genom årgångarna?

Vilka har de vanligaste karriärvägarna varit i olika yrken och vid olika tidpunkter? Hur många av dem som står i de tidigare årgångarna av "Vem är det" har också fått se sina barn där? Hur många av dem som står i de senare årgångarna har också haft sina fäder i "Vem är det"?

Kort sagt: I vilken utsträckning är det svenska etablissemang, så som det registreras i "Vem är det," en sluten krets? Jag ställer frågan och hoppas att någon skall ha tid att besvara den.

Uppgifter om företagsledare och aktieägare kan också sökas i flera andra biografiska uppslagsverk:

BIOGRAFISKT

lexicon öfver namnkunnige svenske män, 1835-57, ny upplaga 1874-76.

SVENSKT

biografiskt lexikon. 1857-1907.

År	Jöns Nilssons årsinkomst	Ernst Wehtjes årsinkomst	Jöns årsinkomst i procent av Ernsts
1900	1 010:42	13 900:-	7,3
1901	953:79	15 000:-	6,4
1902	913:10	16 200:-	5,6
1903	895:67	26 114:-	3,2
1904	991:82	—	—
1905	1 577:84	—	—
1906	1 092:-	31 830:-	3,4
1907	1 096:48	32 070:-	3,4
1908	1 134:06	39 710:-	2,9
1909	1 021:42	40 350:-	2,5
1910	1 169:88	45 100:-	2,6
1911	1 292:07	43 980:-	2,9
1912	1 298:24	53 510:-	2,4
1913	1 298:21	64 590:-	2,0
1914	1 283:13	84 300:-	1,5
1915	1 260:34	101 000:-	1,2
1916	1 254:91	107 000:-	1,2
1917	1 542:83	132 000:-	1,2

Årslønnen for direktøren og en menig cementarbejder.

SVENSKA
industriens män, serie 1-2, Sthlm 1874-80.

HOFBERG, Herman
Svenskt biografiskt handlexikon. Sthlm 1876.

SVENSKT
biografiskt lexikon. Sthlm 1917-. (Mycket utförligt, ännu långt ifrån avslutat.)

SVENSK
biografisk kalender. Sthlm 1919. (Endast Malmöhus län).

SVENSKA
män och kvinnor. Sthlm 1942-1955.

De här uppslagsböckerna innehåller samma typ av fakta - härkomst, utbildning, karriär, uppdrag, skrifter av och om - som "Vem är det?" Dessutom ger de ofta värdeomdömen av det här slaget:

R. F. Berg: "B. utmärktes av en utomordentlig företagaiver, som ej kunde helt absorberas av hans krävande uppgifter i skånska cement-aktiebolagets tjänst. Han grundlade eller deltog som ledande kraft i grundläggandet av ett trettiotal olika företag och hans verksamhet präglades av en sällsynt nobel hängivenhet för det svenska näringslivet..." (Svenskt biografiskt lexikon).

Ernst Wehtje senior: "Under W:s fasta och omdömesgilla ledning fortsatte Skånska cement sin kraftiga utveckling ..."

Ernst Wehtje junior: "Under W:s driftiga ledning har Skånska cement vuxit och blivit ett av Sveriges främsta storföretag ..." (Svenska män och kvinnor).

Någon kritisk granskning av en företagsledares insatser förekommer nästan aldrig i de biografiska handböckerna. Generande fakta undviks. Smickrande omdömen är däremot mycket vanliga, konventionella värderingar och intetsägande fraser överflödar. Storföretagarna är, liksom statyer, avsedda att ses underifrån.

Hur skildras ägare och ledare av det företag där du arbetar i de biografiska uppslagsböckerna? Är det någonting som har glömts bort?

HJÄLPMEDEL: "Vem är det" och andra biografiska uppslagsböcker finns på kommunbiblioteket. Även de allmänna uppslagsböckerna, t.ex. "Nordisk familjebok," innehåller liknande personartiklar. De smyger sig in även i s.k. vetenskapliga skriftserier. Hör här:

"Med Ernst Wehtjes frånfälle har en märkesman inom svensk industri gått ur tiden... Givetvis faller Ernst Wehtjes huvudgärning inom Cementkoncernen. Från en relativt blygsam början utvecklades koncernen under hans tid till en modern storindustri. Bakom denna utveckling låg ett hårt och intensivt arbete främst av Ernst Wehtje själv men även av hans medarbetare av olika grader, som han förstod att entusiasmera för uppgiften. Förmågan till samarbete och konsten att välja goda medarbetare behärskade E.W. Härtill kom den säregna charmen i en på saklighet grundad naturlig chosofrihet. Som företagsledare kännetecknades E.W. av viljestyrka i förening med seg uthållighet, fantasi och iderikedom, styrd av sällspord omdömesförmåga, samt effektivitet parad med skånskt lugn. (Direktör Elam Tunhammar i "Årsbok 1973 för Vetenskapssocieteten i Lund").

Arbetarna.

Att få veta något om en enskild arbetare vid Skånska cement är betydligt svårare. Arbetarna står inte i "Vem är det". Men ett litet fåtal cementarbetare uppnådde sådana förtroendeposter inom arbetarrörelsen att de finns med i det biografiska uppslagsverket "Svenska folkrörelser" Sthlm. 1936. Ett exempel:

SAMUELSSON, GUSTAF Ernst Eugen, cementarbetare, *Visby*, f. i Visby 5/11/90 av bygg:mäst. Johan o. Amanda Samuelsson. Mur. 08-18, cementarb. sed. 18. Tillhör grov- o. fabr:förb. Ordf. i förb. avd. 327 Visby sed. 25, styr:led. i lokalavd. av ABF 25-29, led. av Visby stadsfullm. 30-34, av kyrkofullm. 30-34, styr:led. i Visby arb:kommun 24-31. Gift 16 med Maria Böhm, f. 19/8/94.

Svenska folkrörelser ger som synes precis samma typ av fakta som de borgerliga uppslagsböckerna. Det är uppdragen och positionerna som räknas. Men vad för sorts arbete hade Gustaf Samuelsson i cementfabriken? Vilka strejker deltog han i? Var stod han politiskt? Vilka frågor drev han? Hur var han som människa och kamrat?

Arbetsgivaren hade sitt eget svar på dessa frågor. I november 1935 var Gustaf Samuelsson medlem i arbetarnas delegation vid avtalsförhandlingarna med Byggnadsämnesförbundet. Arbetsgivarorganisationen skrev till Visby cementfabrik och begärde närmare upplysningar om honom. Svaret finns bevarat i Visby landsarkiv:

Byggnadsämnesförbundet,
Malmö

Visby 22 nov. 1935

Ang. arbetaren Gustaf Samuelsson

Ifrågavarande arbetare är född den 5/11 1890 och har varit anställd här vid fabriken sedan den 13/8 1919. Han har så gott som hela anställningstiden arbetat i cementverket som cementmjölnare. /..../ Hans ekonomi har varit undergrävd men synes ha förbättrats under den senare tiden att döma av de numera mera sällan förekommande låneframställningarna härstädes. Det är dock känt att han alltjämnt har väsentliga skulder att dragas med.

Under de första åren av sin anställning var hans uppträdande mot sina förmå storordigt och grovt. Det har avslipats under åren och är nu närmast inställsamt, och kan i varje fall ej anmärkning göras mot hans uppträdande och har han även nu anseende som en bra arbetare. Samuelsson är ganska meddelsar och det går utan svårighet att avlocka honom meddelanden om för hans organisation interna frågor. /..../ Hans totala förtjänst under år 1934 var kronor 1.578:35 (arbetet igångsattes för året först den 6/4), samt för de tre första kvartalen detta år kronor 1.713:85.

I förhoppning att med dessa uppgifter ha kunnat betjäna Eder teckna vi

Högaktningsfullt

Det här är det tidigaste porträttet av en enskild svensk cementarbetare som jag har kunnat finna. Arbetsgivarens uppfattning är den enda som finns bevarad. Arbetarnas sida av sanningen kom aldrig på papper och är därmed för alltid borta. Gustav Samuelsson lever kvar bara i sin motståndares bild.

Porträtt av enskilda arbetare publiceras ibland i samband med jubileumsfester och liknande tillställningar. De finns bevarade i Kungl. bibliotekets småtryckssamling. "Skånska Cement - Minne från Medaljutdelningsfesten den 5 december 1940" innehåller t.ex. namn och fotografier på ett stort antal svenska cementarbetare. Men inte ett ord om vilka de var eller vad de uträttat.

Personaltidningen "Kring Roterugnen" började utkomma 1950. De första numren innehöll korta arbetarbiografier under rubriken "Efter lång och trogen tjänst". Där får man t.ex. möta följande människor:

KALKBROTTSARBETARE ALFRED THOMASSON, LIMHAMN. Genom sin fader som även arbetade i Cementbolaget, hade Thomasson från födelsen starka förankringar i Cementbolaget. Född den 6. juli 1879 ägnade han sina första arbetsår åt jordbruket som lantbruksarbetare. Den första anställningen vid Cementbolaget, som daterar sig från år 1900, blev av kort varaktighet genom brist på arbete. Från 1906 eller inalles 44 år har emellertid Thomasson varit knuten till kalkbrottet. Bland hans hobbies står jordbruket i första ledet och på sitt tunnland jord bedriver Thomasson en förnämlig grönsaksodling.

FABRIKSARBETARE KARL ANDERSSON, LIMHAMN. Andersson, som är född den 18 december 1880, började efter avslutad skolgång som murarhantlangare. Vid 32 års ålder kom han till kalkbrottet i Klagshamn för att åtta år senare gå över till brottet i Limhamn. Här stannade han i 16 år för att 1937 flytta till själva cementfabriken. Vid årsskiftet avgick han med pension efter sammanlagt närmare 28 år i Cementbolagets tjänst.

OLGA SJÖBERG, LIMHAMN. Född den 1 december 1886. Anställd den 8 maj 1906. Pensionerad september 1951. Fru Sjöberg började som skinn-sömmerska hos Fougstedts i Malmö vid 17 års ålder. 1906 övertog hennes moder marketenteriet vid cementfabriken i Limhamn och hon blev henne behjälplig till 1914, då hon började som säcksömmerska vid fabriken. Fru Sjöberg tjänstgjorde sedan en tid som säckräknarska, tills hon år 1946 överflyttades till fabriken varmbadhus som baderska.

Personaltidningen har på här viset bevarat några fragment av några arbetarliv åt deras efterföljare på arbetsplatsen. Men de är sedda genom personalchefens ögon. Han vet ingenting om deras verkliga insats i kalkbrottet, i fabriken eller säcksömmet. Ingen har någonsin gjort ett allvarligt försök att sätta sig in i Alfred Thomassons eller Karl Anderssons eller Olga Sjöbergs livsverk.

Vad skulle du vilja veta om Alfred Thomasson? Vad skulle du vilja veta om dina föregångare i yrket, på arbetsplatsen? Finns det gamla bilder, brev, föreningsprotokoll, tidningsklipp, tekniska beskrivningar eller levande människors minnen som kan ge svaren?

Vad kommer dina efterföljare i arbetet att få veta om dig? Skall bara personalavdelningens uppfattning bli kvar? Eller kommer du och dina arbetskamrater att lämna efter er något material som beskriver ert arbete och era upplevelser?

Oversigt over NEFA's publikationer og indholdsfortegnelse til samtlige numre af Nord Nytt

Forord.

Denne oversigt over NEFA's vidt spændende virksomhed, er kommet til veje af flere årsager. Redaktionen har fået henvendelser fra tidligere abonnenter, som savnede bestemte numre af Nord Nytt. Det har under redaktionen af denne oversigt vist sig at de savnede numre ikke er udgivet. Vi har også fået henvendelse fra nogen som ønskede sig en samlet indholdsfortegnelse. En sådan fortegnelse ville også være et nyttigt instrument for studerende eller andre, som ønsker at orientere sig i forskellige emner, eller finde en anmeldelse af en bestemt bog.

Det er vort ønske, med denne nøgle, at gøre den store mængde stof, som ligger i de tidligere udkomne numre af Nord Nytt, lettere tilgængelig og mere anvendt.

Om nøglens anvendelse.

I pkt. 1-7 kan man skaffe sig et hurtigt overblik over hvad der er udgivet af NEFA. I pkt. 8-11 er nøglens fire indgangsmuligheder til artiklerne i Nord Nytt. Her er der foretaget visse udeladelser, det gælder således artikler, som redaktionen har skønnet kun har haft nyhedens interesse. Af samme årsag vil man ikke kunne finde henvisninger til årgangene 1963-66.

Af pladshensyn har det været nødvendigt at anvende en del forkortelser og nummerering; disse skal forstås på følgende måde:

Pkt. 8 : Er et forfatterindeks. Her kan man finde forfatterne ordnet alfabetisk. Foran hvert navn står et tal, dette vil der i pkt. 9-11 blive refereret til som F 000. Efter navnet vil man finde en række bogstaver og tal, disse henviser til de tre andre indeksers fortløbende nummerering og skal læses på følgende måde: 000 = artikel nummer. T 000 = artiklen indgår i et tema. A 000 = anmeldelse nummer.

Pkt. 9 : De anmeldte bøger er ordnet alfabetisk efter titler og giver oplysninger om bogens forfatter, F 000, årgang, nummer, side.

Pkt. 10: Her kan artikler, som ikke er del af et tema, findes. Titlerne er alfabetisk ordnet under artiklens hovedemne (Systematikken er den samme som NEFA-Dokumentation benytter til deres bibliografier med enkelte ændringer). Udover den fortløbende nummerering, giver den oplysninger om F 000, årgang, nummer, side, evt. litteraturliste.

Pkt. 11 : Her er temaerne ordnet kronologisk og giver oplysninger om årgang, nummer, enkelte artiklers titler, F 000, side, evt. litteraturliste.

Oversigt over NEFA's publikationer

Pkt. 1.

	Nord Nytt	NEFA-Dokumentation	NEFA-Debat
1963:	1	-	-
1964:	1 - 2	-	-
1965:	1	-	-
1966:	-	-	-
1967:	1 - 2 - 3	-	-
1968:	1 - 2 - 3 - 4/5	-	-
1969:	1 - 2 - 3/4 - 5/6	-	1
1970:	1 - 2 - 3 - 4	-	2
1971:	1 - 2 - 3 - 4	1 - 2	-
1972:	1 - 2 - 3 - 4	1 - 2	-
1973:	1/2 - 3/4	1 - 2	-
1974:	-	1 - 2	-
1975:	-	1 - 2	-
1976:	1	1 - 2	-
1977:	-	1 - 2	-
1978:	1 - (2)	1 - 2	-

Pkt. 2.: NEFA-Dokumentation deler sig i tre grupper af udgivelser:

- 1) Nordisk bibliografi for folkelivsforskere. Udkommet i årene: 1971, 1, 1972, 2, 1975, 2.
- 2) Nordisk etnologisk forskning. Udkommet i årene: 1972, 1, 1973, 2.
- 3) Etnologiske ekstrakter. Udkommet i årene: 1972, 1, 1973, 1, 1974, 1, 1975, 1.

NEFA-debat.

- Pkt. 3: Nefa-Debat nr. 1 er en særudgivelse af tema-stoffet i Nord Nytt 1969-2: "Etnologiska aspekter på studiet av politik". Se pkt. 10. (Kbh. 1969, 28 s. ill.)
Nefa-Debat nr. 2 er en særudgivelse af tema-stoffet i Nord Nytt 1970-2: "Några synspunkter på studiet av religion". (1970, 51 s. ill.). Se pkt. 10.

NEFA-information.

- Pkt. 4.: "Nefa-Information". red. af Karl Olov Arnstberg og Lasse Scotte udkom i 1972 og er et uddrag af de lokale "Nefa-informationer" i tidsrummet 1969 til 1971. Foruden selve uddragene, er der korte præsentationer af de lokale Nefa-organisationer, samt institutionernes uddannelsesformer og emne-retninger. Omfang 131 s.

NEFA-publikationer.

Pkt. 5 : Nefa-publikation nr. 1.

"Fältarbetet", synspunkter på etnofolkloristisk fältforskning. Udgivet af Suomalaisen Kirjallisuuden Seura og Svenska Litteratursällskapet i Finland. Helsingfors 1968. 174 s. ill.

Bogen er en debatbog om om fältarbejdets metoder. Baseret på diskussionerne fra NEFA's første fællesnordiske feltseminar, afholdt i Vörå i Finland; senere bearbejdet på et postseminar inden erfaringerne publiceredes samlet i bogform.

Nefa-publikation nr. 2.

"Vad sker i glesbygden". Et etnologisk studie av näringslivet i Jokkmokk. Udgivet af Nordbottens Museum, Luleå. Stockholm 1968. På 140 s. frem-lægges resultaterne af NEFA's andet feltseminar 1967.

NEFA-symposium.

Pkt. 6 : Nefa-symposium, 1.

"Feltundersøgelser af et kystsamfund". Symposiets samlede erfaringer fra det 3. feltseminar i Hanstholm.

Feltseminarer.

Pkt. 7 : Feltseminarer.

1. Afholdt 8 - 18/6 1965 i Vörå, Finland. Omtalt i Nord-Nytt 1965-1. Erfaringerne herfra er senere udgivet i bogform. Se pkt. 5.
2. Afholdt 21/8 - 2/9 1967 i Jokkmokk, Sverige. Omtalt i Nord Nytt 1967-3. Erfaringerne senere udgivet i bogform. Se pkt. 5.
3. Afholdt 1-17/8 1969 i Hanstholm, Danmark. Omtalt i Nord Nytt 1969-3/4. Seminaret var lagt op som et forsøg med etnologer og etnologisk metode i et nyt miljø, et samfund i udvikling, for at bidrage til debatten om etnologiens rolle i dagens samfund. Angående udgivelse se pkt. 6.
4. Afholdt 7-23/8 1970 i Överum, Sverige. Temaet for seminaret var "Kulturmetoden mellan svensk och utländsk arbetskraft på en svensk industriort." Udgivet som rapport. Omfang 110 s.
5. Afholdt august 1971 i Oslo, Norge. Temaet var "Barn i stad".
6. Afholdt 17-28/6 1972 i Helsingfors, Finland. Temaet var "Midsommar i Helsingfors". Udgivet som rapport. Omfang 85 s.
7. Afholdt august 1973 i Harg, Sverige. Ingen rapport. Tema "Bruksmiljö"
8. Afholdt 19/7-17/8 1974 i Øygarden, Norge. Temaet var landnotfiskeri, at finde variationer i tre valgte lokaliteter. Og et folkloristisk studie af en kultur i opløsning og om muligt - årsagerne til opløsningen.
9. Afholdt 4-24/8 1975 på Drejø, Danmark. Temaet var, at undersøge problemerne vedrørende affolkning og levevilkår på en dansk ø. Udgivet som rapport. 111 s.
10. Afholdt 1976 i Stora Djulö, Sverige. Det var ikke et egentligt feltseminar, men en uge med diskussioner under fælles-titlen "Kønsroller og arbejdsdeling" med følgende hovedemner: 1) familien gennem tiderne belyst i samfundsmæssig sammenhæng. 2) socialiseringsprocessen. 3) kvindens situation i samfundet.

11. Afholdt 24/7 - 13/8 1977 i Vansbro, Sverige. Temaet: Forsöka förstå hur ett industrisamhälle är infogat i en social och ekonomisk helhet; dess beroende av andra orter, kapitalrörelser, konjunkturen och förhållanden på arbetsmarknaden - och hur detta subjektivt uppfattas av invånarna i samhället. Endelig rapport utkommet 1978.

Forfatterindeks.

- F 1 Almqvist, Bo: T 10.
F 2 Alsmark, Gunnar: 4, 8, A 51, T 50, 44, 68, 68, A 67.
F 3 Alver, Bente Gullveig: 131.
F 4 Amundsen, Svein Schrøder: T 73
F 5 Andersson, Irene: T 71.
F 6 Andrae, Carl-Göran: 116.
F 7 Anttila, Vikko: 42.
F 8 Apo, Satu: 146.
F 9 Arnstberg, Karl-Olov: 38, 40, 55, 124, 18, 127, 23, T 57, A 128, A 31, 122.
F 10 Arvastsson, Gösta: A 118, 64, A 145, A 13, 49.
F 11 Bak, Ove: 96, 97.
F 12 Balle-Petersen, Margaretha: A 12, 106, A 15.
F 13 Balle-Petersen, Poul: A 98, 70, 99, A 97.
F 14 Berg, Hans: 71.
F 15 Bestor, William: T 55.
F 16 Bjørkvik, Oddvar: T 63.
F 17 Blehr, Otto: T 13, A 42, 80, T 61.
F 18 Boe, Liv Hilde: T 62.
F 19 Bohman, Stefan: A 140.
F 20 Boissevain, Jeremy: T 52.
F 21 Brade, Anna-Elisabeth: A 123.
F 22 Brandt, Margit: A 73, 135.
F 23 Bratrein, Håvard Dahl: A 30, A 46.
F 24 Bregenhøj, Carsten: A 134, 62, T 1.
F 25 Bringeus, Nils-Arvid: 50, 53, 11, 67, T 59.
F 26 Brük, Ulla: T 19, A 81.
F 27 Brynjulf, Alver: T 7.
F 28 Brøgger, Jan: T 53.
F 29 Buch, Carl Egil: 107.
F 30 Bursell, Barbro: 84.
F 31 Bødker, Laurits: T 9.
F 32 Bøgh, Charlotte: A 75.
F 33 Børthy, Lissa: A 74.
F 34 Carlsen, Dorte Haahr: A 131, A 112.
F 35 Carlsen, Michael K.: A 99, A 111.
F 36 Cederlund, Carl Olof: 87, 88.
F 37 Christensen, Anne Louise: T 24, A 116, T 65.
F 38 Christensen, Arne Lie: 17.
F 39 Christiansen, Inger: A 89.
F 40 Danielson, Eva: A 25.
F 41 Danielson, I Sofia: A 38, A 41, A 37.
F 42 Daun, Åke: 6, 7, 61, 82, 103, 10, T 16, T 33, T 41.
F 43 Drobin, Ulf: T 27, A 1.
F 44 Duglass, William A.: T 45.
F 45 Edström, Göte: A 62, A 7, 3, A 91, A 83, A 8, A 65.
F 46 Ehn, Billy: 83, 113.
F 47 Ehn, Wolther: A 14, A 60.
F 48 Ek, Sven B.: T 21.
F 49 Ek-Nilsson, Katarina: A 84, A 36, A 4.
F 50 Eknæs, Åsmud: 80.
F 51 Enerstvedt, Åse: A 40, A 48, A 93, 21.
F 53 Eriksson, Inger: A 137, 64, A 50.
F 55 Eskeröd, Albert: A 10.
F 56 Espeland, Wigdin Jorunn: T 74.
F 57 Fabricius, Nina: 3, 110.
F 58 Fjelström, Phebe: T 36.
F 59 Freeman, Susan Tax: T 46.
F 60 Friis, Lars: 33.
F 62 Gjerdi, Trond: T 67.
F 63 Gjöstein, Ådel: 72.

- F 64 Grambo, Ronald: 14, 15, 130, 19, A 103, A 104, 133, A 34, A 18, A 92, A 102, A 107, A 71, A 72, A 2, A 49, 22.
- F 65 Groven, Dagne: 137.
- F 66 Grue-Sørensen, Bodil: 25.
- F 67 Gruno, Klaus Espen: T 66.
- F 68 Gustafsson, Anders: T 28, A 26, A 80, A 86.
- F 69 Hako, Matti: T 14, T 15.
- F 70 Halme, Risto: A 146.
- F 71 Hammer, Anders: 126.
- F 72 Hansen, Edward C.: T 48.
- F 73 Hansen, Kari Helmer: 52, 57, A 29, T 43.
- F 74 Hansson, Börje: 24.
- F 75 Hasan-Rock, Galit: T 75
- F 76 Hasslöf, Olof: 26, 86, 104, A 24, 89, 5.
- F 77 Hellspong, Mats: T 18, 74, A 53, T 70.
- F 78 Henningsen, Gustav: 119, 129.
- F 79 Hermansson, Agneta: 115.
- F 80 Hermansson, Nanna: 51.
- F 81 Hesselberg, Clavs: 143.
- F 82 Hoffmann, Marta: 91.
- F 83 Holbek, Bengt: 59, T 8, 39, 41.
- F 84 Holmsen, Andreas: 48.
- F 85 Hultkrantz, Åke: T 31.
- F 86 Hvamstad, Per: 29, 65, 118, A 135.
- F 89 Hvarfner, Harald: 123.
- F 90 Hvidtfeldt, Arild: T 32.
- F 91 Högset, Oddbjörg: A 138.
- F 92 Højrup, Ole: T 35.
- F 93 Ilsøe, Grethe: A 5.
- F 94 Ingold, Tim: 111.
- F 95 Jansson, Sören: T 72.
- F 96 Jeansson, Nils Ragnar: A 6.
- F 97 Julkunen, Eero: A 39
- F 98 Jørgensen, Birte Stig: A 66.
- F 99 Karjalainen, Tuula: 85.
- F 100 Kenny, Michael: T 47.
- F 101 Kildegaard-Hansen, Bjarne: 25.
- F 102 Kivelä, Marjut: A 35.
- F 103 Klintberg, Bengt af: T 6.
- F 104 Knudsen, Johannes: T 30.
- F 105 Knudsen, Thorkild: 138.
- F 106 Knuutila, Seppo: T 76.
- F 107 Kolsrud, Knut: T 12, T 58.
- F 108 Koskinen, Irina: 144, A 127.
- F 109 Kuusi, Matti: T 5.
- F 110 Kvideland, R.: A 20.
- F 111 Køster, J.S.: 30, T 22.
- F 112 Laaksonen, Pekka: T 2.
- F 113 Larsen, Øivind: 16.
- F 114 Lehtipuro, Outi: 27, 134, A 82, A 121, A 61.
- F 115 Leimu, Tuula: 101.
- F 116 Lerche, Grith: 90.
- F 117 Lidmark, Sture: 132.
- F 118 Lilljequist, Ann: A 76.
- F 119 Lægdsmand, Karsten: 51, A 143, A 88, A 55, A 117, A 141, 66, 12, A 28, 70.
- F 120 Löfgren, Orvar: A 100, 7, A 64, A 108, 63, T 20, A 139, 125, A 57, 108, T 33, T 34, A 54.
- F 121 Lönnroth, Gudrun: 102.
- F 122 Lönqvist, Bo: 94.
- F 123 Malmberg, Raili: 141.
- F 124 Markkanen, Kirsti: 140.
- F 125 Matthisen, Stein: 76, 98.
- F 126 Mattsson, Christina: A 120.
- F 128 Metelius, Ingrid: A 136.
- F 129 Mouritzen, Me: 36.
- F 130 Moustgaard, Poul H.: 37, 73, A 21, A 59, A 119, A 19, A 68.
- F 131 Müller, Mette: 45.
- F 132 Munch, Gerd Stamsö: 75
- F 133 Myhren, Magne: 137.
- F 134 Mykletun, Jostein: A 144.
- F 135 Müller-Wille, Ludger: 112.
- F 136 Møller, Dorthe Falcon: 92.
- F 137 Nellemann, George: 122.
- F 138 Neubert, Gerd S.: 93, A 85, A 63.
- F 139 Nielsen, Erik Kaas: 139, 4.
- F 141 Nilson, Allan T.: A 109, A 78, A 45.
- F 142 Nissen, Gunhild: A 23.
- F 143 Nolsøe, Mortan: 136.
- F 144 Noss, Aagot: 34.
- F 145 Nurmi, Virpi: 56.

- F 146 Ohlsson, Hans: T 77.
- F 147 Ottosen, Peter: A 115.
- F 149 Pedersen, Hans Kruse: 25.
- F 150 Pedersen, Ragnar: A 129, 81, T 60.
- F 151 Pentikäinen, Juha: 35, T 26.
- F 153 Penttinen, Kirsti: T 23.
- F 154 Perrin, Richard W.E.: 43.
- F 155 Petikäinen, Samuli: 128.
- F 156 Piø, Iørn: 28, T 4.
- F 157 Press, Irwin: T 56.
- F 158 Puktörne, T.: A 58.
- F 160 Rasmussen, Alan Hjorth: 32, 77.
- F 161 Rasmussen, Chr. Heilskov: 46, 120.
- F 162 Rasmussen, Holger: A 87.
- F 163 Rasmussen, Niels Bo: 143.
- F 164 Richette, Christian: T 78.
- F 165 Rooth, Anna Birgitta: T 3.
- F 166 Ropeid, Andreas: 13, A 142.
- F 167 Rosander, Göran: T 39, A 124.
- F 168 Rosell, Carl Magnus: A 11, T 68.
- F 169 Roswall, Jan: 102.
- F 170 Rukov, Mogens: A 106, A 132, A 133.
- F 171 Rung, Grete: A 75.
- F 172 Rørbye, Birgitte: 20, 142, 145.
- F 173 Salomonsen, Per: T 29.
- F 174 Sarmela, Matti: T 37.
- F 175 Scotte, Lasse: 100, T 69.
- F 176 Sederberg-Olsen, Jørgen: 31.
- F 177 Siegel, Bernard J.: T 51.
- F 178 Simonsen, Povl: T 25.
- F 179 Sipilä, Leena-Sirkku: 56.
- F 180 Skjelborg, Åge: 78.
- F 181 Stansvik, David: T 80.
- F 182 Stenlund, Uno: T 64.
- F 183 Stoklund, Bjarne: A 94, T 38.
- F 184 Storå, Nils: 79, A 69, A 126.
- F 185 Strømstad, Poul: 95.
- F 186 Svensson, Tom G.: 8, A 17, T 17, A 114, A 3.
- F 187 Systad, Gunnhild: A 52, A 95.
- F 189 Szabo, Matyaz: A 47, A 101, 121.
- F 190 Taksdal, Turid: A 129.
- F 191 Therkildsen, Marianne: 105, T 40.
- F 192 Thorbech, Åsa: A 125.
- F 193 Thuner, Eva: A 70, A 33.
- F 194 Thyrring, Ulla: A 27.
- F 195 Tolstrup, Inger: 25.
- F 196 Tornberg, Matleena: 114.
- F 197 Tveterås, Kjersti Skavhaug: T 62.
- F 198 Valeri, Renee: T 44.
- F 199 Vasström, Annette: A 110, A 44.
- F 200 Vasström, Ulf: 79, 9, T 42.
- F 201 Velure, Magne: A 79.
- F 202 Vensild, Henrik: A 77, A 22, A 56, A 105, A 43, A 9.
- F 203 Vento, Urpo: T 2.
- F 204 Weibust, Knut: A 16, A 32, T 49.
- F 205 Weintraub, Nora: T 79.
- F 206 Werdenfelt, Åke: A 113, 47.
- F 207 Werner, Karla: T 54.
- F 208 Wieth-Knudsen, Bodil: 58
- F 209 Vilku, Asko: 54.
- F 210 Virtanen, Leea: 60, 109.
- F 211 Zenius, Marianne: A 96, A 90.
- F 212 Öhmann, Aila: 69.
- F 213 Öhngren, Bo: 116, 117.
- F 214 Östling, Christine: A 130.

Anmelderindeks.

- A 1 Analytic essays in folklore. (Paris 1975). Alan Dundes. F 43, 1976 TEMA s. 105-9
- A 2 Die Ansingelider zu den Kalenderfesten. (Göttingen 1968). Hinrich Siuts. F 64, 1971-4 s. 326-27
- A 3 Antropologiska studier 1. (Sthlm. 1971). F 186, 1971-4, s. 312
- A 4 Arbete och Redskap. Materiell Folkkultur på svensk landsbygd före industrialismen. (Lund 1971). red. Nils-Arvid Bringeus. F 49, 1972-1 s.40-41
- A 5 Arkivkunnskap. Statsarkiva. Skrifter fra Landslaget for bygde- og byhistorie 3. (1969) af Alf Kiil. F. 93, 1970-4, s. 54
- A 6 Betænkning om naturfredning. (Kbh. 1967). F 96, 1968-4/5, s. 62-63
- A 7 Bibliografi for folkelivsforskere. Med særlig henblik på de materielle kulturprodukter og næringslivet. v. Karsten Lægdsmand. F 45, 1969,-1, s. 27-28
- A 8 Bibliografi over H.P.Hansens trykte arbejder. (Herning 1970) F 45, 1970-4, s. 53-54
- A 9 Bog over avlingen til Vær præstegård 1771-1780 (Kbh. 1972) ved Knud Prange. F 202, 1972-1, s. 57-58
- A 10 Bondegård og byggeskik før 1850. (Kbh. 1969) af Bjarne Stoklund. 1970-2, s. 56-57. F 55
- A 11 Bordskik, Spisevaner og Borddækning gennem tiderne. (Kbh. 1971) v. Ellen Andersen. F 168, 1972-1, s. 53-54
- A 12 En by i Amerika. (Kbh. 1968) af Studs Terkel. 1968-4/5, s. 61. F 12
- A 13 Byggnadsinventering. Förslag till riktlinjer. (Sth. 1971) af S. Rentzhog. F 10. 1971-4, s. 321-322
- A 14 Bystämman och bystadga (Umeå 1967) af Olov Isaksson. F 47, 1967-3 s.30
- A 15 Bønder, skole og demokrati. En undersøgelse af forholdet mellem den offentlige skole og befolkningen på landet i tiden ca. 1880-1910. (Christiansfeld 1973) af Gunhild Nissen. F 12. 1972-4, s. 287-288
- A 16 Circum-mediterranean peasantry. Introductory bibliographies. (New Haven 1969) red. Louise E. Sweet & Timothy J., O'Leary. F 204. 1972-1, s.44-45
- A 17 Coast lapp society II (Tromsø/Oslo/Bergen 1965) af Robert Paine. F 186 1968-1, s. 30
- A 18 Dag og merke. Folkeleg tidsrekning og merkedagstradisjon. (Oslo 1970) af Brynhulf Alver. F 64. 1971-3, s 221-222
- A 19 Dagligt liv i Mexico. En skildring af fem familier. (Kbh. 1968) af Oscar Lewis. F 130. 1969-1, s. 23-24
- A 20 Danmarks folkesagn. bd. 1-3 (Kbh. 1968) Just Mathias Thiele ved Per Skar. F 110. 1969-1, s. 25-26
- A 21 Dansk fiskeri gennem 100 år. Fra fiskeri- og søfartsmuseets samlinger. (Esbjerg 1968) af A. Hjorth Rasmussen. F 130. 1968-4/5, s.57-58
- A 22 Danske adelsgodser i middelalderen. (Kbh. 1968) af Erik Ulsig. F 202 1970-2, s. 63-65

- A 23 Det dansksprogede skolevæsen i Sønderjylland indtil 1814. af G. Japsen F 142. 1969-5/6, s. 69-71.
- A 24 Deep sea sailors. A study in maritime ethnology. (Stkh. 1969) af Knut Weibust. F 76. 1970-2, s.57-59.
- A 25 Draumkvedet. Folkvise eller lærd kopidiktning. (Oslo 1971) af Brynjulf Alver. F 40. 1971-4, s. 324
- A 26 Drengear og manddomsvirke i Tønder. (1968) af Hakon Gjessing. F 68 1970-2, s. 69-70
- A 27 Dräkt och mode i ett landsbysamhälle 1870-1920. (Helsingfors 1972) af Bo Lønqvist. F 194. 1972-4, s. 289-291.
- A 28 Eilert Sundt og Fantesaken. (Oslo 1968) af Øyvind Midbøe. F 119. 1968-3, s. 38-39.
- A 29 Ekologi og kultur. (Kbh. 1971) af Åke Daun & Orvar Löfgren (red.) F 73 1972-1, s. 37-38
- A 30 Erik den Rødes Grønland (Kbh. 1967) af Knud J. Krogh. F 23. 1968-1, s. 31-32.
- A 31 Etnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology. (Lund 1971) red. Nils-Arvid Bringeus. F 9. 1971-4, s. 307-12.
- A 32 Europe. A selected ethnographic bibliography. (New Haven 1969) af Robert J. Theodoratus. F 204. 1972-1, s. 44-45.
- A 33 Fataburen. (Sth. 1971). F 193. 1972-1, s. 60-61
- A 34 Finnisches Brauchtum im Jahreslauf. (Helsinki 1969) af Kustaa Vilkuna. F 64. 1971-3, s. 220-221.
- A 35 Finnish Folkloristics 1-2. (Helsinki 1974) red. Pentti Leino m.f. F 102, 1976-tema, s. 114-116.
- A 36 Folkdikt och Folktro. (Lund 1971). red. Anna Birgitta Roth. F 49. 1972-1 s. 40.
- A 37 Folkdräkter. Folkdräkter ur Nordiska museets samlingar. (Sth. 1971) Anna-Maja Nylen. F 41. 1972-1, s. 50-53.
- A 38 Folkedragter i Nationalmuseet. (Kbh. 1971). Ellen Andersen. F 41. 1972-1, s. 50-53
- A 39 Folklore tänään. (Helsinki 1974). Hannu Launonen & Kirsti Mäkinen. F 97 1976-tema, s. 117-119.
- A 40 Frå vikingskip til motorsnekke. (Det Norske Samlaget, 1966-67). Arne Emil Christensen jr.. F 51. 1968-3, s. 35-36
- A 41 The Functions of Folk Costume in Maravian Slovakia. (Haag/Paris 1971) Petr Bogatyrev. F 41. 1972-1, s. 50-53.
- A 42 Fältarbetet. Synpunkter på etnofolkloristisk fältforskning. (Helsinki 1968) F 17. 1969-5/6, s. 65
- A 43 Fæstebonde i Nørre Tulstrup. Christen Andersens dagbog 1786-1797. (Kbh. 1969) ved Jens Holmgård. F 202. 1972-1, s. 56-57.
- A 44 Förortsliv (Sth. 1974). Åke Daun. F 199. 1973-3/4, s. 63-66
- A 45 Gamle danske håndværk. (Kbh. 1971). red. George Nellemann & Jan Danielsen. F 141. 1972-1, s. 58-59.

- A 46 De gamle Nordbobygder ved Verdens Ende. (Kbh. 1967) Poul Nørlund. F 23. 1968-1, s. 31-32
- A 47 Getreidebau in Ost- und Mitteleuropa. (Budapest 1972). red. I. Balassa. F 189. 1972-4, s. 291-92
- A 48 Gilde og gjestebod. (Det Norske Samlaget 1966-67). red. Halvor Landsverk. F 51. 1968-3, s. 35-36
- A 49 Gott und Teufel als Welt schöfer. Eine Untersuchung über die dualistische Tiererschaffung in der europäischen und ausser-europäischen Volksüberlieferung Motive. (Munche 1971) Hannjost Lixfeld. F 64. 1971-4 s. 327-28
- A 50 Hans i vadestøvlerne. En studie i mundtlig fortælle teknik. (Kbh. 1968) Jette Lundbo Levy. F 53. 1969-5/6, s. 69
- A 51 Hedar och husdjur. En etnologisk studie över Skandinavien och Mellan Europas beteskultur och vallningsorganisation. (Lund 1973). Matyas Szabo. F 2. 1971-3, s. 214-18
- A 52 Helligtrekongerløb på Agersø. Socialt, Statistisk og strukturelt. (Kbh. 1974) Carsten Bregenhøj. F 187. 1976-tema, s. 112-13
- A 53 Herrarbete. Dalfolket säsongvisa arbetsvandringar i jämförande belysning (Uppsala 1967). Göran Rosander. F 77. 1970-2, s. 61-62
- A 54 Et hjem - en familie. En etnologisk punktundersøgelse af et borgerligt københavnsk miljø o. 1890. (Kbh. 1970) Ellen Damgaard & Poul H. Moustgaard. F 120. 1971-3, s. 211-13
- A 55 Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering (Stk. 1967) Sander Rosén. F 119. 1967-3, s. 31
- A 56 Hoveriet på Ringsted Kloster. (Kbh. 1968). C. Rise Hansen. F 202. 1970-2 s. 65
- A 57 I medgang og modgang. Blide og barske træk af ægteskabets historie i Norden. (Kbh. 1970) Klaus Rifbjerg. billedred. Lilli Friis. F 120. 1970-4, s. 51
- A 58 Ildebrandshuse. (Kbh. 1966). red. Paul Strømstad. F 158. 1967-2, s. 29
- A 59 Ildsteder og opvarmning på frilandsmuseet. (Kbh. 1968). Peter Michelsen F 130. 1968-4/5, s. 57-58
- A 60 Indor i Våmhus socken. En dalabys tillkomsthistoria, dess folk och väg mot nya tiden. (Uppsala 1966). Stig Björklund. F 47. 1968-4/5, s. 65
- A 61 Interviewteknik. Et oplæg om indsamlingsproblemer. (Kbh. 1970) Carsten Bregenhøj. F 114. 1971-3, s. 211
- A 62 Introduktion till folklivsforskningen. (Stk. 1966). Sigfrid Svensson. F 45 1967-1, s. 39
- A 63 Johannes Flintoes dragtakvarellar. (Oslo 1970). Aagot Noss. F 138. 1971-3, s. 218-220
- A 64 Jordens Folk. (Kbh.) F 120. 1968-1, s. 35
- A 65 Julen i Vislanda prästgård på 1820-talet. Hågkomster från hembygden av Carl Hyltén-Cavallius. Utg. & indl. af Nils-Arvid Bringéus. F 45. 1971-3, s. 224-225
- A 66 Den jyske hedekolonisation. (Århus 1970). Vald. Andersen. F 98. 1970-4 s. 51-52

- A 67 Karl Lärkas Dalarna (1974). Karl Lärka - Sune Jonsson (red.) F 2. 1973-3/4, s. 77-79
- A 68 Die kleinbürgerliche Familie im 18. Jahrhundert. (Berlin 1969) Helmut Mäller. F 130. 1970-4, s. 49-51
- A 69 Kolloquium Balticum Ethnographicum 1966 (Berlin 1968). F 184 1969-5/6, s. 65-66
- A 70 Kongen over gata. Oslo barns lek i dag. (Oslo/Bergen/Tromsø 1971) Åse Enerstvedt. F 193. 1972-1, s. 59-60
- A 71 Kongsdrottera i koppartånet. Eventyr frå Trøndelag. Norsk Eventyrbibliotek 3 (Oslo 1970). red. Brynjulf Alvar m.f. F 64. 1971-3, s. 227-28
- A 72 Kontakte und Grenzen. Probleme der Volks - Kultur - und Sozialforschung. (Göttingen 1969). F 64. 1971-4, s. 322-24
- A 73 Kring Livets Högtider i Örkelljunga Församling. (Skrifter från Folklivsarkivet i Lund nr. 10, 1968). Gabrielle Jansson & Inga Kindblom. F 22 1968-3, s. 37.
- A 74 Kvaksalvere og Folkemedisin på Agder. (Oslo 1969) A.S.Hvidbergskår. F 33. 1969-5/6, s. 68
- A 75 Københavnerne fortæller. Erindringer fra det gamle København. (Kbh. 1972) red. Poul Strømstad. F 171 & 32. 1972-4, s. 288-289.
- A 76 Land och stad. Svenska samhällstyper och livsformer från medeltid till nutid. (Lund 1972). Mats Hellsprong & Orvar Löfgren. F 118. 1972-4 s. 284-85
- A 77 Landgilde og udsæd på Sjælland i de store mageskifters tidsalder. Retrospektive studier i landbo- og begyggelseshistorie. (Kbh. 1968). Svend Gissels. F 202. 1970-2, s. 62-63
- A 78 Lav og lavsting i Odense. (Odense 1969). Finn Grandt-Nielsen. F 141. 1970-2, s. 66
- A 79 Leading Folklorists of the North. Biographical Studies. red. Dag Strømbæk m.f. F 201. 1972-4, s. 296-97.
- A 80 Livs-erindringer. (1968). Mourits Mørk Hansen. F 68. 1970-2, s. 69-70
- A 81 Lokalsamhället som livsform - ide och verklighet. (Göteborg 1974). Margareta Bäck-Wiklund & Hans Lindfors. F 26. 1973-3/4, s. 71-76.
- A 82 Lokalt och globalt I-II (Lund 1969). Anna Birgitta Rooth. F 114. 1969-5/6, s. 61-62
- A 83 Manuskripter og arkivalier i danske samlinger. (Kbh. 1968). Helle Linde & Anker Olsen. F 45. 1969-5/6, s. 71
- A 84 Mat och miljö. En bok om svenska kostvanor. (Lund 1970). red. Nils-Arvid Bringéus. F 49. 1972-1, s. 38-40.
- A 85 Med lys og lampe gjennom tiderne. (Oslo 1970). Albert Steen. F 138. 1971-3, s. 218.
- A 86 Min rejse gennem jordelivet. (1968). Peter Kier. F 68. 1970-2, s. 69-70
- A 87 Montevarese. A study of peasant society and culture in Southern Italy. (Oslo 1971). Jan Brøgger. F 162. 1972-1, s. 45-46
- A 88 Nationalmuseets arbejdsmark. (Kbh. 1967). red. Erik Kjersgaard. F 119 1967-3, s. 31

- A 89 The nordic dead-child tradition. A study in comparative religion. (FF Communication nr. 202, Helsinki 1968). Juha Pentikäinen. F 39. 1968-3, s. 36
- A 90 Nordisk folkkunst. (Lund 1972). Sigfrid Svensson. F 211. 1972-4, s. 294-96
- A 91 Nordiske arkiver. (Kbh. 1968). Harald Jørgensen. F 45. 1969-5/6. s. 71
- A 92 Den Norrøne arven. (Oslo 1970). Knut Liestøl. F 64. 1971-3. s. 225-26
- A 93 Norsk skitradition. (Det norske samlaget, 1966-67). Olav Bø. F 51. 1968-3, s. 35-36.
- A 94 Norske gårstun. (Oslo 1968). Arne Berg. F 183. 1969-5/6, s. 67-68
- A 95 Nuutti - Suomalainen Karnevaali. (Tampere 1975). Carsten Bregenhøj & Urpo Vento. F 187. 1976-tema, s. 114
- A 96 De næsten ukendte. Skildrier fra 1800-årene. (Kbh. 1971). Palle Friis m.fl. F 211. 1972-1, s. 54-55
- A 97 Nöden i Lund. En etnologisk stadsstudie. (Landskrona 1971). Sven B. Ek. F 13. 1972-1, s. 49-50
- A 98 Om giftermål i Norge. (Oslo 1967). Eilert Sundt. F 13. 1968-1, s. 35
- A 99 Om Piperviken og Ruseløkbakken. (Oslo 1968). Eilert Sundt. F 35. 1968-2, s. 30
- A 100 Peasants. (New Jersey 1966). Eric R. Wolf. F 120. 1967-1, s. 39
- A 101 Az eke es a szantas törtenete Magyarországon. (Plogens och plöjningens historia i Ungern). (Budapest 1973). Ivan Balassa. F 189. 1972-4, s. 292-93
- A 102 Prinsessene som danska äreren. Eventyr frå Rogaland Eventyrbibliotek. 2 (Oslo 1967). red. Brynjulf Alvar m.fl. F 64. 1971-3, s. 226-27
- A 103 Proverbium. 14. (Helsinki 1969). F 64. 1970-4, s. 54
- A 104 Proverbium. 15. (Helsinki 1970). F 64. 1970-4, s. 53
- A 105 Præsteindberetningerne til Ole Worm, I. Indberetningerne fra Ålborg stifter 1625-42. (Kbh. 1970). red. Frank Jørgensen. F 202. 1972-1, s. 55-56
- A 106 Den reaktionære porno. (Vindrosen 1968). Eske K. Mathiesen. F 170. 1968-4/5, s. 63-64
- A 107 Ridder Skau og jomfru Dame. Eventyr frå Ringerike. Norsk Eventyrbibliotek 2. (Oslo 1969). red. Brynjulf Alvar m.fl. F 64. 1971-3, s. 227
- A 108 The Role of the Entrepreneur in Social Change in Northern Norway. (Oslo 1967). red. Fredrik Barth. F 120. 1968-2, s. 28
- A 109 Sadelmageriet. (Kbh. 1968). Jørgen Sprogøe Køster. F 141. 1969-1, s. 24-25
- A 110 Saneringskvarterer i København. (Kbh. 1971). P.H. Kuhl & Inger Koch-Nielsen. F 199. 1971-4, s. 318-21
- A 111 Segelboote der deutschen Ostseeküste. (Berlin 1969). Wolfgang Rudolph. F 35. 1970-4, s. 48-49
- A 112 70-talets museum. Samspel, kontakt, kommunikation. Erik Hofren. F 34 1970-4, s. 44-46

- A 113 Skifter og testamenter. (Kbh. 1968). Johan Jørgensen. F 206. 1970-2, s. 66-68
- A 114 Skogslapparna i Sverige. (1968). Ernst Manker. F 186. 1969-5/6, s. 66
- A 115 Skultuna bruks historia, del III. (Uppsala 1972). Sigurd Erixon. F 147. 1972-4, s. 285-87.
- A 116 Spørgeliste for bymiljø. (Kbh.) F 37. 1969-5/6, s. 58-60
- A 117 De sociale konsekvenser af landbrugets strukturændringer. (Kbh. 1968) Gunnar Viby Mogensen. F 119. 1968-1, s. 32
- A 118 Stadens fødsel.(Eslövs museums skriftsserie 3). Sven B. Ek. F 10 1968-1, s. 34
- A 119 Statarlängan från Berga (Skrifter från Skansen 5.(Örebro 1968). Ivar Lo-Johansson m.fl. F 130. 1968-4/5, s. 59-61
- A 120 Strejk! En bok om strejker och strejkvisor från Bageriarbetarstrejken 1873 till Storstrejken 1909. (1974). F 126. 1976-tema, s. 121-22
- A 121 Studies in Finnic-Slavic Folklore Relations. (Helsinki 1969). Felix J. Oinas. F 114. 1970-2, s. 68-69
- A 122 Studies in Folk Life. Essays in honour of Iorwert C. Peate. (London 1969). red. Geraint Jenkins. F 9. 1969-5/6, s. 63-65
- A 123 Sultegrænsen. (Kbh. 1971). Peter Riismøller. F 21. 1972-1, s. 41-44
- A 124 En svensk by. Sex etnologiska studier av förändringar i Leksandsbyn Laknäs. (Leksand 1971). red. Åke Daun. F 167. 1972-1, s. 46-49
- A 125 Symaskinen - historiskt och socialt. (1972). Kerstin Sjöqvist. F 192 1972-4, s. 294
- A 126 Sømænd, fisker, skib og værft. Introduktion til maritum etnologi. (Kbh. 1970). red. Nordisk maritimhistorisk Arbejdsgruppe. F 184. 1970-4, s. 46-48
- A 127 Søndags-B.T. Rapport om en succes. (Odense 1971). F 108. 1972-1, s. 61-63
- A 128 Sötebrödet. (Stkh. 1975). Billy Ehn. F 9. 1973-3/4, s. 59-62
- A 129 Til seters. Norsk seterbruk og seterstell. (Oslo 1969). Lars Reinton. F 150 & 190. 1970-2, s. 59-60
- A 130 Tradisjon. 1 - 5. (1971-75). F214. 1976-tema, s. 110-112
- A 131 Trekk fra en saneringsprocess. (Oslo 1967). Odd Ramsøy. F 34 1968-2, s. 30
- A 132 Trivialitet, værdi og forskning. (Vindrosen, 1968). Niels Erik Wille. F 170. 1968-4/5, s. 63-64
- A 133 Trivillitteratur. (Vindrosen, 1968). Laurits Bødker. F 170. 1968-4/5, s. 63-64
- A 134 Tro og trolldom. (Norsk Folkeminnelags skrifter 101, Oslo 1968). Richard Bergh. F 24. 1968-2, s. 29
- A 135 Truer om villdyr, fanskt og fiske. (Oslo 1967). Knut Hermundstad. F 86. 1969-1, s. 26-27
- A 136 Träskoadel (Stkh. 1974). Barbro Bursell. F 128. 1973-3/4, s. 67-70

- A 137 Unnarydsbona. (Nordiska museets handlinger, Sth. 1967). Nils-Arvid Bringeus. F 53. 1968-1, s. 33
- A 138 Utsyn over norsk folkediktning (Oslo 1972). Olav Bö. F 91. 1972-4, s. 297-98
- A 139 Verdens folkeslag i vor tid. (Kbh. 1968). red. Johannes Nicolaisen m. fl. F 120. 1969-5/6, s. 62-63
- A 140 Visa och visforskning. (Helsingfors 1974). red. Ann-Mari Häggman. F 19. 1976-tema, s. 119-21
- A 141 Volkskundliche Informationen. red. Manfred Bachmann m.fl. F 119. 1968-2, s. 29
- A 142 Väckelse och kyrka i nordiskt perspektiv. (Kbh. 1969). red. A. Pontoppidan Thyssen. F 166. 1970-2, s. 69
- A 143 Väla skola (Stkh. 1967). Ingemar Liman & Albert Wiberg. F 119. 1967-3, s. 30
- A 144 Vår norske jul. (1970). Olav Bö. F 134. 1971-3, s. 222-24
- A 145 Östra Torn. Etnologisk bystudie. (Lund 1968). Sven B. Ek. F 10. 1969-1, s. 21-22
- A 146 Åboländsk bygdesjöfart under segel. (Nystad 1970). Allan Gustafsson. F 70. 1971-3, s. 213-14

Artikelindeks.

Bibliografier

- 1 Bibliografi. 1967-2, s. 31-40
- 2 Litteratur om og af Eilert Sundt udkommet i de senere år. 1968-3, s. 39
- 3 Nordisk bibliografi for folklevsforskere 1967-68. En selektiv förteckning. 1969-1, s. 29-57. red. F 45
- 4 Børnetradition - en litteraturoversigt. 1971-1, s. 60-64. F 139.
- 5 Båtlitteratur. En forskningshistorisk översikt. 1971-4, s. 314-18. F 76.

Metode, teori og teknik, forskningshistorie og nabovidenskaber

- 6 Socialantropologi och Folklevsforskning. 1967-1, s. 5-7 F 42
- 7 Folklevsforskaren och Nutiden. 1967-2, s. 6-8. F 42 & 120
- 8 Frostviken Mellersta - Eksempel på forskarsamarbejde. 1967-2, s. 14, F 186
- 9 Tvärvetenskaplig fältforskning. 1968-3, s. 28-29 F 200
- 10 En modell. (Feltundersøgelse af kystsamfund). 1968-4/5, s. 36-37. F42

- 11 Folkloristisk forskning i Sverige i dag. 1969-1, s. 15-17. F 25
- 12 Ved Gabrielle Jeanssons død. 1969-2, s. 53. F 119
- 13 Etnologiske aspekter på studiet av religion. 1969-3/4, s. 4-5. F 166
- 14 Metodiska betraktninger omkring et fremtidig typeregister for de norske troll-formler. 1969-3/4, s. 44-45. F 64
- 15 Tanker om strukturalisme. 1969-5/6, s. 28-30. F 64
- 16 Medisinske arkivundersøgelser som etnologisk Hjelpemiddel. 1970-1, s. 52-56 F 113.
- 17 Problemer i forbindelse med feltarbeid i Jotunheimen. 1970-1, s. 57-62 F 38
- 18 Det luktar råtta om begreppet beteende. 1970-3, s. 45-46. F 9
- 19 Noen strøtanker om folkloristiske termini. 1970-3, s. 47-50. F 64
- 20 Trivialbegrebet. Nogle synspunkter. 1970-4, s. 15-16. F 172.
- 21 Barnetradisjon som forskningsområde. 1971-1, s. 53-59. F 51
- 22 Urgent Tasks in Folktale Reserch. 1972-1, s. 32-36. F 64
- 23 Om deltagarobservation. 1972-4, s. 281-283. F 9
- 24 Kulturens permanens och förändring. 1973-3/4, s. 34-44. F 74
- 25 Aktionsforskning og etnologi - en orientering. 1973-3/4, s. 45-55. F 66, 101, 149 & 195.

Museer, arkiver, foreninger etc.

- 26 Nordisk Maritimhistorisk arbeidsgrupp. 1967-2, s. 9-11. F 76.
- 27 Folkloristisk Metodologisk Arbetsgrupp i Helsingfors. 1967-2, s. 15-16. F 114
- 28 Folkemindesamlingens film om folkelig underholdning. 1967-2, s. 18. F 156
- 29 Norsk Skogbruksmuseum. 1967-2, s. 19-20. F 86
- 30 Frilandsmuseets skolestue. 1967-3, s. 14-15. F 111
- 31 Museumsregistrering. 1967-3, s. 17-18. F 176.
- 33 Et dansk eksempel. 1968-1, s. 6-8. F 57 & 60.
- 34 Et norsk eksempel. 1968-1, s. 9-11. F 144. (Om systematisk museumsregistrering.)
- 35 Program för uppteckningar av lapska folklore. 1968-2, s. 9-11. F 151
- 36 Mærkning af keramiske kopier. 1968-2, s. 14-16. F 129.
- 37 Erhvervsforhold og byggeskik. 1968-3, s. 18. F 130.
- 38 Gruppen bakom Ethnologia Europaea. 1968-3, s. 30-32. F 9
- 39 CIAP, SIEF og Etnologia Europaea - en indsigelse. 1968-4/5, s. 38-39. F 83
- 40 Som fan läser bibeln. 1969-1, s. 16. F 9
- 41 Slutbemærkning. 1969-1, s. 16. F 83.
- 42 Monitieteellinen kylätutkimus turun yliopistossa. 1969-2, s. 50. F 7
- 42 Tvärvetenskaplig byforskning vid turun yliopisto. 1969-2, s. 51-53. F 7
- 43 Wisconsin's Heritage Park. 1969-3/4, s. 36-42. F 154.

- 44 Kongressen - en papperstiger? 1969-3/4, s. 50-55. F 2.
- 45 Et inter-europæisk forsknings- og publikationsprosjekt. 1969-5/6, s. 31-33. F 13.
- 46 Folkemord i Brasilien. 1969-5/6, s. 54-56. F 161
- 47 Folklivsarkivet i Lund. 1971-3, s. 156-165. F 206.
- 48 Det nordiske Ødegårdsprosjekt. 1971-3, s. 166-171. F 84.
- 49 Kulturminnesvård - bygnadsvård. 1972-4, s. 257-266. F 10.

Institutter og undervisning

- 50 Examinationen i folkelivsforskning i Lund 1946- 67. 1967-3, s. 19. F 25
- 51 Nye former for museumsundervisning i Danmark og Sverige. 1967-3, s. 12-13
F 80 & 119.
- 52 Centre de Formation aux Recherches Ethnologiques - Undervisning i etnologi for franske magistergradsstudenter. 1968-1, s. 15-16. F 73.
- 53 Förslag till fasta studiegångar i folklivsforskning i Sverige. 1968-3, s. 5-11.
F 25.
- 54 Etnologiska institutionen i Jyväskylä. 1969-5/6, s. 34-36. F 209.
- 55 Institut för folklivsforskning. 1969-5/6, s. 37-39. F 9
- 56 Etnologiska institutionen och institutionen för folkediktforskning och religionsvetenskap. 1969-5/6, s. 40-41. F 145 & 179.
- 57 Institut for folkelivsgranskning, Oslo. 1970-2, s. 4-12. F 73.
- 58 Polsk etnologi - en situationsrapport. 1971-4, s. 233-48. F 208.

symposier og kurser

- 59 Rapport fra Athen. 1967-1, s. 7-12. F 83.
- 60 Seminaret i Folkloristik   1967-2, s. 17. F 210.
- 61 Etnologer och industrimän på gemensamt symposium. 1967-3, s. 9-10. F 42.
- 62 Feltseminarer - er det fremtiden? 1968-3, s. 12-16. F 24.
- 63 Rundresa eller Fältvecka? 1968-3, s. 17-18. F 120.
- 64 En ekskurtion til CSSR. 1968-3, s. 20-23. F 10 & 53.
- 65 Arkeologisk-etnologisk ekspedisjon til Jan Mayen. 1968-4/5, s. 40-45. F 86.
- 66 NEFA's første symposium i etnologi i København 1.-3. november 1968. 1968-4/5, s. 31-36. F 119.
- 67 Seminarium etnologikum II i Liptovska Teplica. 1969-3/4, s. 56-57. F 25.
- 68 Fältseminaret i Hanstholm. 1969-3/4, s. 58-60. F 2
- 69 Folktraditionsdagarna i Turko-Åbo 29.-30.3. 1969. 1969-3/4, s. 61-62. F 212
- 70 Postseminaret i Lillsjödalen. 1969-5/6, s. 52-53. F 13 & 119.
- 71 Symposier - en givende mødeform? 1970-1, s. 12-13. F 14.
- 72 Refleksjoner etter et seminar. 1970-4, s. 13-14. F 63.

Næringsliv alment

- 73 Erhvervsforhold og byggeskik. 1968-3, s. 18-20. F 130.
74 Jänkisjärvi. En studie av näringsliv och grupperingar i en tornedalsby under efterkrigstider. 1969-5/6, s. 47-48. F 77.

Jordbrug og husdyrhold

- 75 Gårdhaugene i Nord-Norge. 1968-2, s. 7-8. F 132.
76 Etnologi på livet på en gammel grend i Norge. 1969-5/6. s. 50-51. F 125.

Skovbrug, jagt og fiskeri

- 77 Jyske blusskikke. 1967-2, s. 20-21. F 180.
78 Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg - et nyt dansk museum. 1968-1, s. 2-5. F 160.

Utmarksnæringer

- 79 Massfångst av sjöfågel i Nordeurasien, en etnologisk undersökning av fångstmetoderne. 1968-2, s. 12-14. F 184 & 200.
80 Hardangervidda som exempel på menneskelig udnyttelse af høifjellet. 1970-2, s. 10-14. F 17 & 50.
81 Seterbruket på Hedmarken. 1971-4, s. 303-306. F 150.

Håndværk, bruk, industri og husflid

- 82 "Upp till kamp i Norrbygrund". En etnologisk studie av politik och levnadsförhållanden i ett samhälle inför industrinedläggelse. 1968-2, s. 4-5. F 42.
83 Industrinedläggningar i tre lokalsamhällen. 1970-3, s. 4-11. F 46.
84 Lanchashiresmederna på Ramnäs bruk. 1972-1, s. 29-31. F 30.

Andre næringer

- 85 Hembiträdenas typologi. 1972-4, s. 273-77. F 99.

Maritim etnologi

- 86 Nordisk Maritimhistorisk arbetsgrupp. 1967-2, s. 9-11. F 76.
87 Varvshistoria - samhällsforskning. 1969-3/4, s. 46-49. F 36.
88 Från sjöfartsbygd till fritidsreservat. 1970-3, s. 38 - 44. F 36.
89 Båtlitteratur. En forskningshistorisk översikt. 1971-4, s. 314-18. F 76.

Genstandsstudier

- 90 Udforskning af landbrugsredskabernes og agerstrukturens historie. 1967-2, s. 12-13. F 116.
91 Nordisk tekstilteknisk terminologi - vevnader. 1968-1, s. 12-14. F 82.
92 Undersøgelser over musikinstrumenter i dansk kalkmaleri med særlig henblik på chordofonerne. 1969-5/6, s. 45-47. F-136.

- 93 Skandinaviske jernklokker til husdyr set i europæisk sammenhæng. 1969-5/6, s. 48-50. F 138.
- 94 En kommentar om dråktforskning. 1973-3/4, s. 56-58. F 122.

Kulturlandskabet, herunder bosætningsformer

- 95 Undersøgelser af de danske købstadsbygninger. 1967-1, s. 14-16. F 185.
- 96 En nordisk middelaldergård i Sydvestgrønland. 1969-3/4, s. 32-35. F 11.
- 97 Koloniseringen af et Grønlandsk distrikt. 1969-5/6, s. 20-27. F 11.
- 98 Etnologi på livet på en gammel grend i Norge. 1969-5/6, s. 50-51. F 125.
- 99 Et boligkvarter fra århundredskiftet. 1970-1, s. 4-11. F 13.
- 100 Hemmet för gamla, ålderdomshemmet. 1971-4, s. 296-301. F 175.
- 101 Hyömäki by. 1972-1, s. 18-28. F 115.

Miljø

- 102 Montferrand bevaringsområde i Clermont-Ferrand. 1970-2, s. 15-21. F 121 & F 169.

Social- og samfundsorganisation, politik og leveforhold

- 103 "Upp till kamp i Norrbygrund". En etnologisk studie av politik och levnadsförhållanden i ett samhälle inför industrinredläggelse. 1968-2, s. 4-5. F 42.
- 104 Sedvana och centraldirigering. 1969-1, s. 7-15. F 76.
- 105 Havekolonien - Et samfund i samfundet. 1969-5/6, s. 5-8. F 191
- 106 Et kulturcenter fra århundredskiftet. 1969-5/6, s. 9-15. F 12.
- 107 Et leiegårdsmiljö fra århundredskiftet. 1970-2, s. 4-9. F 29.
- 108 Familj och släkt i svensk kultur. 1971-1, s. 4-14. F 120.
- 109 De traditionella förhållandena mellan flickor och pojkar. 1971-1, s. 15-22, F 21
- 110 En landsby set i legegoperspektiv. 1971-1, s. 38-46. F 57.
- 111 Fieldwork in Sevettijärvi. 1971-4, s. 250-69. F 94.
- 112 Snowmobiles among lapps. 1971-4, s. 271-87. F 135.
- 113 Fången på Bogesund. 1971-4, s. 289-295. F 46.
- 114 Storfamiljinstitutionen i Finland. 1972-1, s. 4-17. F 196.
- 115 Tjänarrinnor - finns dom? 1972-4, s. 267-72. F 79.
- 116 Et projekt om folkrörelserna. 1973-3/4, s. 23-29. F 6, F 213.
- 117 Folk i rörelse, anm. af S.Jansson. 1973-3/4, s. 30-33. F 213.

Regionalstudier

- 118 Arkeologisk-etnologisk ekspedisjon til Jan Mayen. 1968-4/5, s. 40-45. F 86.

- 119 Rapport fra et studieophold i Spanien. 1969-3/4, s. 21-31. F 78.
 120 Folkemord i Brasilien. 1969-5/6, s. 54-56. F 161.
 121 Undersökning av ungersk folkkultur. 1972-4, s. 240-56. F 189.

Etniske minoriteter - emi- og imigration

- 122 Undersøgelse over de polske indvandrere. 1967-1, s. 13. F 137.
 123 Migrationen mellan Finland och Sverige. 1970-2, s. 23-25. F 89.
 124 Svenska zigenare. 1970-2, s. 26-31. F 9.
 125 Etnisk och kulturell särprägelse. 1970-2, s. 32-40. F 120.
 126 Kulturmötet mellan utländsk och inhemsk arbetskraft på en svensk industriort. 1970-2, s. 48-52. F 71.
 127 Minoritetsstudier. 1972-4, s. 278-80. F 9.

Folketro

- 128 Tvärvetenskaplig utforskning av Finlands väckelserörelser. 1969-2, s. 45-46. F 155.
 129 Rapport fra et studieophold i Spanien. 1969-3/4, s. 21-31. F 78.
 130 Mytforskning i dag. 1970-2, s. 53-55. F 64.
 131 De norske hekseforfølgelser. 1970-3, s. 12-15. F 3.

Prosatræditiøn

- 132 Språget, En trofast ven. 1970-2, s. 41-47. F 117.
 133 Krigens folkløre. 1971-1, s. 66-69. F 64.

Digtning

- 134 Folkvisan i dag. 1968-2, s. 6. F 114.
 135 Nar - Nar - Nar ! 1969-5/6, s. 16-19. F 22.
 136 En typekatalog over de nordiske balladene. 1969-3/4, s. 43. F 143.

Folkemusik, dans og leg

- 137 Norsk folkemusikk på Grammofon. 1967-3, s. 6-8. F 65 & 133.
 138 Noter om folkemusikforskning. 1968-3, s. 24-27. F 105.

Gåder, ordsprog etc.

- 139 Om skolebørns legeaktivitet i frikvarter og i fritid. 1971-1, s. 23-30. F 139.
 140 Om folkskolbarnens gåtor. 1971-1, s. 31-38. F 124.
 141 Barnförbudna lekar. 1971-1, s. 47-52. F 123.

Massløre, popløre

- 142 Litteraturvurdering. 1970-4, s. 17-19. F 172.
 143 Trivialfilm. En kommentar. 1970-4, s. 20-23. F 81 & 163.
 144 Veckotidningarnas följetonger. 1970-4, s. 24-30. F 108.
 145 Ugebladenes kærlighedsnoveller. 1970-4, s. 31-38. F 172.
 146 Vad Kalle Anka & Co. egentligen gör. 1970-4, s. 39-42. F 8.

Temaartikelindeks.

1968-4/5 "Folkemindevidenskabens mål i forhold til hjælpevidenskaberne, evt. belyst med en redegørelse for, hvordan en folklorist (ideelt) bør tilrettelægge en lokalundersøgelse (punktundersøgelse)".

- T 1 Red. Bregenhøj, Carsten
- T 2 Fältarbetsprogrammet vid Finska litteratursällskapet (SKS) Folkeminnesarkiv. F 203 og 112, s. 4-7
- T 3 Försummelser och förnyelser i folkloristik. s. 8-10. F 165
- T 4 Folkemindevidenskab som traditionsforskning. s. 11-12. F 156
- T 5 Finsk folklore. Intervju - utlåtande til Nord Nytt. s. 13-14. F 109
- T 6 Några synpunkter. s. 15-16. F 103
- T 7 Den folkloristiska vitskaben. s. 18-20. F 27
- T 8 Et eksempel på metode. s. 21-22. F 83
- T 9 Studieplan for nordisk folkemindevidenskab i København. Et indlæg om folkemindevidenskabens mål. s. 22-24. F 31
- T 10 Polyfemos och polisen. Några funderingar om folkmindeforskning. s. 25-29. T 10

1969-2 "Etnologiska aspekter på studiet av politik".

- T 11 Etnologiska aspekter på studiet av politik. s. 4-5.
- T 12 Politikk - et etnologisk problemområde? s. 6-8. F 107.
- T 13 Nordisk folkelivsforskning og studiet af lokalpolitisk organisationer. s. 10-12. F 17
- T 14 Perinnetiede ja politikan perinne. s. 13-14. F 69
- T 15 Folklivsforskning och studiet av politik i Finland. S 14-15. F 69
- T 16 Etnologi och studiet av politik. s. 16-21. F 42
- T 17 Former för politisk liv i samebyn. s. 22-29. F 186
- T 18 Ledarskabets villkor i en nordsvensk by. s. 30-35. F 77
- T 19 Bystämme i en Dalaby vid sekelskiftet. s. 36-39. F 26
- T 20 Feodalherrar och fackföreningsledare. s. 40-42. F 120

1969-3/4 "Informationsformidling i et teknokratisk samfund. Etnologiske alternativer."

- T 21 Etnologien inför kulturarbetet. s. 6-7. F 48.
- T 22 Etnologen som underviser. s. 9-11. F 111
- T 23 Professionel reporter och etnologi. s. 12-13. F 153
- T 24 Informationsformidling i et teknokratisk samfund. s. 14-15. F 37

T 25 Det populariserende museumsarbeid på Nordkalotten. s. 17-19. F 177.

1970-1 "Etnologiska aspekter på studiet av religion"

T 26 Traditionen som religionsvetenskaplig källa. s. 14-20. F 151.

T 27 Religionsforskningen i Stockholm. s. 21-26. F 43

T 28 Materialinsamling och forskning rörande den kyrkliga seden i Sverige.
s. 27-34. F 68

T 29 Barnedåb i nutiden. s. 35-40. F 173.

T 30 A Valuable Investigation. s 41-44. F 104

T 31 Anmeldelse af "Illustreret religionshistorie". s 45-48. F 85

T 32 Anmeldelse af "Temenos". s. 49-51. F 90

1971-2+3 "Ekologi och kultur".

T 33 Den ekologiska aspekten. s. 81-97. F 42 og 120

T 34 Tre fångstkulturer. s. 98-114. F 120

T 35 Hedens udnyttelse. s. 115-130. F 92

T 36 Immigratmiljön och den kulturekologiska aspekten. s.131-139. F 58

T 37 Kulturekologiska forskningsaspekter. s. 140-148. F 174.

T 38 Økologisk tilpasning i et dansk øsamfund. s. 174-181. F 183

T 39 Ekologisk compensation. s. 182-187. F 167

T 40 Sameje og samarbejde i økologisk belysning. s.188-195. F 191

T 41 Arbejde och fritid i økologisk belysning. s. 196-200. F 42

T 42 Fiske på Enklinge. s. 201-209. F 200

1972-2+3 "Kulturvariation i Sydeuropa".

T 43 De to Frankriker. s. 67-76. F 73

T 44 Om majsodling. s. 77-98. F 198

T 45 The Basque Peasantry: closed or open. s. 99-104. F 44

T 46 Pasiego transumance and internal relations in the Montes de Pas.
s. 105-118. F 59.

T 47 The return of the Spanish emigrant. s. 119-129. F 100

T 48 The transformation of family structure in rural Caralonia. s. 130-142
F 72.

T 49 Det mediterrana mönstret och lokala variationer. s. 147-164. F 204

T 50 Korsikansk transhumans. s. 165-180. F 2

T 51 Cultural Mediation in Greece. s. 181-194. F 178.

T 52 Some Notes on the Position of Women in Maltese Society. s. 195-213
F 20

T 53 Banfield, Italians and "Amoral Familism". s. 214-215. F 28

- T 54 Invandrarens hemby. s. 216-223. F 207
- T 55 Village in Portugal. s 224-229. F 15
- T 56 Urban Illness. s.230-233. F 157

1973-1/2 "Studiet af teknologi og materiel kultur".

- T 57 Studiet av teknologi och materiell kultur. s. 4-27. 3/4 s. litt. F 9
- T 58 Kommentar til Karl-Olov Arnstbergs indlæg: Etnologerne och den materiella kulturen. s. 28-32. F 107
- T 59 Kommentar til Karl-Olov Arnstbergs indlæg. s. 32-35. F 25
- T 60 Gjenstanden som etnologisk kilde. $\frac{1}{2}$ s. litt. s.36-48. F 150
- T 61 Hvorfor gjenstandsforskning. s. 49-51. F 17
- T 62 Hvordan kan gjenstander belyse kulturelle processer. s. 52-57. F 18 og 197
- T 63 Er det mulig å bruke gjenstandsmateriale som grunnlag for inndeling i sosiale klasser. s. 58-61. F 16
- T 64 Den mänskliga fasaden. Några sonderinger av ett forskningsområde. s. 62-70. F 182
- T 65 Byggeskikk og arkitektur som studiefelt. s. 71-82. F 37
- T 66 Industriel arkeologi - middel, mål eller ? Introduktion og kommentar til et modefænomen. s. 83-88. F 67.
- T 67 Kvaliteten i møbelhåndverket som uttrykk for sosiale og økonomiske forhold hos oppdragsgiveren. s. 89-95. F 62
- T 68 Ugglan större I. Ett kulturhus' antecendentia. s.96-113. F 168
- T 69 Motoriseringen av fisket i Hudriksvall. s. 114-130. 1/4 s ill. F 175.

1973-3/4 "Föreningsliv".

- T 70 Föreningsliv och fritidsliv i samhällsvetenskaplig belysning. s. 1-8 F 77
- T 71 Föreningsliv i bruksmiljö. s. 9-18. F 5
- T 72 Föreningsliv som objekt vid lokalstudier. s. 19-22. F 95

1976 "Moderne folklore".

- T 73 A wee bit sing-song in the backroom. Song i skotske pubar. s 3-24. F 4
- T 74 Tradisjonsomgrepet - frå eit studium av isolerte tekstar til studium av teksten i samspelet mellom utøvar og tilhøyrar. s. 25-29. F 56
- T 75 Lingvistik, poetik och folklore. Några reflektioner i Roman Jakobsens fotspår. s. 30-36. F 75
- T 76 En spökhistorias metamorfos. s. 37-50. F 106
- T 77 Kycklingen i hatten. En modern sägen och dess bakgrund. s. 51-70. F 146
- T 78 Berättertradition bland taxiförare. s. 71-92. F 164
- T 79 Två invandraflickors lektradition. s. 93-102. F 205
- T 80 Folktro vid löpande bandet. s. 103-104. F 181

Nordiska Museet studerar svenska stationssamhällen

af Marianne Olsson, Eva Fägerborg og Jan Raihle.

De för museerna karakteristiska insamlingsobjekten är föremålen, som väljs för att berätta om de kulturella sammanhang där de fungerat. Kännedomen om dessa sammanhang inhämtas för Nordiska museets del bland annat genom fältarbete och frågelistverksamhet, som bedrivs av Kulturhistoriska undersökningen. Från 1900-talets början har museet samlat fakta om livsföring och villkor i olika miljöer. Det gällde tidigast lantbrukets olika sociala skikt, småstäder, fiskelägen, förindustriella bruksmiljöer, skogsbruk, hantverk etc. Under de senaste decennierna har tillkommit nutida livsföring i storstäder, småstäder, i industrier och industrisamhällen, på lantbruk och bland invandrare. För närvarande pågår och planeras liknande undersökningar inom stationssamhällen och storgods. Vid nutidsundersökningar läggs stor vikt vid enskilda människors livshistoria, tidsanvändning, kontaktmönster, geografiska räjong, hem-, arbets- och fritidsmiljö samt ägodelar. Dessa uppgifter möjliggör jämförelser mellan olika miljöer, dels inom en begränsad tidsperiod, dels över tiden.

1976-77 bedrev Kulturhistoriska undersökningen en djupundersökning i ett industrisamhälle (Norrundet i Gästrikland), uppvuxet efter sekelskiftet kring ett sågverk och en pappersmassfabrik. Här studerades arbetslivet i massafabriken nu och förr samt hushållens och individernas tillvaro i arbetarkaserner och föreningshus, i bärmarker och på fiskevatten. Särskilt intresse ägnades åt kvinnornas och barnens villkor. Resultaten av undersökningen håller på att bearbetas. Erfarenheterna från denna och andra nutidsundersökningar och från den 1974-75 bedrivna hushållsinventeringen i Stor-Stockholm - en totaldokumentation av ett tjugotal hushåll - visar en väg till förståelse av ett samhälle som levande organism, skapad av och samtidigt en ram för sina invånare.

Kulturhistoriska undersökningen har länge planerat att studera stationssamhällen. I museets tioårsplan, "Föremål, Bild, Data" (1973), framhålles att undersökningsmaterialet har vissa luckor, till exempel vad beträffar yngre tätorter typ industri- och stationssamhällen samt dokumentation av arbetsliv. Med de senaste årens undersökningar håller dessa luckor på att fyllas igen.

Stationssamhällen.

Slutet av 1500-talet och början av 1600-talet var en expansiv period i svenskt stadsväsende. Många av de städer som grundades under den perioden var resultatet av kungliga nyordningar, motiverade av försvarstekniska skäl. Stadsbildningarna var också resultat av en uppblomstrande handel och järn-

Skyttorp mot söder.

Industrierna lades i regel i omedelbar anslutning till järnvägen. Till höger Nyckelhus-fabriken och till vänster snickerifabriken. Foto EF, NM.

industri, till exempel längs Norrlandskusten, i Bergslagen och kring Vänern. Under 1700-talet tillkom bara en rikssvensk stadsbildning - Östersund.

Nästa stora stadsbildningsperiod kom efter 1860 och får sättas i samband med järnvägarnas och den inre handelns utveckling samt industrialismens genombrott. Nya typer av mindre samhällen med stadslänkande karaktär bildades också, de så kallade köpingarna och municipalsamhällena. Längs järnvägarna tillkom en mängd småsamhällen. Till en början var de ofta små obetydliga hållplatser, bemannade med en eller ett par personer.

Områdena kring järnvägsstationerna blev ofta tidigt föremål för markspekulationer. En bransch som snabbt etablerade sig i anslutning till de nya stationerna var träindustrin. Många stationssamhällen växte hastigt och fick fullödiga samhällsfunktioner, medan andra förde en mer eller mindre tynande tillvaro. Man kan indela stationssamhällena i

- a) planerade
- b) spontant utvecklade

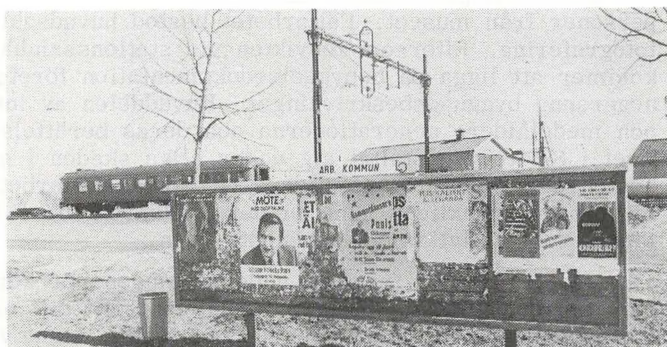
eller följa Gregor Paulssons klassificering i "Svensk stad", del II:

1. Stationssamhälle som växte upp som en förstad till en storstad.
2. Stationssamhälle som växte upp på "linjen" och som inte blev mer än en husklunga. Ett "dvärgsamhälle" som i princip bara fyllde sin tjänstefunktion och hade ett svagt utvecklat gruppliv.
3. Stationssamhälle som växte upp på lagom avstånd från ett nygrundat produktionssamhälle.
4. Stationssamhälle som växte upp utan närliggande stödsamhälle men ändå blev ett fullständigt stadssamhälle.

Urval av undersökningsobjekt.

Våren 1978 tillfrågades samtliga landsantikvarier om förslag till studieobjekt. Med utgångspunkt från de insända förslagen och med sikte på självständiga orter av typ 2 och 4 hos Gregor Paulsson gjordes sedan en urvalsresa i Mellansverige. Den gav också museet tillfälle att för ildarkivets räkning göra fotografiska snabbporträtt av alla de besökta orterna. Av tolv förslag valdes två av helt olika karaktär, Töreboda i Västergötland och Skyttorp i Uppland.

Töreboda är med sina drygt 4000 invånare huvudort i kommunen med samma namn. Samhället har ett differentierat näringsliv med ett drygt trettiotal mindre industrier, järnvägsstation och kanalstation (Göta kanal). Töreboda kan således sägas representera den fjärde typen i Paulssons klassificering. Undersökningen av Töreboda kommer att ske 1979.

Töreboda, i Västergötland.

Innehållet på en affischtavla kan ofta säga åtskilligt om ett samhälles sociala aktiviteter. Foto JR, NM.

Det andra samhället, Skyttorp, är väsentligt mindre med cirka 600 invånare. Järnvägsstationen stängdes 1971. Orten har ett par större industrier - en småhusfabrik och ett sågverk med snickerifabrik. Dessutom finns en mindre sågverksrörelse. Bostadsbebyggelsen består till största delen av enfamiljshus. Serviceutbudet utgörs av en livsmedelsbutik, post, kiosk, skola och lekskola. Den viktigaste föreningen är idrottsföreningen, vars klubblokal är Skyttorps enda samlingslokal. Samhället uppvisar många drag av den andra typen i Paulssons karakteristik.

Växeltefonist på Nyckelhus-fabriken i Skyttorp. Undersökningen av de svenska stationssamhällena omfattar också dagens näringsliv och arbetsmiljö. Foto JR, NM.

Fältarbete.

Under ett par veckor våren 1978 utfördes fältarbete i Skyttorp av två personer från museet. Fältarbetet bestod huvudsakligen av intervjuer och fotografering. Eftersom tonvikten vid stationssamhällesundersökningarna inte kommer att ligga på bebyggelsedokumentation företogs inga uppmätningar eller noggranna byggnadsbeskrivningar. Huvuddelen av informanterna tillhör de äldre och medelålders generationerna och deras berättelser ger en god bild av hur livet i Skyttorp gestaltat sig under olika skeden i samhällets historia. Under hösten 1978 kommer ytterligare en veckas fältarbete att utföras i Skyttorp, då museet huvudsakligen skall studera tillvaron för de ungdomar och unga barnfamiljer som flyttat in de senaste åren.

Några centrala frågor i undersökningen rör kommunikationerna, människornas ortsidentitet, samhället i förhållande till sitt omland, den eventuella subkultur som fanns bland de järnvägsanställda samt vilken betydelse järnvägen och stationen hade för ortens invånare.

Efter att Uppsala-Gävle järnväg invigdes 1874 byggdes en banvaktstuga i Skyttorp, som då bara bestod av en gård cirka 3 mil norr om Uppsala. På 1880-talet byggdes banvaktstugan till med en väntsal och Skyttorp började fungera som en hållplats. Under 1800-talets två sista decennier startades det första företaget i anslutning till järnvägen i Skyttorp, Örsmossens Strörtorvsbolag. Efter upprepade påtryckningar från godsherrarna i omgivande socknar byggdes 1898 den största och ståtligaste stationsbyggnaden på hela Uppsala-Gävlesträckan. Först 1904 inköptes markerna kring Skyttorp av en köpman och samhällsutvecklingen började så sakta komma igång. Samma år tillkom den första affären. 1910 byggdes skola och IOGT-lokal. 1927 startades en snickerifabrik och 1946 etablerades en firma för tillverkning av byggnadsmaterial och

sedermera färdiga hus. För samtliga industrier i Skyttorp var järnvägen av vital betydelse. 1971 lades Skyttorps station ner. De nuvarande industrierna, snickerifabriken och husfabriken (Nyckelhus), är sedan dess helt hänvisade till lastbilstransporter.

Skyttorp fick redan från början en både geografiskt och socialt homogen sammansättning av invånare. Nästan alla som från sekelskiftet och framåt bosatte sig i Skyttorp kom från den närmaste omgivningen. Man kan urskilja en räjong med en radie på cirka tre mil från samhället. De flesta var mäniskor som vuxit upp under små förhållanden: torpare, småbrukare, skogsarbetare, kolare, tegelbruksarbetare etc. Merparten var mångsysslare och förblev så även efter att de bosatt sig i Skyttorp. Även dagens befolkning är socialt homogen; de flesta är arbetare.

Samhället uppvisar en stor tröghet när det gäller utvecklingen från det privata inköpet av marken kring stationen 1904 och fram till de senaste tio årens stora byggnadsverksamhet och inflyttning. Alltsedan åtminstone snickerifabrikens tillkomst har man haft en pendling avhängig de olika arbetstillfällena, som förr ofta var av säsongskaraktär. Pendlingen har skett dels från det närmaste omlandet till Skyttorp, dels från Skyttorp till de omkringliggande tegel- och järnbruken. I dag tenderar Skyttorp i allt högre grad att bli en pendlingsort mot Uppsala. Sammanfattningsvis kan man konstatera att Skyttorp paradoxalt nog fått en markant ökning av invånarantalet och en mer differentierad samhällsservice sedan järnvägsstationen lades ned 1971.

Posten i Skyttorp.

Det är viktigt att dokumentera serviceinrättningarna i stations samhällen.

Foto EF, NM.

Tradition og forandring i vestnordisk byggeskik

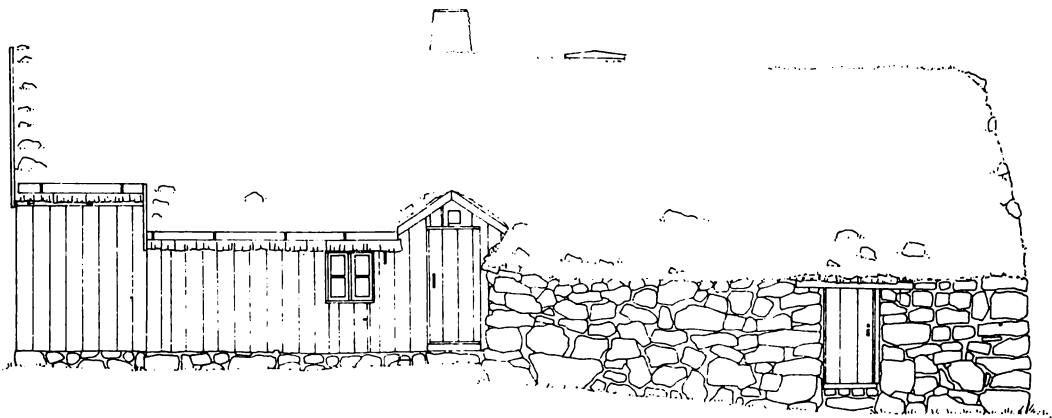
af Henrik Vensild og Bjarne Stoklund.

Et tværfagligt seminar på Utstein Kloster.

I dagene 25-28. maj mødtes en gruppe etnologer, arkæologer og arkitekturhistorikere for at beskæftige sig med emnet "Tradition og forandring i Vestnordisk byggeskik fra romertid til ca. 1800".

Mødet var arrangeret af Historisk Museum ved Universitetet i Bergen og Institut for europæisk folkelivsforskning ved Københavns universitet, og det var kommet i stand takket være en bevilling fra Nordisk Kulturfond på 55.000,-Dkr.

Mødestedet var det smukt beliggende Utstein Kloster på Mosterøy ved Stavanger, som nyistandsat og moderniseret drives af Rogaland Akademi. Det blev den bedst tænkelige ramme om dette faglige møde.

I ansøgningen til Nordisk Kulturfond om støtte til seminaret hed det bl.a.: "Boligen og byggeskikken har haft en central rolle i de forsøg, der siden slutningen af forrige århundrede er gjort på at rekonstruere kulturudviklingen fra jernalderen og frem til nutiden i det vestnordiske område. De hypoteser om sammenhænge og brud i udviklingen, som er bygget op af repræsentanter fra forskellige faggrene, lider dog alle af den svaghed, at de er baseret på et meget spredt og ufuldstændigt dokumentationsmateriale.

I de seneste årtier er det materiale imidlertid blevet meget betydeligt forøget fra alle dele af det vestnordiske område. Det er først og fremmest sket gennem en omfattende arkæologisk udgravningsvirksomhed, men også ved et fornyet studium af de bevarede rester af ældre folkelig byggeskik samt ved granskning af arkivernes ganske omfattende materiale.

Det materiale, som således er tilvejebragt, har taget grunden bort under de ældre hypoteser og har gjort det nødvendigt at søge nye forklaringer og sammenhænge.

Arbejdet hermed er i disse år i gang i Norge, Danmark, Island, Færøerne og Skotland. Det har i stor udstrækning karakter af enkeltmandsforskning, hvis udøvere med vidt forskelligt udgangspunkt har nærmet sig de samme problemer. Ofte arbejder disse forskere uden kontakt eller endog uden viden om bestræbelser, som er igang i et andet fag eller et andet land."

Formålet med seminaret skulle da være at sammenfatte de hidtidige resultater af forskninger i de forskellige nordiske lande og eventuelt at koordinere den fortsatte indsats på dette væsentlige forskningsområde.

Ialt havde 26 forskere taget imod indbydelsen til seminaret. Fra Norge deltog Arne Berg, Kristian Bjerknes, Håkon Christie, Per Gjærder, Marta Hoffmann, Anne Stine Ingstad, Sigrid Kaland, Robert Kloster, Irmelin Martens,

Hvor går vejen frem. Bjørn Myhre fører an på ekskursionen på de nærliggende øer.

Bjørn Myhre, Odmund Møllerop, Egill Reimers og Synnøve Vinsrygg. Fra Danmark Svend Erik Albrethsen, C.J.Becker, Steen Hvass, Holger Rasmussen, Bjarne Stoklund og Henrik Vensild, fra Island Hørdur Agustsson, Gisli Gestsson, og Per Magnusson, fra Færøerne Arne Thorsteinsson, fra Grønland Claus Andreasen og fra Skotland Alexander Fenton og Alan Small.

Hovedparten af deltagerne havde til mødet udarbejdet foredrag, som var blevet rundsendt i forvejen, således at de kunne tjene som udgangspunkt for diskussion. Foredragene var enten præsentation af nyere undersøgelser, regionale oversigter eller problemdiskussioner. Efter planen skulle mødet indledes med to foredrag med mere alment og metodisk sigte, et med et arkæologisk og et med et etnologisk udgangspunkt. Det arkæologiske synspunkt skulle repræsenteres af Knud Krogh, som desværre måtte sende afbud til mødet. Det etnologiske synspunkt kom derfor til stå alene med Bjarne Stoklunds foredrag, som havde fået titlen: Tre modeller for studiet af vestnordisk byggeskik.

Efter dette mere prinsipielle oplæg fulgte en lang række foredrag, hvor hovedvægten var lagt på konstruktionsproblemerne:

Egill Reimers: Synspunkter på bruk av stavverk og lafteverk i middelalder, basert på arkeologisk materiale fra Bryggen og Borgund.

Per Gjærder: Synspunkter på bruken av lafteverk og stavverk.

Håkon Christie: Stavkrikene som tradisjonsbærere og fornyere i middelalderens norske byggemiljø.

Irmelin Martens: Huskonstruksjon i middelalderen belyst ved utgravde gårdshus i sørnorske fjelldaler.

Bjørn Myhre: Sørvestnorske gårdshus fra jernalder og middelalder fra et arkeologisk synspunkt.

Henrik Vensild: Højremshuse i Nordjylland og Nordfjotland i historisk tid.

Steen Hvass: Huse fra romersk og germansk jernalder i Danmark.

C.J.Becker: Huse fra vikingetid i Danmark belyst af nye fund.

Gisli Gestsson: Brugen af træ, sten og tørv i de islandske huse fra landnamstid til nyere tid.

Hørdur Agustsson: Den indre opbygning af det islandske tørvehus.

Arne Thorsteinsson: Færøske huskonstruktioner fra vikingetid til 1800-årene.

Alexander Fenton: The Longhouse in Northern Scotland with Special Reference to Walling and Roofing.

Sigrud Kaland: Synspunkter på huskonstruksjon i vikingetid middelalder på Orknøyene ut fra et arkeologisk materiale.

Den følgende række foredrag beskæftigede sig med spørgsmålet om brud eller kontinuitet i bolighusets udvikling, problemer som dog også var blevet strejft i de oversigter, som blev fremlagt i den første foredragsrække:

Arne Berg: Samansætning av enkelthus til lån i Vest Noreg.

Bjørn Myhre: Synspunkter på bolighusets utvikling fra jernalder til middelalder basert på arkeologiske utgravninger av gårdshus i Sørvest-Norge.

Kristian Bjerknæs: Bygningshistorisk typeforskning med eksempler fra land og byg.

Bjarne Stoklund: Røgstue og glasstue. Boligudviklingen på Færøerne set i vestnordisk sammenhæng.

Alan Small: The Norse Building Tradition in Shetland.

I tilslutning hertil gav Hørdur Agustsson uden for programmet en oversigt over hovedlinier i boligudviklingen i Island.

Sv.E.Albrethsen orienterede om de nyeste resultater af udgravninger i de grønlandske nordbohuse, og Claus Andreasen fremlagde nogle overvejelser angående den norrøne gård-typologi.

Seminarets hovedindsats blev den gensidige orientering, som disse foredrag

afspejler. Selvom de fleste af foredragene var udsendt i forvejen, og derfor kun blev resumeret og suppleret med lysbilleder, blev der meget lidt tid til diskussion. Det kan beklages, men alligevel tror vi, at det var rigtigt at lægge hovedvægten på det informative område. Det retfærdiggøres af den mængde nye undersøgelser og resultater, som kunne fremlægges på mødet.

Mest imponerende var det væld af arkæologiske undersøgelser, som er foretaget i hele området i de seneste år. De jyske gravninger har ikke blot givet sikrere kronologi, men for første gang hele gårdanlæg med udhuse, indhegninger etc. De vestnorske tomtudgravninger har givet et materiale, som gør det muligt at antyde en udvikling fra jernalder til middelalder, som forløber helt anderledes end den, man hidtil har forestillet sig. Spændende nyt kunne berettes både fra Grønland og fra de skotske øer. Også de stående bygninger er blevet grundigere undersøgt og analyseret. Det gælder ikke mindst de vestnorske huse i stavværk, som hidtil har været en noget forsømt bygningskategori. På Færøerne og Island har nye undersøgelser ført til, at man har erkendt, at vi i den ældre bygningsmasse har sene, profane slægtninge til de norske stavkirker. Bemærkelsesværdigt var de efterhånden mange fund og iagttagelser af spor efter indre trævægge- panelvægge i de arkæologisk fundne hustomter, særlig i Norge og Island. En type som det færøske hus og Jærhuset får herved aner langt tilbage i tiden og en direkte forbindelse mellem de enkelte konstruktionsformer i området til forskellige tider begynder at tone frem. Dette var netop en af ideerne med mødet, at man fra hver sin side, skulle kunne mødes og ved fælles hjælp nå til en bedre forståelse af den bygningsmæssige udvikling i det vestnordiske område.

Der var enighed om, at de mange indlæg på mødet måtte søges publiceret, og arrangørerne er nu gået i gang med at undersøge de økonomiske muligheder herfor.

Diskussionerne afslørede iøvrigt et problem, som også kan være en fejlkilde: vi taler ikke helt samme sprog. Vi savner en fælles terminologi, når vi taler om bygningskonstruktioner, og det har i flere tilfælde ført til fejltolkninger og forkert brug af andres oplysninger. Gruppen var enig om at støtte igangværende bestræbelser for at tilvejebringe et terminologisk hjælpemiddel.

Håkon Christie, Stavkirkernes udforsker og Arne Thorsteinsson leder af museet i Thorshavn ivrigt skrivende i ly af Ulstein klosterkirkens mur.

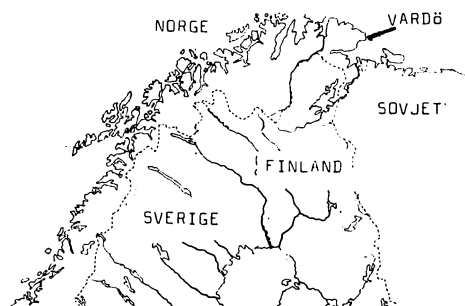
NEFA's fältseminarium i Kiberg, sommaren 1979

Vid Nefa-Nordens representantskapsmöte i Helsingfors den 1-2. april 1978 beslöts att ett fältseminarium skulle genomföras i Kiberg i Norska Finnmarken, med Nefa-Helsingfors som huvudarrangör, under sommaren 1979.

Nefa-Helsingfors utsåg en planeringsgrupp, bestående av Aulikki Ritari, Taina Rasi, Stiina-Liisa Laurila och Raili Kalliovaara, som ska bära ansvaret för seminariets genomförande. Gruppen har arbetat sedan våren 1978 med att ta fram litteratur och avhandlingar från tidigare etnologiska-folkloristiska forskningar över Finnmarken samt material från de förundersökningar som utförts av Etnologiska Institutionen vid Helsingfors Universitet i Östra Finnmarken sommaren 1974.

Valet av byn Kiberg till seminariets forskningsobjekt hade ursprungligen skett med följande motivering:

"Nord-Norge har under de senaste århundradena varit föremål för många invandringsvågor. I synnerhet förorsakade hungeråren i Finland på 1860-tallet en stark flyttningståg mot norr. Ishavsfisket var det lockbete, som fick folk i rörelse enda från Mellersta-Finland. Största delen av de finländare som under hungeråren flyttade till Ishavskusten blev bofasta där. Ställvis bildade de till-

sammans med tidigare inflyttade folkgrupper av finsk härkomst t. o. m. majoriteten av bosättningen vid sidan av samefolket. Emedan endast drygt hundra år förflutit sedan den egentliga inflyttningstågen, kan man anta, att den finskspråkiga befolkningen har bevarat många sådana kulturdrag, som är typiska för deras forna hemort, men främmande för deras nuvarande boningsort. Samtidigt är det av intresse att ur historisk synsvinkel följa kulturens förändring och assimilationen hos den inflyttade befolkningen och den mottagande kulturen.

Byn Kiberg har valts till forskningsobjekt främst därför att den inte under de senaste åren stått under ett alltfjämt stegrad forskningstryck utan den kan anses för ett nytt område."

I augusti 1978 gjorde planeringsgruppen en förundersökning av byn Kiberg med den avsikten att knyta kontakter med innevånarna samt förbereda de praktiska arrangemanger.

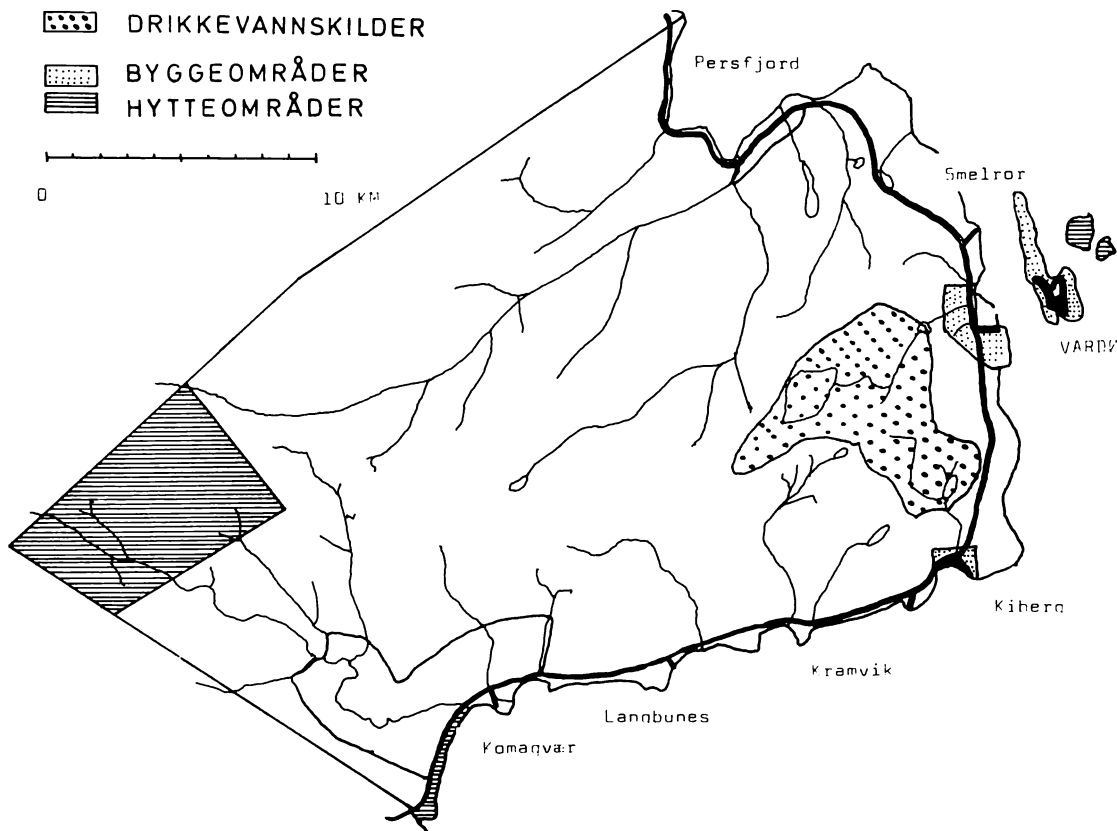
Kontakt har tagits med Kiberg-borna, Vardö kommun, Tromsø universitet, tidningen Finnmarken samt med fylkeskonservator Einar Niemi i Vadsö, som bl.a. lovat föreläsa om Finnmarkens historia. Förundersökningarna har visat att valet av Kiberg till forskningsobjekt är lyckat, Kiberg är en idealisk plats för ett interskandinaviskt etnologiskt-folkloristiskt fältseminarium bl.a. för att flera av de c. 500 innevånarna i byn är finskatalande, intervjuerna kan utföras på alla skandinaviska språk. Byn är helt naturligt norskspråkig fast ett flertal av innevånarna talar finska.

Kontakt med finska språket sker idag för många via Kibergs fiskeindustrier. En del av arbetsstyrkan under fiskesäsongen är nämligen gästarbetare från Norra Finland. Kiberg har den huvudsakliga näringen av fisket. I byn finns tre fiskfabriker, av dem två för djupfryst fisk.

Kiberg hör till Vardö kommun, som består av Vardö, Smelror, Persfjord, Kramvik, Langbunes, Komagvaer och Kiberg. Idag är det endast Vardö och Kiberg, som har fisket som huvudnäring. Kiberg är levande på allt sätt, byn har flera affärer, grundskola och goda trafikförbindelser till Vardö och Vadsö.

Enligt Nefa-Nordens kursusutskotts förslag till genomförande av fältseminariet 1979, "ska seminariedeltagarna och förberedelsegrupperna ges större ansvar och möjlighet att påverka seminariets inriktning och innehåll än under tidigare fältseminarierna. Förberedelsegrupperna ska själva utveckla, utifrån huvudproblematiken identitet-minoritet, konkretiserade frågeställningar och teoretiskt metodiskt sätt att närma sig dessa frågeställningar. På så sätt kan man konfrontera de olika metodiska inriktningarna som finns på de olika nordiska institutionerna och ge möjlighet till en fruktbar debatt.

I samband med representantskapsmötet under hösten 1978, bör de preliminära deltagarna i förberedelsegrupperna träffas och gemensamt bestämma de mer preciserade frågeställningar man vill studera."

Fältseminariet har tre målsättningsnivåer: utöver den rent pedagogiska delen ska Kiberg kartläggas vetenskapligt och samtidigt ska innevånare i Kiberg få ta del av den undersökning, som berör byns framtid.

Planeringsgruppen kommer att sända material och ta kontakt med lokalavdelningarna i början av oktober för att få deras syn på vilket avsnitt av seminariet som ska prioriteras. Efter att planeringsgruppen fått in svaren i slutet av november kommer en sammanfattning av lokal föreningarnas förslag att göras.

Ett förseminarium som omfattar två dagars föreläsningar kommer att hållas i Helsingfors, varefter deltagarna resers med tåg och abonnerad buss direkt till Kiberg.

Under det inledande seminariet ska det redan befintliga materialet och seminariets arbetsprogram presenteras och där deltagarnas åsikter kan beaktas vid utformningen av det slutliga programmet. Den 1. juli 1979 börjar två veckors fältseminarium i Kiberg. Deltagarna kommer att vara inkvarterade i byns folkskola.

För att delta i seminariet krävs minst två betyg i etnologi eller folklore, eller två betygs kunskaper i traditionsforskning. Till seminariet bjuder man deltagare från alla tio lokalavdelningar inom NEFA. Preliminärt räknar man med två deltagare från varje lokalavdelning.

Raili Kalliovaara.

Arkivet för folkets historia

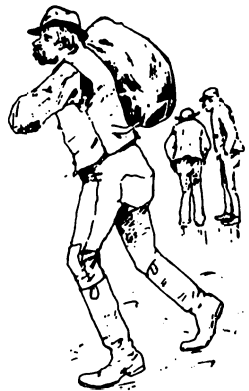
af Janken Myrdal

Arkivet för folkets historia är inget arkiv i egentlig mening, utan en ideel förening med uppgiften att utforska och sprida kunskap om folkets historia.

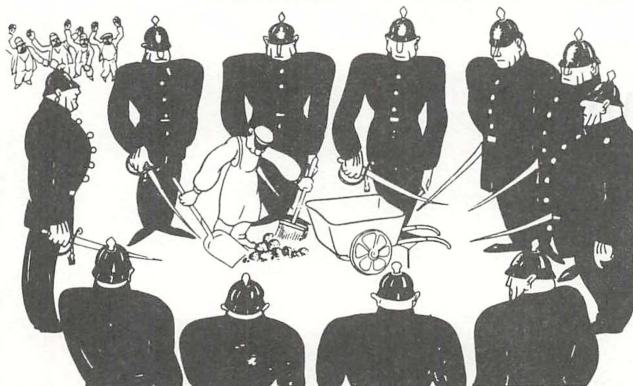
Det började 1970, då vi var några historieintresserade i Stockholm som ansåg att historieskrivningen handlade alltför mycket om överklassen och alltför lite om folket. Vi ville sätta folket i centrum, ty vi ansåg att det är folket som är den drivande kraften i historien. Det är folkmassorna som byggt upp landet; odlat marken, byggt fabrikerna, därför måste deras historia vara den viktigaste.

Föreningen finns för närvarande på fyra platser i Sverige. Vi ger ut en tidskrift som kommer med fyra nummer per år, en småskriftserie, böcker m. m.

Til en början stencilerade vi småskriftserien. Det blev ett tiotal stencilerade skrifter av vilka följande kan nämnas: Bengt af Klintberg, Vad folkdiktningen berättar om folkets liv förr. Lennart Lind, Folkuppror under antiken. Skriften handlar om Spartacusupproret och tidigare slavuppror. Sedan vi börja-

de trycka småskriftserien har vi givit ut nio stycken, exempelvis: Janken Myrdal, Digerdöden, orsakad av fattigdom och förtryck. Handlar om hur pesten 1347-50 kom under en tid då folket i Europa var nedpressat av hårda skatter och förtryck. Lars Herlitz, 1809 års författning. Handlar om svensk 1700-tals historia. Göran Bäärnhjelm, I Norrland hava vi ett Indien. Handlar om utsugningen av Norrland på 1600-talet. Erik af Edholm, Vatten och makt. Med en konkret beskrivning av Sydostindiens historia kan författaren visa att Wittfogels teorier om den orientaliska despotin är helt felaktiga. Senake Bandanaray-

ake, Arkeologi och imperialism. Skriften handlar om västvärldens plundring av de arkeologiska minnesmärkena i övriga världen.

Som synes är det ett brett urval av ämnen och det är också vad vi eftersträvat. Småskrifterna är på mellan 25 och 100 sidor.

Vår tidskrift, *Meddelanden från Arkivet för folkets historia*, började vi ge ut 1973. Även här försöker vi ha så bred spridning som möjligt. Där har funnits artiklar om flintyxor och järnåldersskäror, men också om bondeuppror och arbetarsånger. Många artiklar handlar om Sverige, men inte alla. I nästa nummer, nr. 3/78, har vi en artikel om Clement och bondekriget i Nordjylland 1534-36.

Vi har också givit ut böcker, som Alfred Kämpe, Svenska allmogens frihetsstrider. En kommenterad nyutgåva av det klassiska verket om svenska bondeuppror. Strejk. En bok och också en LP-skiva om strejkvisor och arbetarsånger i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Föreningen har också gjort två TV-program för svensk TV om medeltidens historia. Programmen utlöste en intensiv debatt i de svenska dagstidningarna våren 1975 om Engelbrekt och Engelbrektupproret 1434-36. Vi har också medverkat i TV-program om de dövas historia, m.m.

Förutom det vi publicerar anordnar föreningen i Stockholm varje vår en föreläsningsserie, med föredrag, utflykter och stadsvandringar. Föreningarna i Göteborg och Uppsala anordnar varje vår en busutflykt till historiska platser. Göteborgsföreningen har också arrangerat ett seminarium om trädomens historia.

Vi arbetar också med utställningar. Vi har gjort en utställning om Uppsalas industrihistoria, och vi arbetar nu med en utställning om en stockholmsindustri, ett bryggeris, historia.

Vi tar ej emot statsbidrag. Medlemmarna arbetar i arbetsgrupper och projektgrupper. Ett projekt, t.ex. en bok, tar ofta flera år att genomföra. Föreningen är öppen för alla som vill delta i arbetet och som stöder föreningens motto. Det finns många områden av folkets historia som väntar på att bli utforskade.

Till sist några ord om föreningens motto: att folket är den drivande kraften i historien. Vi menar att folket alltid har strävat efter bättre levnadsförhållanden, kämpat för minskad utsugning, större frihet, de har nyodlat, gjort uppfinningar osv., och därigenom skapat det relativa välstånd vi nu lever i. För att ta Engelbrektsupproret som exempel. Genom att kämpa för lägre skatter och mot livegenskapen och även för nationellt oberoende, lyckades de svenska folkmassorna förhindra flera avgörande församringar och därigenom förbättra sin ställning och driva utvecklingen framåt.

Inom föreningen kan man ha många olika uppfattningar, och det finns också många olika uppfattningar, men gemensamt för oss är dock att vi värderar folkmassornas insatser, och att vi anser att framsteg är det som är till fördel för folket.

21. Nordiska etnologkongress

Den "20. Nordiske folkelivs- og folkeminneforskerkongress" blev afholdt i august 1975 i Nordfjord i Norge. Temaet var kulturlandskabet som proces - problemtyper. Der er ikke udkommet nogen rapport fra denne kongres, men nogle indlæg er blevet trykt.

Den 21. kongres, som blev kaldt "21. Nordiska etnologkongress", blev afholdt i juni 1978 på Gotland. Temaet var kulturel kommunikation, d.v.s.

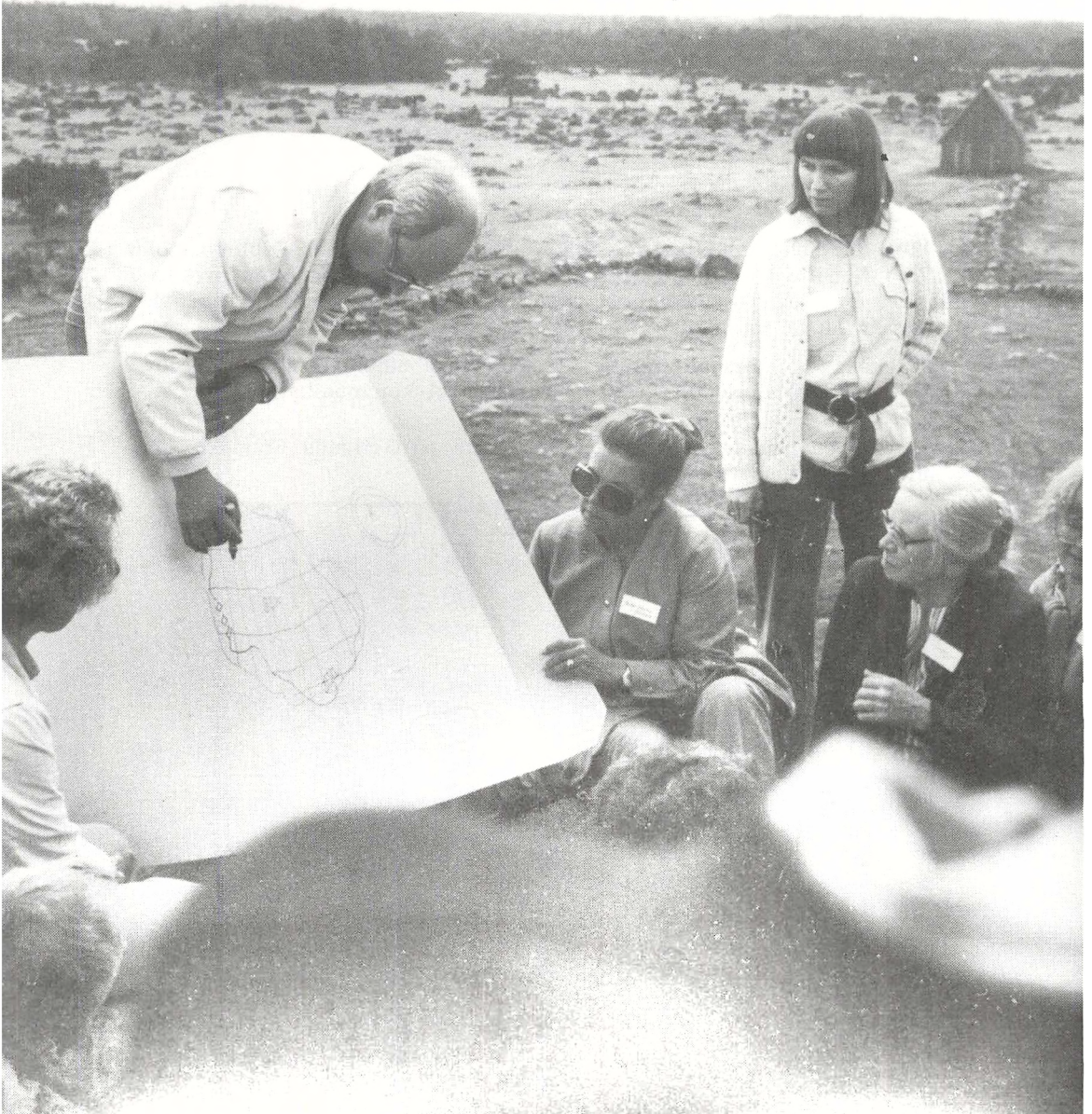
Foredragssalen i en pause. Kongressen blev holdt på Gotlands Folkhögskola i Hemse midt på Gotland. Foto ORN.

kommunikationsteori anvendt på etnologiske og folkloristiske emner, som det lykkedes at få til at hænge sammen i en helhed. Kongressen vil blive refereret i tidsskriftet *Ethnologia Scandinavica* (1979) langt mere fyldestgørende, end der er plads til her.

Den 22. kongres vil finde sted i Finland i 1981. Emnet er endnu ikke fastlagt.

Sven-Olof Lindquist demonstrerer det godlandske jordbrugssystem på toppen af en røse. Foto ORN.

Nordisk Folkedansforskning

af Egil Bakka

I desember 1977 vedtok ei gruppe nordiske folkedansforskarar som var samla til møte i Stockholm å skipa Nordisk forening for folkedansforskning. Foreninga er eit resultat av eit nordisk forskningsamarbeid i 1976-77 der ikring 20 forskarar frå alle dei nordiske landa gjekk saman om å studera ei gruppe dansar vi kalla rekkedansar.

Rekkedansane er grovt sett lokale former av kontradansmøten ute i Europa på 17- og 1800 talet, og vi møter dei både i dei nordiske danselærarane sine bøker frå den tida og som folkedansar teikna ned i vårt hundreår. Prosjektet gav oss eit godt oversyn over nordiske kjelder for slike dansar, og dei viktigaste kjeldene både for motedansformer og folkedansformer er registrerte. Ein del av tilfanget er også nytta til enkle studiar, og vi har fått eit visst oversyn over hovudformene og over dansane si utbreiing i Norden, geografisk, sosialt og i tid. Ein endeleg rapport er under arbeid. Prosjektet har hatt støtte frå Nordisk kulturfond.

Dei fleste folkedansforskarane i Norden arbeider heller isolert, i universitetsmiljøa har forskning i folkedans hatt liten plass, og knapt noko tradisjonsarkiv har drive systematisk folkedansinnsamling gjennom eit langt tidsrom. Det er folkedansrørsla som har stått bak det meste av innsamlingsarbeidet, og dei fleste folkedansforskarar har ein stor del av folkedansbakgrunnen sin derifrå, enten dei har eit akademisk grunnlag i tillegg eller dei er sjølv lærte som forskarar. Alt dette skaper naturleg nok eit særleg sterkt behov for fagleg kontakt.

Sjølv om rekkedansprosjektet nå blir avslutta, vil ein difor prøva å føra vidare eit nordisk samarbeid om folkedansforskning, og då gjerne ta opp meir sentrale tema i nordisk tradisjon enn rekkedansane er. Det kom mange framlegg til emne for nye prosjekt, og dei to som no er prioriterte er ein studie av folkedansrørsla i Norden og ein av valsen si nordiske utvikling. Ei gruppe arbeider dessutan med folkedanssterminologi (se omtale nedenfor), og vi vonar at foreninga etterkvart skal kunna få i gang også andre slag tiltak, m.a. ei eller anna form for bibliografi. Det var for å sikra vidareføringa av arbeidet at deltakarane så vedtok å skipa Nordisk forening for folkedansforskning. Foreninga har nå fått lovar

"Føremål

Nordisk forening for folkedansforskning, (Nff), skal fremja vitenskapleg forskning av nordiske folkedansstradisjonar og vera eit forum for samarbeid mellom forskarar på dette feltet".

"Medlemmer

Medlemmer kan dei bli som driv forskning i nordisk folkedans eller som gjennom medlemskap i foreninga ønskjer å koma aktivt med i slik forskning."

Styret vonar som første tiltak å få i stand eit møte mellom Nff's medlemmer og danseforskarar frå andre land under International Folk Music Councils konferanse i Oslo i august 1979.

Dei som vil bli medlemmer i foreninga, kan få tilsendt innbetalingskort og lover frå:

Nordisk forening for folkedansforskning,
Rådet for folkemusikk og folkedans,
N-7055 Dragvoll

Medlemspengane er Nkr. 25,-

Til styre er valt: Henning Urup, Danmark, formann, Henry Sjöberg, Sverige, kasserar, Egil Bakka, Noreg, sekretær og varaformann, Pirkko-Liisa Rausma, Finland, styremedlem, Sigridur Valgeirsdottir, Island, styremedlem for Island og Færøyane.

24

Smedens man danser Menuetten, maa man altid passe, at have Ansigtet til den, man danser med. Legemet maa være meget rankt, dog uden at være stift. Damen holder sig lidt i Kjølen, og Cavalieren lader sine Arme hænge ned ved Siden. Jagttag stedse at givt dit Legeme takke'ig Yndel thi denne Dands er den væsentligste af alle; kan du først danser denne med Ynde og Værdighed, da vil alle de øvrige Dands falde dig lette. Enhver Dands er afhængig af Moden; men om endogsaa stormende Dands har fortrængt Menuetten, saa er og bliver den dog den skønneste af alle.

Engelskdands med fire Tourer.

Første Engelskdands.

- 1ste Tour. Første Par fører ned,
- 2den — og op,
- 3 og 4 — og gjør Balanceljæde.

Anden Engelskdands.

- 1ste Tour. Første Cavalier ned og bliver staaende.
- 2den — Første og anden Dame ned til ham.
- 3die — Alle tre op,
- 4de — og Kjæde.

Nordisk folkdansterminologi

af Juno Boberg

I december 1977 avhölls en konferens i nordisk folkdansforskning på Dansmuseet i Stockholm. Ämnet som behandlades var "linjedanser" som utgjort ett gemensamt forskningstema för de, från samtliga nordiska länderna, närvarande forskarna. I samband med denna konferens bildades även "Nordisk förening för folkedansforskning". Målsättningen med föreningen är bl.a. att stimulera medlemmarna till en aktivare folkdansforskning i Norden och även att möjliggöra ytterligare gemensamma nordiska forskningsprojekt. Ett sådant gemensamt projekt startades i samband med nämnda konferens: en arbetsgrupp i nordisk folkdansterminologi.

Midsommarfirande. Efter Olaus Magnus.

Till skillnad mot många andra länder har här i Norden ingen systematisering skett av de uttryck som förekommer i samband med den folkliga dansen. Visserligen har folkdansrörelsen i respektive land försökt införa vissa termer men ofta saknas då någon anknytning till övrigt nordiskt språkbruk och de internationella termerna.

Inte minst är det en stor förbistring när det gäller dansnamnen, som kan betyda vitt skilda saker t.o.m. i samma land. Som exempel härpå kan nämnas "Hamburgska" och "Slängpolska". I Södermanland m.fl. landskap är "Hamburgska" en dialektal form av "Hambopolska", en pardansform där musiken vanligen har en obetonad något längre andra takt del. Andra lokala benämningar för denna polskeform är: "Svängpolska", "Stigpolska", "Bondpolska", "Svingedans", "Springdans" m.fl. I södra Norrland förekommer även uttrycket "Slängpolska" för denna dans. I det svenska Finland innebär "Hamburgska" en grupp dans (kallas ibland även "Nio mans polska") i Skåne och Norge är "Hamburger" en polkavariant. "Slängpolska" kunde som nämnts i södra Norrland och Dalarna vara ett annat uttryck för "Hambopolska" medan "Slängpolska" i södra Sverige

upp till Mälardalen är beteckningen för en äldre polskeform där omdansningen sker på ett ställe i rummet (d.v.s. utan förflyttning i "valsbana").

Målsättningen för arbetsgruppen i dansnomenklatur är emellertid inte att de folkliga benämningarna på danserna skall slopas, utan det viktiga är att man i samarbetet folkdansforskare emellan skall kunna hänföra en dans till en viss 'typ', utan att varje gång behöva komma med en mängd förklaringar om vad som menas. Det slutliga målet för arbetsgruppen blir således att framställa en "dansordlista" där de olika termerna översätts till resp. nordiskt språk.

Det är ett omfattande arbete som gruppen har framför sig, och meningen är också att den ska verka på längre sikt. Det första delmålet är dock inte att ge sig i kast med djungeln av dansnamn utan att reda ut uppställningsformerna och deras benämningar, ett område där förövrigt en hel del redan gjorts internationellt.

Rørosprosjektet - museumspedagogisk pilotprosjekt

af Christian Andersen

Innen Norsk Museums pedagogisk Forening (NMF) - som bl.a. har som oppgave å arbeide for å styrke den utadrettede virksomhet ved norske museer - står "Rørosprosjektet" meget sentralt. "Rørosprosjektet" er et pilotprosjekt som tar sikte på å finne frem til en modell for igangsetting av et variert spekter av kulturaktiviteter i lokalmiljøet gjennom samarbeid mellom lokale krefter på forskjellige fagområder, faglige institusjoner og fagfolk fra hele landet. Virksomheten vil så langt det er praktisk mulig ha sin forankring i det lokale museum (Rørosmuseet). Imidlertid vil hele det lokale naturmiljø med dets fornminner og bosetting bli trukket inn og danne grunnlaget for prosjektet. Røros er valgt som prøveområde bl.a. på grunn av stedets særpregede natur- og kulturmiljø, som er godt egnet til å illustrere samspillet mellom mennesker og natur gjennom mer enn 3000 år. Målsettingen for prosjektet er:

- Gjennom et samarbeid med lokale krefter fra Røros og medlemmer av NMF å utarbeide konkrete studie- og ekskursjonsopplegg som kan levendegjøre natur- og kulturverdier i Røros og omland.
- Å gi museums pedagogisk personale en modell som kan anvendes ved løsning av lignende samarbeidsoppgaver i andre lokalsamfunn.
- Gjennom beskrivelse av oppgaveløsninger og erfaringer legge grunnlaget for videreutvikling på nordisk plan.

Forprojektering.

Fra høsten 1977 har ca. 40 medlemmer av NMF på en eller annen måte vært engasjert i prosjektet sammen med et tilsvarende antall interesserte personer fra Røros, for det meste lærere i grunnskolen og den videregående skole. Det har vært flere kontaktmøter, kurs- og planleggingsdager på Røros mellom NMF-medlemmer og samarbeidspartnere på Røros. I alt 8 faggrupper, hver med gruppeleder og sekretær, ble satt i gang:

1. Rørossamenes ressursutnyttning - historisk og dagsaktuelt
2. Forhistoriske tider i Rørosområdet
3. Byggeskikk i Røros og omland
4. Røros kirke
5. Olavsgruva (nedlagt gruve skal gjøres tilgjengelig for publikum)
6. Natur- og kulturløype (fast opplegg i terrenget)
7. Haugatjønna/Abbortjønna i Brekken (ferskvannøkologiopplegg)
8. Spill

Røros kirke

De ferdige delprosjekter vil henvende seg til følgende målgrupper:

skoler
studiegrupper
familier
institusjoner
funksjonshemmede

Følgende lokale institusjoner og interessegrupper er blitt engasjert i "Rørosprosjektet":

Røros Museums- og historielag
Røros kulturstyre
Komiteen for Olavsgruvas bevaring
Rørosmuseet
Røros Turist- og Reisetrafikklag
Skolesjefen i Røros
Grunnskolen
Den videregående skole
Bygdemuseer i Nord-Østerdal

Arbejdskonferansen.

Arbejdskonferansen på Røros 22.-25. august d.å. (ca. 40 deltagere) markerte avslutningen på første etappe av prosjektet. På konferansen la alle gruppene frem materiell produsert det siste året. Deretter fulgte en kritisk gjennomgåelse av innhold og arbeidsform, samt en vurdering av de erfaringer som lærere på Røros og de deltagende NMF-medlemmer har gjort seg underveis. I løpet av september/oktober vil utkastene være revidert og utskrevet på nytt, og dermed gjort klare for utprøving (evaluering).

Samtidig vil eksperter (pedagogiske konsulenter) utenfor NMF vurdere materialet. Deres uttalelse vil, sammen med de erfaringene lærerne gjør seg under utprøving på Røros, danne grunnlag for søknad om midler til ferdigstilling (trykking), slik at flere kan dra nytte av det arbeide som er nedlagt innen prosjektet. Det vil i første rekke være museer, skoler, institusjoner etc.

Økonomisk bistand til forprosjekteringen er mottatt fra Røros Museums- og historielag, Røros kulturstyre, Komiteen for Olavsgruvas bevaring, Grunnskolerådet og Forsøksrådet for skoleverket med tilsammen kr. 17.500,-. Læreres og NMF-medlemmers medvirkning utgjør et betydelig antall dagsverk, det samme gjelder institusjoner hvor disse er ansatt. Dessuten har Norsk Kulturråd bidratt med kr. 30.000,- til avviklingen av arbejdskonferansen på Røros.

Under konferansen ble det bl.a. erfart at spesialisten (fagmannen: eks. zoologen - etnologen) hadde problemer med å tilrettelegge stoffet og utarbeide undervisningsenheter som var tilpasset elevene på de ulike undervisningsnivåer. Et samarbeide med lærere som daglig følger elevene, og langt bedre vet hvor stoffet hører hjemme i pensum, vil by på mange fordeler. Dette vil virke positivt begge veier, bl.a. på den måten at det materiell som blir utarbeidet er en følge av et behov som kanskje i første rekke kommer fra læreren. Det vil sannsynligvis gi en større utnyttelsesgrad enn om museumspedagogen skulle ha hånd om alle trinn i presentasjonsprosessen, inklusive evaluering.

Mens Rørosprosjektet i 1978 er et rent nasjonalt anliggende, har man hele tiden under fremdriften hatt et mulig nordisk seminar i tankene. De arbeidsoppgaver og problemer som skal løses av det pedagogiske personalet i museene, er svært like i alle de nordiske land.

Seminar om naturmedicin

af Per »Pelle« Jørgensen

Dette seminar som jeg var inviteret til af for mig ubekendte årsager, havde som sigte at præsentere naturmedicinen for almenheden. Det var delt i 4 dele:

- A) Præsentation af de forskellige behandlingsformer indenfor naturmedicin.
- B) Demonstration af behandlingsformerne.
- C) Analyse af naturmedicinens forhold til publikum (brugerne).
- D) Analyse af naturmedicinens forhold til samfundet, videnskaben og den etablerede medicin.

Og det lød jo meget skønt.

Den første der blev præsenteret var en Hr. Nygård, radioniker, uddannet ved Universitetet i Helsingborg af Prof. Dr. phil. Poul Goos. - Ak ja! Der er som bekendt ikke noget universitet i Helsingborg og Prof. Dr. phil Poul Goos er lig med den nu pensionerede lektor ved Helsingør Gymnasium Poul Goos. Da jeg anførte dette blev jeg skældt ud for at lægge for meget i titler og folk så lidt skævt til mig.

Omtalte hr. Nygård havde en sort kasse som han brugte til at diagnosticere og behandle folk med. Der var en masse knapper og folk lod til at lide af de mærkeligste sygdomme som for eksempel nitritmangel, men den kunne han heldigvis klare med nogle tabletter der kostede det hvide ud af øjnene og naturligtvis ikke kunne købes andre steder end hos ham selv.

Senere blev vi præsenteret for en Henning Eick uddannet ved Deutche Heilprachtisce Heilschule i München, praktiserende homøopat. En af hans patienter var kommet med psoriasis, men blev fortalt at han havde gigtfeber af H.E. og denne gigtfeber som han ikke tidligere havde mærket noget til var han da også blevet helbredt for, mens hans psoriasis blomstrede som aldrig før, ak ja!

Senere var der et foredrag af Peo, meditationslærer ved Skandinavisk Meditationscenters afd. i Oslo. Foredraget bestod i at man i $1\frac{1}{2}$ time stod og hoppede i underbukser og trusser og ikke måtte sætte sig. Så løb man ned og tog et nøgenbad (så der blev da lidt til husarerne også) og løb tilbage, satte sig og gloede ind i et stearinlys $\frac{1}{2}$ time også tavs. I sandhed et oplysende foredrag.

Sidst men ikke mindst blev vi forevist en ældre kone med magnetiske hænder, men det var dog for stærkt for de fleste, undtagen undertegnede, som fik nogle skønne historier.

Der var en pendulør, som ikke kunne diagnosticere selv en almindelig forkølelse, på trods af at patienten havde rindende øjne og næse.

Det hele virkede som en menighed, med deres egne specielle regler. Tobaksrygning var bandlyst og man var naturligvis vegetarer; man drak kun urter og var naturligvis modstander af den etablerede videnskab, i særdeleshed lægevidenskaben.

Der var et skønt fiskevand, som jeg var den eneste der benyttede (fangede 9 laks) så skulle det falde i din lod at komme på seminar på Selotun, så husk fiskegrejet, thi det er det skønneste sted du kan tænke dig, ikke en bil og man må ro de sidste 300 meter over til stedet. Kort sagt en naturoplevelse som deltagerne desværre ikke satte den store pris på, men sådant skal jo også opleves med sanserne.

Nyt fra universiteterne

Institut for folkelivsgranskning, Oslo.

I år har 5 kandidater aflagt sin magistergrad: Naty Aasne Svingjom Bjørshol, "Norske gårdstaller". Inger Lise Christie, "Bånd-belte, linde-list". Målfrid Grimstvedt, "Frå folkedrakt til kjoleklede og bunad". Unni Grønn Langsæter, "Stenene og Karlsrødningen på 1800-tallet". Kirsten Katrine Nøklebye, "Brødbaking i Snåsa på 1800-tallet".

Undervisning i høstsemesteret 1978.

På grunnfag; undervises i: Byggeskikk, Gards- og grannesamfund, Ferskvannsfiske, NFM/Film, Allmenntnologi, Utvalgte emner/konf., Tekstilarbeid, Samisk kultur, Draktskikk, Kystk/seilsk. liv og en mindre ekskurtion til Lillehammer 25-26/9.

På mellomfag og magistergraden består undervisningen af utvalgte emner og seminarer.

Institut for Europæisk Folkelivsforskning, København.

I år har 3 studerende bestået bifagseksamen og to kandidater har aflagt sin magistergrad: Anders Rehde Nielsen med speciale i "Urbaniseringsprocesser i Storkøbenhavn, belyst ved to lokalundersøgelser i Gladsaxe kommune"; Ingeborg Cock-Clausen med speciale i "Røsnædragten - myte eller virkelighed? En undersøgelse af regional dragtbrug med udgangspunkt i J.S. Møllers bog fra 1926."

Ved bifagsstudiet undervises i efterårssemesteret i "Kulturvariationer i Norden. Den førindustrielle bondekultur i Danmark", "Teoretisk metodisk grundskoling", "Museumskundskab", "Arkiv- og biblioteksbenyttelse" samt sagområde om "Etniske minoriteter", "Urban kultur".

For magisterstuderende er der blokundervisning om "Kulturbegrebet", "Etnologien og planlægningen", "Studiet af dragten i det 20. århundrede" samt øvelser over "Variation og forandring i skotsk folkekultur".

Sideløbende afholdes hver uge et seminar, hvor alle kan deltage. Her tages emner op fra den aktuelle forskning og faglig debat.

Arkeologi - virkelighetsflukt eller samfunnsformning

af Christian Keller

anm. af Anne-Louise Haack Olsen

Kulturhistoriske fag stilles i dag ofte over for kravet om at vise deres berettigelse. "Hvad kan det egentlig bruges til?" er et spørgsmål, man kommer ud for gang på gang, og som det kan være vanskeligt at give et kort og klart svar på. Det er imidlertid nødvendigt, at fagfolk stiller sig selv dette spørgsmål, hvis det overhovedet skal have nogen mening at beskæftige sig med kulturhistorie. Christian Keller tager problemet op for arkæologiens vedkommende, men på en måde, så også andre end arkæologer kan have udbytte af bogen. Mange problemer har arkæologien jo fælles med andre fag - hvem bruger den viden, vi producerer, og til hvad? Er det overhovedet den rigtige form for kundskab, der produceres?

Bogens gennemgang af, hvordan arkæologien er blevet brugt - og misbrugt - gennem tiderne, er underholdende, og berører en række vidt forskellige områder lige fra moderne kunst til underholdningslitteratur og politisk propaganda. Den munder ud i en anklage mod arkæologerne for at grave sig ned i snævre, afgrænsede problemstillinger, mens en videre anvendelse af den opnåede viden overlades til mere eller mindre lødige skønlitterære og populærvidenskabelige forfattere - Erich von Däniken nævnes som eksempel. Arkæologiens politiske rolle illustreres ved en lang række mere eller mindre kendte historiske eksempler, bl.a. fra hitlertidens tyske propaganda. De fleste virker i dag komiske, men om deres politiske rolle dengang kan der ikke være tvivl. Der findes imidlertid også en anden, mere skjult form for politisk påvirkning, nemlig den tilsyneladende neutralitet, der består i en stiltiende accept på forhånd af visse grundlæggende værdisystemer. Denne, den tilsyneladende neutrale forskningspolitiske rolle, er et spørgsmål, som i dag optræder hyppigt i den kulturpolitiske debat.

Man kan nok føle, at Keller tillægger arkæologien en for stor rolle, når det gælder udformningen af de "grundlæggende værdier, som morgendagens samfund skal bygge på" (p. 94), men der er ingen tvivl om, at det er yderst vigtigt, at man er sig de påvirkningsmuligheder bevidst, som ligger i kulturhistorien, og som yderligere forstærkes af emnets popularitet. Det er straks sværere at følge forfatteren i hans kritik af den form for viden, der er resultat af forskningen. Han efterlyser en "forståelse" af fortidens mennesker, opnået ved en indlevelseshproces, som supplement til gængse "naturvidenskabelige metoder". En sådan indlevelse i fortidens livsvilkår er naturligvis meget vigtig i formidlingen, og er da også flittigt blevet brugt her fj. citaterne fra P.V. Glob's bog om Monte Bego. Om den bør indgå som et metodisk redskab i det videnskabelige arbejde, er derimod mere tvivlsomt. For det første vil resultatet, som også forfatteren gør opmærksom på, i sidste instans være et produkt af os selv og kan ikke kontrolleres. For det andet er det et spørgsmål, i hvor høj grad arkæologiens mål er at "forstå stenaldermennesket". Det vigtigste må være at skaffe viden, der kan bidrage til belysning af den udvikling, som vort eget samfund i sidste instans er et produkt af.

Hvilken form for forskning går forfatteren da ind for - hvordan klarer han balancegangen mellem på den ene side en manglende stillingtagen, som

bekrefter det bestående, og på den anden side ideologisk misbruk af forskningsresultater? Der bruges udtryk som at forskeren skal være deltager i nutiden og må være sig sin rolle i samfundet bevidst, men noget endeligt svar gives ikke. Det er da heller ikke bogens mening - den er et udpræget debatoplæg, hvilket medfører, at den ofte sætter tingene på spidsen, og mere har til formål at stille spørsmål end at besvare dem. Man kan være enig eller uenig med forfatteren på en række punkter, men bogen fortjener at læses, fordi den tager nogle vigtige problemer op til diskussion. Hertil kommer at den er meget underholdende - der er udvist både fantasi og alsidighed i udvælgelsen af billeder og illustrerende eksempler, og sproget er levende og let tilgængeligt.

"Arkeologi - virkelighetsflukt eller samfunnsforming." af Christian Keller. Universitetsforlaget, Oslo. 104 sider. 49,50 Nkr.

Kloge folk og skidtfolk.

Kvakksalveriets epoke i Danmark

af Birgitte Rørbye

anm. af Ronald Grambo

Lektor i folkeminnevitenskap ved universitetet i København Birgitte Rørbye, gir i denne boken en mengde portretter av såkalte kloke folk fra forskjellige områder i Danmark. Opplysningene om hver enkelt folkelig lege er ordnet landskapsvis med korte informasjoner om områdenes egenart.

Denne boken er øyensynlig beregnet på et større publikum. Leserens interesse blir innfanget ved knappe, ofte litt sensasjonspregede overskrifter som denne: "Hustrumorderens rådgiver".

Dette er et utvalg av 100 praktiserende folkelige leger som utøvet sitt metier etter 1794 (det år da Christian 7.s forordning gjorde kvakksalveri ulovlig). På den måten får fremstillingen likevel en ganske enhetlig karakter. Det er en lang rad ulike menneskeskjebner som rulles opp. Noen var drevet av en sann menneskekjærlighet og trang til å hjelpe sin neste, andre igjen var vel mer drevet av simpelt pengebegjær. Noen ble involvert i rent kriminelle affærer. Betegnende er det i alle fall at de fleste kom fra de lavere strata av den danske befolkning og at de levde for det meste i nød og elendighet. Til dette kom at flere måtte stå frem i retten anklaget for kvakksalveri og bedrageri. Denne stadige konflikt mellom lovens håndhevere og de folkelige leger er en rød tråd i fremstillingene. Det er verdt å legge merke til at flere kloke opererte med både rasjonelle og magiske midler som f.eks. smøyning (en trakk pasienten, som gjerne led av engelsk syke, gjennom en åpning, ofte gjennom en torv).

Det er også symptomatisk at enkelte leger fikk sitt kall gjennom en religiøs krise.

Etter som boken er beregnet også på ikke-folklorister, er det en stor fordel at forfatteren unngår vanskelige termer og begreper. Hun skriver endefrem, greitt og liketil, men alltid med skarp sans for de særegne detaljer uten at disse ødelegger for helheten i fremstillingen.

Datamassen må nødvendigvis variere en del. En har ikke like mange opplysninger om den enkelte folkelige lege. Noen ganger blir portrettene nokså impresjonistiske.

Det er å håpe at Brigitte Rørbye tar på seg den oppgaven å finne frem til de konstituerende fellestrekkene i de folkelige legers praksis og også deres norm og

verdiapparat. Dette er naturligvis et ambitiøst oplegg, men jeg vet ikke om noen som er bedre skikket til å gjøre den jobben enn Birgitte Rørbye. Hun har både kunnskaper og innlevelsessevne til nettopp dette.

Et avsnitt tar for seg utdrag av lover, uttalelser av utdannede leger og embetsmenn og av informanter som har hatt kontakt med kloke folk. Dette er et meget verdifullt tillegg. Fullt så fornøyd er ikke denne anmelder når det gjelder hennes "leksikon" over termer og uttrykk. Hun omtaler i dette leksikon dyvelsdræk, men nevner ikke hva dette medikament består av. Forklaringen av begrepet heks synes i hvert fall jeg er for snau, ja rent ut sagt intetsigende. Heks forklares her som et menneske-mann eller kvinne-som omgivelsene tilla en særlig evne eller viden som satte heksen i stand til å øve vondt. Her kunne en med fordel ha omtalt noen av de metoder som satte heksen til å skade folk og fe, som f.eks. vondt blikk, vond tunge og vond hånd, bare for å nevne noe. Årelating forklares som forsøk på å fjerne gammelt blod. Egentlig var det vel flegmaet (en av de fire kroppssaft eller fluider) en ville fjerne ved denne terapeutiske metode som stammer fra den hippokratiske medisin.

Det bør fremheves at denne utmerkede bok er gjennomillustrert. I mange tilfeller møter en her fotografier av de kloke folk og ellers bildemateriale av kulturhistorisk verdi. Boken har personregister og sakregister.

"Kloge folk og skidtfolk. Kvaksalveriets epoke i Danmark." af Birgitte Rørbye. Politikens Forlag, København 1976. Innbundet. 282 sider. Ill.

Mystikkens verden. Håndbog i parapsykologi og magi af Poul Ferslev

anm. af Per »Pelle« Jørgensen

Ja! Det måtte jo ske, og nu er det faktisk sket. Politikens håndbogsserie har udgivet "Mystikkens Verden, Håndbog i parapsykologi og magi", og det er på ulykkelig vis faldet i min lod at skulle skrive en anmeldelse af dette makværk, hvor selv titlen er misvisende.

Man skulle tro at en håndbog er en bog hvor man kan søge oplysning om hvorledes tingene gøres - kunne man forestille sig en håndbog i motorlære, uden en beskrivelse af hvordan en motor fungerer? Nej vel - men her har vi altså en anekdotestasamling, som af ubegribelige årsager kalder sig "håndbog".

Poul Ferslev har tilmeldt fremstillet en "bibliografi", som han kalder det, men han må tydeligvis være englænder, da alle egentlige hovedværker om event på tysk, fransk og dansk glimrer ved deres fravær, ligeledes hovedparten af de engelske. Han har hovedsagelig holdt sig til den billige kiosklitteratur, hvad der vel havde været naturligt om det var porno eller cowboyromaner det havde drejet sig om. Nu prætenderer han at det er magi og parapsykologi han interesserer sig for, og dermed placerer han sig selv mellem de svindlere og charlataner, som han så skønt advarer læserne imod i forordet.

Hvis han ikke er englænder burde han i det mindste have fulgt lidt bedre med i engelskundervisningen! - En Plymouth Broder er ikke en frimurer, og en Scarlet Woman er ikke nogen skarlagens kvinde, men Babylons Hore, og the Great Beast er ikke blot det store dyr, men dyret i Johs. åbenbaring. Hvis der ikke skulle være forbindelse mellem disse to (sidstnævnte), ja så falder en stor del af min bibellærdom sammen, thi de hører sammen som hånd og hand-

ske. Drejede det sig nu kun om oversættelsesfejl, var det vel ikke så slemt endda, så gik det jo kun ud over forståelsen; men når forfatteren tillader sig at tillempe stoffet efter eget forgodtbefindende, ja så er vi jo ovre i digtningens verden. Nogle eksempler: I afsnittet om "Narkotiske midler i moderne okkultisme" skriver han om Aleister Crowley's bog 777 at denne er et kabbalistisk essay hvori der gøres et virkeligt detaljeret forsøg på at klassificere forskellige narkotiske midler i forhold til livets træ. Bogen kan købes i Danmark og den er et tabelværk med ca. 100 tabeller til sammenligning af forskellige guder, helte, bogstaver, tal, farver etc. De fleste kender den slags fra astrologien f. eks. Jupiter er foruden at være en planet også en gud og navngiver til en dag, han har flere attributter, en plante, et dyr osv. På græsk hedder den som besidder samme position Zeus.

Tilbage til Mystikkens Verden - Poul Fersling påstår at Aleister Crowley fandt ud af at muskat havde en peyotelignende virkning, det er det skønneste digt man kan tænke sig, thi Aleister Crowley nævner ikke muskat, men en plante der har det skønne navn "Moly" og som han skriver var den plante Hermes gav Ulysses (dette har A.C. fra Homerdigtningen) denne plante er specielt skriver A.C. for den har hvide blomster og sorte rødder. Det er meget interessant hvis Moly viser sig at være identisk med muskat, da denne nød, indtil den blev fundet og opdyrket andre steder, kun voksede på Malabarøerne i det indiske Ocean. Mig bekendt har grækerne ikke været på Malabarøerne. A.C. kalder sin tabel over planterne "Plants, real and imaginary".

Et andet eksempel: De gamle jødiske kabbalister søgte at finde nøglen til Gud i biblen, det er vist at skyde dem noget i skoene. Mig bekendt anerkendte de gamle jøder ikke dette værk og brugte det heller ikke. De brugte derimod Talmud, der ganske vist har dele af det gamle Testamente med, men ikke en lyd om det nye.

Hele bogen bærer præg af at forfatteren ikke ved det mindste om det emne han har sat sig ned for at skrive en bog om. Om Rudolph Steiner skriver Poul Fersling, at han fik et charter af O.T.O. for at kunne danne den antroposofiske bevægelse. Han skriver også at Steiner ikke har dyrket sex-magi - men det gjorde O.T.O. Tror forfatteren at man bare skriver til en okkult loge og får et charter uden at kende til dens rituelle magi? Såvel som man ikke bliver glarmester uden at have sat indtil flere vinduer i ramme, bliver man ikke højt indviet magiker uden at have deltaget i gruppens seancer. At tro andet er blåøjet.

Om Krishnamurti skriver P.F. at han var søn af nogle teosofiske tjenestefolk. Forfatteren må virkelig komme fra "the Upper Class" thi Krishnamurtis fader var Madras rigeste sagfører, det var ham der solgte Adyar til Teosofferne. C.W. Ledbeater blev forelsket i den pæne unge dreng, skjulte ham for faderen og brugte ham som "Petboy", faderen lagde sag an mod bevægelsen og vandt. Det var denne sag der var den egentlige årsag til bruddet mellem antroposoffer og teosoffer og årsag til at amerikanerne den dag i dag har deres eget teosofiske samfund, men det kommer ikke frem i P.F.'s værk.

Ej heller hører man noget om magi og parapsykologi i Danmark, hvorfor står der intet om O.T.O. i Danmark, om spøgelsespatruljen og om Arkiv for Psykisk Forskning som dog har gjort et stort arbejde her. Ejner Nielsen, Poul Kastrup, Carl V. Hansen, C.V.V. Munch og mange flere nævnes heller ikke, hverken i teksten eller i "bibliografien".

Det er alt i alt en elendig bog, som jo nok skal blive solgt i tusindvis på det danske marked til skade for sagen og til gavn for kun en - Poul Fersling.

Bøndernes klassekamp i Danmark

af Martin Zerlang

anm. af Bjarne Kildegaard

Det kan godt føles lidt underligt, når forfattere fra andre fagtraditioner kaster sig over fænomener, man som etnolog (alt for) længe, synes man har haft eneret over. Det gælder f.eks. Martin Zerlangs bog. Kbh. 1976

I 1974 udkom Jørn Falk og Allan Madsens "Bønder og klassekamp" i skriftserien Marxistisk antropologi 3-4. Tidligere havde samme serie præsteret "Bønderne og kapitalen". Boesen m.fl. I 1976 kom tillige bogen "Bondeoffentlighed i Danmark i det 19. århundrede". Fiil m.fl. Kulturanthropologer, antropologer og litteraturfolk havde hermed bevæget sig ind over det felt, etnologer og historikere hidtil havde været ene om at arbejde med.

Denne udvikling var en konsekvens af bestræbelser den nye fagkritik og politiseringen af de gamle enkeltfag havde ført med sig. Marxistiske studier krævede en historisk fundering og et helhedssyn, og for sådanne studiers gennemførelse måtte forskere vende øjet bagud til førkapitalistiske produktions-sammenhænge og ideologiske forhold i den hjemlige danske virkelighed.

Det siger sig selv, at sådanne bestræbelser ikke blev hilst lige meget velkommen af folk fra disse emners gamle discipliner. Historikeren Claus Bjørn har beskrevet dette forhold i sit essay om "Litteraturforsker på gæsteoptræden i historien" Kritik nr. 44, Kbh. 1977. Det handler om den traditionelle historikers syn på ovennævnte værk. Jeg skal med denne anmeldelse forsøge, at præcisere nogle problemer ud fra kritisk etnologisk side om samme sag. Først skal imidlertid bogens indhold og tilgange præsenteres.

Bogens første del behandler teoretiske problemer omkring bestemmelsen af bønderne i samfundsudviklingen. Den behandler også mere erkendelsesteoretiske problemer for historiebeskæftigelse generelt. Bønder placeres som småborger-skab, og deres samfundsmæssige skæbne som småborgere i kapitalismen diskuteres.

I 2. del startes med en fagkritisk gennemgang af tidligere behandlinger af emnet. Herefter gennemgås den historiske udvikling i Danmark med bondefrigørelse, krise og kornsalgstid, andelsbevægelse - og relativ deklassering. Også 3. del behandler dette, men vi bevæger os her ind på den partipolitiske side af sagen, og dermed på det bevidsthedshistoriske plan. I bogens 4. del fortsættes gennemgangen af den bevidsthedsmæssige udvikling ud fra Max Webers begreb om traditionalisme og kapitalismens ånd. Her sættes disse overvejelser i forbindelse med de gudelige bevægelser og den senere grundtvigianisme og indre mission. 5. del handler om organiseringen af bevidsthedsdannelsen gennem institutionen højskole, og her diskuteres tillige familiens forbindelse til dette socialisationsagentur. Bøndernes samfundsmæssige opstigen, og dermed ændrede ideologi, følges i bogens sidste del gennem analyser af litteratur og andre skriftforlæg. Bogen slutter med en kort opridsning af situationen ved århundredeskiftet, en afslutning, appendix og noter. Der mangler en litteraturliste.

Kritiske kommentarer.

Claus Bjørn (se ovenf.) kritiserer Zerlangs omgang med kildematerialet. Det har han mere forstand på end jeg, men det var også en af de ting, jeg uagtet Bjørns allerede publicerede kritik, ville indvende mere alment. Bogen mangler i høj grad en række begrundelser for valg af kilder. Hvad min kritik yderligere drejer sig om, er Zerlangs kulturopfattelse. Marxistiske litteraturfolk skal passe meget på, at de trods den gode vilje til totalitetsbetragtninger alligevel ikke ender med at konkludere, at kultur er lig med trykte litterære tekster. Her ved etnologer og visse historikere en hel del, fordi de i en vis udstrækning aldrig har været belemret med det samme borgerlige kulturbegreb som litteraturfolk og andre åndsdiscipliner. Det etnologiske og antropologiske kulturbegreb handler om kultur som den samlede livssammenhæng, og anskuer i det omfang, det overhovedet behandler (borgerlig) danneskultur, kun denne som en begrænset del af det samlede kulturbillede. For et etnologisk marxistisk forsøg på at definere en kulturforståelse vil jeg anbefale: Wulf D. Hund und Dieter Kramer: Für eine materialistische Theorie der Kultur. SOPO Kultur und Bildung Westberlin Juni 1974.

Zerlangs fokuseringer begrænses trods alt af den litterære tilgang, og leder derfor visse steder til urigtige eller forgrovede konklusioner. En særlig kritik vil jeg her rejse af hans behandling af småborgerskabets socialpsykologi. Det er lige før, at han får danske bønder og husmænd ved århundredeskiftet udnævnt til at være et småborgerskab, der allerede så småt er begyndt at skifte til brune skjorter og spidsstøvler. Dette hænger sammen med at småborgerskabsanalysen er udviklet i en bestemt tysk marxistisk tradition, hvor fascismen aktualiserede den. Men der er historisk konkret væsentlige forskelle på dansk småborgerskab omkring århundredeskiftet og tyske småborgere i 20'erne og 30'erne. Og der kan ikke uden videre kobles fra tekstlige forlæg producerede af bestemte småborgere (uden for agrare arbejdsformer) til tysk småborgerskab i cirkulationssfæren i 20'erne og frem. Jeg mener her, at den marxistiske småborgerskabsdiskussion trænger hårdt til materialistiske differentieringer. Hvor hører småborgeren hjemme? I produktionen eller cirkulationen, og hvilke komplikationer fører det med sig? I hvilke specifikke historiske situationer? Disse problemer har været aktuelle for mig selv i studiet af husmandsbevægelsen i Danmark, der i 30'erne netop både udvikler en fascistisk og en moderat fløj ud fra samme småborgerlige basis i produktionen. Sådanne forskelle kan næppe uden videre forklares med Zerlangs tilgang til problemerne. Men de er immervæk vigtige for strategitilrettelæggelsen i klassekampen. I 30'erne og i dag...

Jeg har ovenfor sagt noget om Zerlangs manglende totalitet i behandlingen af klasseudviklingen. Det vil jeg her konkretisere ud fra en lidt anden vinkel. Småborgeranalysen må have til hensigt at fremvise alliancepotentiale ud fra småborgerens spaltede janusagtige situation mellem de eksisterende klasseforsonligheder. Men en beskæftigelse med småborgerskabet må samtidig vise hvilken ideologisk afsmitning, det har på kapitalismens egne klasser: kapitalistklassen og arbejderklassen. Alfred Krovzoa og Axel Oestmann har behandlet dette vigtige aspekt i artiklen "Småborger i Tyskland", Kontekst Kbh. 1978. For det er jo ingen hemmelighed, at dette forbandende småborgerskab, vi her taler om, ikke bare har manifesteret sig selv, men har præget både danske arbejdere og kapitalister i hoved og røv. Og dermed forhindret klassekampen i at fremstå klart og entydigt. Zerlangs kritik af historieskrivningen antyder, at han er klar over disse ting. Dansk historieskrivning er nok for en stor dels vedkommende borgerlig ideologi. Men med klare småborgerlige tendenser. Det gælder måske størstedelen af ideologien i Danmark før 1950?

Arbejderklassen falder ud af Zerlangs fremstilling, og det mener jeg godt

kan kritiseres. For marxisten må arbejderklassen altid være med. Også når han behandler forhold uden for arbejderklassen selv. Man risikerer også let med den stadige understregning af småborgerskabets usamtidige placering, at overse de usamtidige overlejringer, der også ligger i arbejderklassen og altså hos kapitalistklassen. Det er netop dette forhold, der i dag betinger det paradoks, at f.eks. arbejdsgivere og arbejdere på samme tid og med motiver, der er beslægtede, går sammen i Fremskridtspartiet.

Afslutning.

Når de her ting er sagt, skal det også siges, at jeg synes Zerlangs bog er inspirerende og dygtig lavet. Jeg har således ingen betænkeligheder ved litteraturforskeren på det hjemlige felt. Jeg synes, at der her åbnes op for en tværfaglighed, som er vigtig, og jeg håber ikke det begrænses til en "gæsteoptræden", men at også litteraturfolk fremtidigt ser det som deres opgave at forankre sig i hjemlighedens skidt og kanel. I den besynderlige kapitalistiske danske småborgerlighed må vi, der arbejder med kritiske intensioner og politiske mål sammen penetrere en række vanskelige problemstillinger. Her står vi i dag med strid vind fra højre og skal berettige en beskæftigelse med fænomener, der ligger tilbage fra før århundredeskiftet. I denne politiske legitimeringssituation må vi også diskutere vores form for formidling. Zerlang skriver godt, når man ellers er vant til universitetet. Men de småborgerlige tekstforlæg, han analyserer, besidder en formidlingskraft, som hans analyser ikke har. Hvordan skal "historien stryges mod hårene" og alligevel formidles til hjerte og hjerne, når man hverken hedder Lauring eller Kjersgård?

Om familien.

af Hanne Reintoft

anm. af Marianne Therkildsen

"Om familien. 1. En introduktionsbog om familiemønstre" Kbh. 1977 147 s.
Dkr. 49,50 af Hanne Reintoft.

"Om familien. 2. En introduktionsbog om familiepolitik" Kbh. 1977 112 s.
Dkr. 38,50 af Hanne Reintoft.

Hanne Reintoft er socialrådgiver og har desuden i perioder repræsenteret kommunisterne i det danske Folketing. Hendes baggrund slår på en positiv måde igennem i behandlingen af familien. Der er ikke gjort forsøg på en "objektiv" fremstilling af emnet, men derimod er bøgerne stærkt præget af forfatterens personlige stillingtagen på baggrund af erhvervsmæssige erfaringer og politisk overbevisning.

Hovedvægten er i første del lagt på familiens funktioner i Danmark i dag, med en gennemgang af reproduktion, socialisering, seksualitet, omsorg, forbrug og fritid. Desuden diskuteres forskellige alternativer til familien og familiens fremtid. Forud for gennemgangen af familielivet i dagens Danmark belyses familien i historisk perspektiv og der gives eksempler på familieliv i primitive samfund, i socialistiske samfund og i vestlige industrialiserede samfund.

Selvom det historiske og antropologiske udblik kun er en lille del af den første bog om familiemønstre, er det alligevel beklemmende at se, hvor lidt

af den efterhånden ganske omfattende antropologiske, historiske og etnologiske familieforskning, der bliver formidlet videre i en sammenhæng som denne. Ved diskussionen af familiestørrelse og sammensætning hentes eksempler fra Sverige, skønt der findes dansk forskning, der belyser de samme problemstillinger, og ved omtalen af familien i primitive samfund er det hovedsagelig Margaret Mead, som endnu engang må holde for.

Om familien 2 rummer en gennemgang af den danske lovgivning omkring familien. Det er en klar og let læselig fremstilling af de rammer, der i vores samfund sættes for familiens udfoldelse, eller mere korrekt for familiens udfoldelse i forskellige samfundslag, idet de sociale uligheder kraftigt betones. Der er ikke kun tale om en neutral gennemgang af lovgivningen, men også en diskussion af dens sociale og menneskelige følger.

Fotografi

Tema i Dugnad, nr. 2, 1978

anm. af Ole Rud Nielsen

Det norske, etnologiske studentertidsskrift Dugnad har udsendt et temanummer om etnologiske fotografier. Det har længe været tiltrængt med nogle metodiske synspunkter på dette emne; hidtil har fotografering i vid udstrækning været noget, man gjorde uden nærmere metodiske overvejelser.

Nummeret har følgende artikler: Svein Norheim og Gustav Rossnes skriver om "Fotografier som etnologisk dokumentasjons- og kildemateriale". Det er redaktionens sigte med dette nummer. Anne-Berit Ø. Borchgrevink har skrevet en metodisk oversigt med "Fotografering i feltarbeid og forskning", en af de bedste artikler i nummeret. Åse Enerstvedt: "Fotografier som etnologisk kildemateriale" handler om, hvad hun får ud af nogle fotografier af norske landboer i 1870'erne op til 1890'erne af K.Knudsen. Liv Hilde Boe: "Fotobevaring/Sekretariatet for fotoregistrering" fortæller om et norsk initiativ for indsamling af ældre billeder og oplysninger om disse billeder. Susanne Bonge: "Kjenner du landskaps- og folkelivsfotografen K.Knudsen?" handler om den samme K. Knudsen og hans baggrund. Solveig Greve og Christopher Harris: "Fotografiske lokalutstillinger" handler om, hvordan nogle fotografer har forsøgt at anvende gamle fotografier som middel i lokalpolitiske sammenhænge til bl.a. at få bevaret nogle bygningsmiljøer. Endelig er der Gustav Rossnes: "Noen fotohistoriske bevaringsaktiviteter". Det er en oversigt over forskellige initiativer i bevaringsarbejdet for gamle fotografier. Den skal læses i sammenhæng med Liv Hilde Boes artikel.

Anne-Berit Borchgrevink deler i sin artikel fotografierne op i en aktiv og en passiv billeddokumentation. Den aktive billeddokumentation består i, at etnologen selv går ud og fotograferer, altså i et nutidigt miljø, mens den passive billeddokumentation består i indsamling og bearbejdning af ældre fotografier, et fortidigt miljø.

Hun går ind på, at fotografiet kan indgå som data i en forskningsproces på linie med andre data, men at det til gengæld er vigtigt, at fotografen inden fotograferingen observerer, hvad der f.eks. har en kulturel signifikans. Hun går derved ind for en større målretning af fotograferingen i den aktive billeddokumen-

tation. At etnologen måske er en dygtig fotograf med et godt apparat, som han kan betjene, er ikke nogen garanti for et godt etnologisk billede, og jeg vil tilføje, at det er meget svært senere at rette op på et billede i mørkekammeret: billedet tages i exponeringsøjeblikket, hvor det også gælder om at overveje tekniske muligheder i sammenhæng med formålet med det enkelte billede f. eks. stor eller lille dybdeskarphe d. Dette samspil mellem formålet med billedet og de tekniske muligheder burde være omtalt i denne artikel.

De øvrige artikler drejer sig om den passive billeddokumentation med Åse Enerstvedts artikel om metodeproblemer som en af de bedste. De ligger på linie med Anne-Berit Borchgrevinks artikel i det omfang, det er muligt ved henholdsvis aktiv og passiv billeddokumentation.

Jeg ville dog ønske, at forfatterne havde taget hårdere fat om illusionen om fotografiets objektivitet; der er enkelte tilløb til det. Dette temanummer kan anbefales som læsning om et emne, der især, hvad angår det metodiske, har været meget forsømt.

Dugnad, 1978, nr. 2: tema: "Fotografi". 50 s., illustreret. Adresse: Bygdøynesveien 37, Oslo 2.

Plovkvinden

af Marisa Rey-Henningsen

anm. af Hjejl Resen Steenstrup

En præst havde som naboer to kvinder, der boede sammen i et hus ved siden af. Hver aften gik han på besøg hos dem, men hver gang klokken nærmede sig tolv, bad de ham om at gå hjem. Han gik så, men spekulerede altid på, hvad de foretog sig, idet de havde så travlt med at få ham til at gå.

Resten af denne skæmtehistorie skal ikke røbes her, men det kan oplyses at kvinderne narrer præsten - dvs. det er kvinderne der er heltene i historien - ja i alle bogens fortællinger er kvinderne de kloge, stærke og initiativrige.

"Plovkvinden" består af eventyr og skæmtehistorier fra Galicien i det nordvestlige Spanien, hvor der bor ca. 3 mill. mennesker. Kulturmønsteret er matriarkalsk dvs. kvindestyret, og virkeligheden afspejles i fortællingerne.

Fortællingerne er ikke nye, hvad indholdet angår, men som nævnt er det kvinderne, der er heltene. Etnologen Marisa Rey-Henningsen har stået for udvalget, og hun har haft særdeles gode forudsætninger for at kunne gøre dette arbejde, idet hun selv er født i Spanien (men nu dansk gift); hun har hørt beretningerne af de barnepiger, som var i hendes forældres hjem.

Det er en usædvanlig fin bog, som foran indeholder en fortrinlig indledning om denne spanske fortælletradition, og i et efterskrift beretter forfatterinden om Kvinderiget i Galicien. Bogen har fået et tiltalende lay-out og forfatterindens mand, arkivar Gustav Henningsen, Dansk Folkemindesamling, har forsynet den med nogle meget fine kvindeportrætter.

"Plovkvinden. Eventyr og skæmtehistorier fra Galicia." Udvalgt og genfortalt af Marisa Rey-Henningsen. Forlaget Hønsetryk, 1977, 95 s., ill. 49,50 Dkr.

International Oral History conference in Britain, March 1979

The Oral History Society extends a special welcome to European visitors for its annual conference on 23-25 March 1979, which is to be held at the University of Essex, Colchester, England. We have invited some thirty scholars who have pioneered the use of oral sources in historical work in Italy, France, Germany, Sweden, Finland, Spain, Hungary and Poland to participate. The Society, which has over 400 members and publishes a biennial journal, *Oral History*, believes that a valuable exchange of ideas could be provided through an international meeting at this time. There will be opportunities to meet and discuss with British historians working in research, teaching, museums, radio and community history. The provisional programme includes Luc Dunias of the Le Creusot community museum, Luisa Passerini on the Turin working class family under Fascism, Lutz Niethammer and Franz Brugge-meier on the Essen factory workers, Sven Lindqvist on his book "Gräv där du står", and Stefan Nowakowski on the popular life history movement in Poland. There will be sessions on women's history, rural history, urbanisation, and the partisan resistance during the Second World War. If you are interested in attending, you are urged to book early to be sure of accommodation: any inquiries should be made to Paul Thompson, Department of Sociology, University of Essex, Colchester, Essex, England.

DUGNAD TIDSSKRIFT FOR ETNOLOGI

utgis av magistre og magistergradsstudenter i etnologi i Norge, og utkommer med 4 nummer i året. Årsabonnement er N. kr 40,- og kan innbetales over postgirokonto 2 24 92 58.

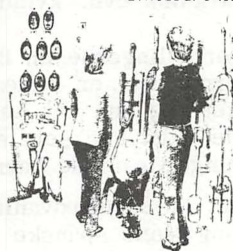
Tinging av abonnement skjer til

Tidsskriftet Dugnad,
Bygdøynevn. 37,
Oslo 2.

De fleste numrene behandler ett emne. Følgende nummer kan skaffes (løssalg N. kr 12,50 pr. hefte): 2.77 og 3.77 Kystkultur, 4.77 Arbeidermiljø, 1.78 Øygarden, 2.78 Fotografi. Nr. 3.78 blir viet museumsformidling, nr. 4.78 blir et "åpent" nummer.

DUGNAD

ISSN 0332-5184
TIDSSKRIFT FOR
ETNOLOGI 3-1978

TEMA:
MUSEUMSFORMIDLING

Prenumerera på Meddelanden från Arkivet för folkets historia.

4 nr. per år för 25 kr. Varje nummer innehåller 49 sidor.

PG 388933 - 4

Adressen till föreningen är:

Arkivet för folkets historia,
Box 16213,
S-10324 Stockholm,
Sverige

NORD NYTT TEMA NUMMER OM "ARBEJDERMILJØ".

Det første tema i Nord Nytt's ny serie handler om "arbejdermiljø". Det er en indføring i en del af den igangværende forskning med udgangspunkt i arbejdernes hverdag. Artiklerne er derfor mere rettet mod forskningspraksis end de er egentlige teorier om begrebet "arbejdermiljø". Det er meningen, at de forskellige indgange til emnet skal kunne opmuntre andre til at gå i gang inden for dette område, hvor der endnu er mange lakuner.

Af indholdet kan foreløbig nævnes:

Eva Fågerborg: Fabrikdokumentation. Erfarenheter från Nordiska museet.

Birte Broch: Kvindernes forhold på arbejdspladser med særligt henblik på tekstilarbejderne.

Inger Tolstrup: Kolonihaver og arbejderkultur.

Jørgen Burchardt: Arbejderen og maskinen.

Carl Erik Andresen: Slagelse-projektet. Om indsamling af arbejdererindringer.

Anmeldelser af bøger med relevans til emnet.

Carl Erik Andresen.

NEFA DOKUMENTATION - hvad er det?

En af NEFA Nordens aktiviteter er NEFA Nordens dokumentationsudvalg. Det udgiver tidsskriftet NEFA Dokumentation, som beskæftiger sig med folkelivsforskning. Bibliografisk dokumentation er et begreb, som her går på spredning og nyttiggørelse af publikationer

Den vigtigste udgivelse er: Nordisk bibliografi for folkelivsforskere, som udkommer en gang årligt. Bibliografien omfatter ca. 130 sider med i alt 1500 titler.

NEFA Dokumentation har siden sit første nummer i 1971 vundet stor udbredelse blandt fagfolk samt på bibliotekerne og hos lokalhistorisk interesserede. Udbredelsen må vise behovet for en sådan publikation. Publikationerne udgives med støtte fra de nordiske landes forskningsråd.

Bibliografien registrerer relevante udgivelser i alle de nordiske lande. Titlerne er opdelt i en række emnegrupper. Den er desuden forsynet med et person- og et sagregister.

Udvalget arbejder med planer om at udgive en række specialnumre i NEFA Dokumentation, som skal falde inden for begrebet "bibliografisk dokumentation" i vid betydning og samtidig have en faglig relevans. En folkløristisk begrebsordbog vil således komme inden for kort tid. Andre projekter er under forberedelse.

Udvalget er derfor interesseret i at få kontakt med personer, som enten har arbejdet med eller har planer om udarbejdelse af lignende projekter. Henvendelse kan ske via Museumstjenesten.

Abonnement koster for en årgang på to numre for tiden 47 danske kroner, incl. forsendelsesomkostninger. Henvendelse sker til Museumstjenesten, Sjørupvej 1, Lysgård, DK-8800 Viborg, telefon 06-66 76 66.

Med venlig hilsen

NEFA Nordens dokumentationsudvalg

Forsideillustrationen bringes med tak til Kodak Museum, England. Billedet benyttes tillige på Paul Thompsons nye bog om brugen af mundtlig historie, som vi vil omtale i et senere nummer.

Indhold

Forord	2	Nordisk folkdansterminologi	79
Mundtlig historie og arbejderklasse historie	3	<i>af Juno Boberg</i>	
Paul Thompson fra University of Essex giver en introduktion af den historiske bevægelse »Oral History« bl.a om dens virkning for nye mål for historien; ud fra hans egen undersøgelse af familieliv, arbejds erfaring og samfund i England før 1918 vises mundtlig historie i praksis; til slut bringes generelle betragtninger om mundtlig historie som metode.		Rørosprojektet - museums pædagogisk pilotprojekt	80
<i>Paul Thompson</i>		<i>af Christian Andersen</i>	
Arbetet och kapitalets historia	22	Seminar om naturmedicin	83
For at få et virkeligt billed af dagens arbejdspladser, kræves en ny historie, hvor arbejdet og arbejderne er i centrum. Fra bogen »Gräv där du står« bringes uddrag, som viser folkelivforskernes forsømmelser og hvilke skævheder der skal rettes op: Hos museerne, i industrimonumenter, i hembygden og i »Vem är det«?		<i>af Per »Pelle« Jørgensen</i>	
<i>Sven Lindqvist</i>		Nyt fra universiteterne	84
Oversigt over NEFA's publikationer og indholdsfortegnelse til samtlige numre af Nord Nytt	40	Anmeldelser	
Gennem tiden har der i Nord Nytt været publiceret artikler, anmeldelser o.lign. med værdi for folkelivsforskningen i dag og fremover. Der er derfor udarbejdet et indeks over artikler, anmeldelser, forfattere samt oplysninger om andre publikationer udgivet af NEFA-Norden.		Arkeologi - virkelighetsflukt eller samfunnsformning	85
Nyhedstof		<i>af Christian Keller</i>	
Nordiska museet studerar svenska stationssamhällen	61	<i>anm. af Anne-Louise Haack Olsen</i>	
<i>af Marianne Olsson, Eva Fågerborg og Jan Raihle.</i>		Kloge folk og skidtfolk. Kvaksalveriets epoke i Danmark	86
Tradition og forandring i vest-nordisk byggeskik	66	<i>af Birgitte Rørbye</i>	
<i>af Henrik Vensild og Bjarne Stoklund.</i>		<i>anm. af Ronald Grambo</i>	
NEFA's fältseminarium i Kiberg, sommaren 1979	70	Mystikkens verden. Håndbog i parapsykologi og magi	87
Arkivet för folkets historia	73	<i>af Poul Ferslev</i>	
<i>af Janken Myrdal</i>		<i>anm. af Per »Pelle« Jørgensen</i>	
21. Nordiska etnologkongress	75	Bøndernes klassekamp i Danmark	89
Nordisk Folkedansforskning	77	<i>af Martin Zerlang</i>	
<i>af Egil Bakka</i>		<i>anm. af Bjarne Kildegaard</i>	
		Om familien.	
		1. En introduktionsbog om familiemønstre	
		Om familien.	
		2. En introduktionsbog om familiepølitik	91
		<i>af Hanne Reintoft</i>	
		<i>anm. af Marianne Therkildsen</i>	
		Fotografi	92
		Tema i Dugnad, nr. 2, 1978	
		<i>anm. af Ole Rud Nielsen</i>	
		Plokvinden	93
		<i>af Marisa Rey-Henningsen</i>	
		<i>anm. af Hjejil Resen Steenstrup</i>	
		International Oral History conference in Britain, March 1979	94